

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL
ALANLARDA KENTSEL YENİLEME
POLİTİKALARINA BEYOĞLU ÜZERİNDEN
YAKLAŞIM**

Yüksek Lisans Tezi

M.Sıddık SÖNMEZ

İSTANBUL 2013

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ**

**AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL
ALANLARDA KENTSEL YENİLEME
POLİTİKALARINA BEYOĞLU ÜZERİNDEN
YAKLAŞIM**

Yüksek Lisans Tezi

M.Sıddık SÖNMEZ

DANIŞMAN: Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN

İSTANBUL 2013

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL SİSTEMLER VE ULAŞTIRMA YÖNETİMİ

Tezin Başlığı : Afet Riski Altındaki Tarihi ve Kültürel Alanlarda Kentsel Yenileme Politikalarına Beyoğlu Üzerinden Yaklaşım

Öğrencinin Adı Soyadı : M. Sıddık SÖNMEZ

Tez Savunma Tarihi : 18 Ocak 2013

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Tunç BOZBURA
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ILICALI
Program Koordinatörü
İmza

Bu tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN	:
Doç. Dr. Sırma TURGUT	:
Yrd. Doç. Dr. Nilgün CAMKESEN	:

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda zaman mefhumu gözetmeksizin yol gösterici bilgi ve desteklerini esirgemeyen tez hocam Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN'e tez izleme jürimde bulunan Doç. Dr. Sırma TURGUT ve Yrd. Doç. Dr. Nilgün CAMKESEN'e teşekkür ederim

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini esirgemeyen sevgili eşim Selver Zeliha SÖNMEZ'e hayatıma anlam katan biricik kızım Selma'ya, benden ömrüm boyunca desteğini esirgemeyen canım aileme verdikleri emekten dolayı teşekkür ederim.

Türkiye'de seçkin bir yeri olan Bahçe şehir Üniversitesinde bize yüksek lisans yapma olanağı sağlayan Türkiye Belediyeler Birliğine ve Bahçeşehir Üniversitesi UYGAR merkezi ile "Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi" yüksek lisans programını kurarak bu eğitimi almamızı sağlayan Prof Dr. Mustafa ILICALI hocamıza sonsuz teşekkürler.

Ocak, 2013

M. Sıddık SÖNMEZ
Şehir Plancısı

ÖZET

AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARDA KENTSEL YENİLEME POLİTİKALARINA BEYOĞLU ÜZERİNDEN YAKLAŞIM

M. Sıddık SÖNMEZ

Kentsel Sistemler Ve Ulaştırma Yönetimi Yüksek Lisans

Danışman: Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN

Ocak 2013, 103 Sayfa

İstanbul deprem ve benzeri afet riskleri ile karşı karşıya bulunan bir kenttir. Dünyanın birçok bölgesinde bu tür risklere karşı önlemler alınmakta, hazırlık çalışmaları yürütülmektedir. Türkiye'de ise kentsel riskler çerçevesinde birçok dönüşüm veya yenileme çalışmaları yapılmaktadır. Bu süreçte kentlerde çöküntü sürecine girmiş ve yüksek kentsel riskli alanlar haline gelmiş olan tarihi ve kültürel alanlarda yenileme uygulamalarının önemi daha da artmaktadır.

Çalışma temelde dört bölüm üzerine kurgulanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Kentsel yenileme ve dönüşümün tanımı, kısaca gelişimi ve afet zararlarını ve kentsel riskleri azaltmaya yönelik etkileri ile araştırmanın konusu, problemleri ve varsayımları, amaçları, katkısı, yöntem ve materyalleri ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, afet ve riskli alan konularına kavramsal olarak değinilmiş ve tarihi kent mekanının kentlerimizin kent mekanı ile ilişkisi ve bu alanlara yönelik riskler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda şehir planlama ve yenilemenin rolü, planlama ve kentsel dönüşüm/yenileme çalışmalarının birbirleri ile ilişkileri sorgulanmıştır. Bu doğrultuda afet riskli kentsel alanlarda kentsel yenilemeden beklentiler ve dünyada afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda yenileme çalışmalarının nasıl olduğu konusu incelenmiştir.

Beyoğlu'nda afet risklerini azaltmaya yönelik kentsel yenilemenin ele alındığı dördüncü bölümde, Beyoğlu'nun konumu, tarihsel ve mekansal gelişim süreci ele alındıktan sonra, ülkemizde yasal gelişim süreci içerisinde ilgili mevzuatın afet risklerini azaltmaya yönelik etkileri ve eksiklikleri, Beyoğlu örneği üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Yenileme, Afet Riski, Kültürel Miras, Beyoğlu

ABSTRACT

THE PERSPECTIVE OF BEYOGLU FOR THE RENOVATION POLICIES OF HISTORICAL AND CULTURAL PLACES WHICH ARE UNDER DISASTER RISK.

M. Sıddık SÖNMEZ

Master of Science Urban Systems and Transportation Management

Thesis Supervisor: Doç. Dr. Pelin Pınar ÖZDEN

January 2013, 103 Pages

Istanbul is under the risk of earthquake and suchlike natural disasters. Precautions are taken and preparatory works about these problems are performed in several places of the world. As for Turkey, while several transformation or renovation works are being performed within the scope of urban risks, importance of renovations of historical and cultural spaces which are under the collapse process and turned into high urban risk areas is also increased.

The research is organized basically by four sections

In the first part of research, definition of urban renovation and transformation, a brief disaster hazards and urban development, and to reduce the risks of this research, problems and assumptions, objectives, contribution, methods and materials put forward.

In the second part, conceptual issues are addressed in the second part of disaster and risk areas and the historic cities of urban space and its relationship with urban space has been taken risks to these areas.

The third part, historical and cultural areas of the city at risk of disaster planning and the role of renewal, planning and urban renovation work questioned the relationships between them. disaster risk in urban areas, urban renovation expectations in this direction, and the new historical and cultural areas at risk of disaster in the world, what was the renovation of the investigated

In the fourth part, Beyoglu urban renovation to reduce disaster risks discussed, the location of Beyoğlu, historical and spatial After discussing the development process of our country into the development process of the legal effects of the relevant legislation to reduce the risks and shortcomings of the disaster, tried to determine on Beyoglu

Key Words : Urban Renovation, Disaster Risk, Cultural Heritage, Beyoğlu

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	VIII
ŞEKİLLER.....	IX
KISALTMALAR.....	XI
1. GİRİŞ VE TEMEL KAVRAMLAR.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	8
1.2. ARAŞTIRMA PROBLEMLERİ VE VARSAYIMLAR.....	9
1.3. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI VE KATKISI.....	10
1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI	11
1.5. KULLANILAN YÖNTEM VE MATERYAL.....	12
1.6. BÖLÜM SONUCU.....	14
2. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARA BAKIŞ.....	16
2.1. AFET VE RİSKLİ ALAN KAVRAMLARINA BAKIŞ.....	16
2.1.1. Tehlike (Hazard).....	16
2.1.2. Risk (Risk).....	17
2.1.3. Zarar Görebilirlik (Vulnerability).....	18
2.1.4. Afet (Disaster) ve Türleri.....	19
2.1.5. Tehlike-Risk- Zarar Görebilirlik-Afet Kavramları Arasındaki İlişki.....	22
2.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARA YÖNELİK RİSKLER.....	24
2.3. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARIN KENT MEKANI İLE İLİŞKİSİ.....	27
2.4. BÖLÜM SONUCU.....	29
3. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARDA KENTSEL YENİLEMENİN ROLÜ.....	31
3.1. AFET RİSKLİ ALANLARDA KENTSEL YENİLEMEDEN BEKLENTİLER..	37
3.2. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARDA KENTSEL YENİLEME SÜRECİNE DÜNYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BAKIŞ.....	39
3.3. BÖLÜM SONUCU.....	45

4. BEYOĞLU'NDA AFET RİSKLERİNİ AZALTMAYA YÖNELİK	
KENTSEL YENİLEME.....	47
4.1. KONUM VE TARİHİ GELİŞİM.....	47
4.1.1. Beyoğlu'nun İstanbul Metropolü İçindeki Yeri ve Konumu.....	47
4.1.2. Beyoğlu'nun Dönemler İçindeki Tarihsel ve Mekansal Gelişim Süreci.....	51
4.2. BEYOĞLU'NDA PLANLAMA SÜRECİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	59
4.3. YASAL GELİŞİM SÜRECİ VE BEYOĞLU'NDA AFET	
RİSKLERİNİ AZALTMAYA ETKİLERİ.....	76
4.4. BÖLÜM SONUCU.....	93
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	95
KAYNAKÇA.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	110

TABLÖLAR

Tablo 3.1.: Kentsel Risk Yönetimi ve Sakınım Planlama İlişkisi..... 32

Tablo 3.2: Yerleşim Öğelerinin Alt Bileşenleri.....33

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Tehlike, Zarar Görebilirlik Risk ve Afet Arasındaki İlişki.....	24
Şekil 3.1.: Deprem Bölgeleri Haritası.....	31
Şekil 4.1.: Beyoğlu İlçesi'nin İstanbul Metropolü İçindeki Konumu.....	47
Şekil 4.2.: İstanbul'un Tarihsel Gelişimi.....	48
Şekil 4.3.: Fetih öncesi Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı.....	49
Şekil 4.4.: 15 ve 16. Yüzyıllarda Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı.....	52
Şekil 4.5.: 1761 yılında Galata ve Beyoğlu	53
Şekil 4.6.: 17 ve 18. yüzyıllarda Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı.....	54
Şekil 4.7.: 19 ve 20. yüzyıllarda Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı.....	56
Şekil 4.8.: Lörcher 1922 Yılında Yaptığı Nazım Plan.....	60
Şekil 4.9.: Galata ve Pera Arasında Açılan Yeni Caddeler.....	68
Şekil 4.10.: Beyoğlu 1870 Yılı Yangın Haritası.....	70
Şekil 4.11.: Beyoğlu Kentsel Sit Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı U.İ.P.....	75
Şekil 4.12. : Projelendirme çalışmaları tamamlanmış uygulamasına geçilen bir yapı.....	80
Şekil 4.13. : Yenileme uygulaması tamamlanmış bir yapı.....	81
Şekil 4.14. : Yenileme uygulaması tamamlanmış bir yapı.....	82
Şekil 4.15. : 1913–1914 Tarlabası Sokak Dokusu.....	83
Şekil 4.16. : 1913–1914 Tarlabası	84
Şekil 4.17. : Tarlabasının Hava Fotoğrafı.....	84
Şekil 4.18.:Tarlabası 1. Etap Yenileme Alandaki Binaların Durumları.....	85
Şekil 4.19.:Tarlabası 1.Etap Yenileme Alandaki Bina Durumları Haritası.....	85
Şekil 4.20. :Tarlabası 1. Etap Yenileme Alanı Tescilli Bina Dağılımı.	86
Şekil 4.21. : Salıpazarı Görünüm.....	90
Şekil 4.22. : Salıpazarı Bölgesinin Havadan Görünümü.....	91
Şekil 5.1. : Afete Yönelik Müdahale.....	96
Şekil 5.2. : Afet, Planlama ve Kentsel Yenileme İlişkisi.....	97
Şekil 5.3. : Kentsel Yenilemenin Kapsamı.....	101

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
JICA	: Japan International Cooperation Agency
İDMP	: İstanbul Deprem Master Planı
UİP	: Uygulama İmar Planı
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler konseyi
NCEER	: National Center for Earthquake Engineering Research
MİA	: Merkezi İş Alanı
URL	: Uniform Resource Locator
İDMP	: İstanbul Deprem Master Planı
BM	: Birleşmiş Milletler
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
KTVK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
BÜ	: Boğaziçi Üniversitesi
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi

1. GİRİŞ VE TEMEL KAVRAMLAR

Sanayi Devrimi ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yoksulluk yuvalarının ve yıkılmış kentlerin yaşanabilir, sağlıklı alanlar haline getirilmesi için kentsel yenileme, koruma, iyileştirme ve canlandırma gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde kentsel yenileme, koruma, iyileştirme ve canlandırma gibi kenti daha iyi bir duruma getirmek için yapılan çalışmalar “Kentsel Yenileme” adı altında gerçekleştirilmektedir. Kentsel yenileme uygulamaları kentlerin çöküntü bölgesi ve sefalet yuvası haline gelmiş alanlarının daha sağlıklı, yaşanabilir alanlar haline getirilmesi, şehrin büyümesi ile şehir içinde kalan sanayi alanlarının şehir dışına taşınması sonucu boşalan alanların toplum yararına düzenlenmesi, eskimiş tarihi ve kültürel kentsel alanların restore edilerek halkın hizmetine sunulması ve olası bir afet sonrasında zarar görme riski olan alanların iyileştirilmesi gibi nedenlerle gerçekleştirilmektedir.

Kentsel yenileme ve dönüşüm olgusunun ortaya çıkışı; Dinamik bir yapıya sahip olan kentlerde dönüşüm süreçleri farklı zaman dilimlerinde farklı şekillerde gelişmektedir. Birçok ülkede bu dönüşümlere paralel olarak zamana ve mekâna göre değişen farklı müdahaleler söz konusu olur. Kentsel dönüşüm olgusu ilk kez gelişmiş Batılı ülkelerin kentlerinde sosyal ve ekonomik açıdan çöküntü alanlarının yeniden canlandırılmasına yönelik müdahaleler yapılmasıyla başlamıştır. Genelde kentin, nüfusunu kaybetmiş ya da düşük gelir gruplarının kötü ekonomik ve fiziksel şartlarda yaşadıkları ve sosyal dayanışmanın kaybolduğu konut alanlarında, eski boş liman ve sanayi alanlarında kentin ekonomik gelişimine katkıda bulunacak projelerin uygulanması biçiminde olmuştur. Batı kentlerinin mekânsal biçimlenmesine müdahale yöntemleri, yapılan hatalardan alınan derslerle zaman içerisinde o toplumlara özgü kurumsal yapıların varlığına ve toplumsal dinamiklerine göre geliştirilmeye başlanmıştır (Ataöv ve Osmay 2007: s. 58).

Kentsel yenileme, kentlerin çöküntü bölgelerinde güvenli, sağlıklı ve düzenli yerleşim alanları oluşturmak, buralarda yaşayanların sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık, vb. diğer hususlarda kentsel yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla yapılan katılımcı planlama ve uygulama faaliyetleridir (Kentleşme Şurası 2009).

Kentsel yenileme, dönüşüm gibi kavramlara sadece fiziksel bir olgu olarak bakmak yerine, bu olgunun sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutlarına da dikkat etmek gerektiği, geniş kesimlerce tartışılarak, mutlak uzlaşma olmaksızın gerçekleşmesinin beraberinde yeni problemler getireceğini göz ardı etmeden, amacından ve niteliğinden ödün vermeyecek şekilde finansman sorununu da kendi içinde çözecek organizasyonları da kapsayacak bir biçimde ve mutlaka etkisi nedeniyle bütüncül olarak ele alınması gerekmektedir (Kılıç 2006).

Kentsel yenileme, merkezlerin canlandırılması, kent içinde tarihi değere sahip ya da konum olarak kent içinde avantaja sahip alanların soylulaştırılması veya yenilenmesi, terk edilmiş sanayi bölgelerinin ve kıyı alanlarının farklı işlevlerle yeniden kullanıma açılması olarak ortaya çıkmaktadır (Smith 2002: s. 443).

Kentsel dönüşüm; kentlerdeki yasadışı yapılaşma nedeniyle oluşan sağlıksız alanların, tarihi yapı stokunun yoğun olduğu yerlerde bakımsızlık nedeni ile eskiyen alanların, işlevini yitiren kent merkezlerin, doğal afetlerden doğrudan etkilenecek alanların dönüştürülmesini ve terk edilmiş ya da boşaltılmış fabrika, liman gibi alanların kente yeniden kazandırılmasını kapsar (Özden 2004).

Kentsel yenileme projeleri mekânsal yenilemenin yanı sıra toplumsal ve ekonomik gelişmeyi de hedeflemelidir. Yalnızca fiziksel değil tüm paydaşları içine alan, topyekûn sosyo-ekonomik ve mekansal bir iyileştirme öngörmelidir. Buna göre kentsel dönüşümün uygulandığı alanlarda hâlihazırda bölgede yaşayanların yerinde kalmalarını sağlayan ve yaşam standartlarını yükseltmeye yönelik sosyal dönüşüm de kentsel yenilemenin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Bu bağlamda kentsel yenileme, afet riskli kentsel mekanlara yönelik zarar azaltıcı müdahale olmakla birlikte sosyal riskleri de azaltmaya yönelik uygulamalar olarak ele alınmaktadır.

Dönüşümün önemli araçlarından biri olarak kabul edilen kentsel yenileme, tanım olarak “mevcut şehirleri ve merkezleri düzeltmek ve günün gereklerine uydurmak amacıyla yeniden planlama ve bunu uygulama” olarak tanımlanmaktadır (Hasol 1998).

Tarihi ve kültürel mirasa sahip kentler ve kent mekanları, zaman içerisinde geçirdikleri değişim ve dönüşümler sonucunda kent içerisindeki işlevlerini ve sahip oldukları

değerlerini yitirebilirler. Bu yitirmeler sonucunda içinde bulunduğu zaman diliminin gereksinmelerine ve kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelebilir. Kent mekanı; içinde bulundurduğu yapılaşmış çevrenin eskimesi ve sosyal çöküntü alanları haline gelmesinde dolayı çeşitli müdahalelere gereksinim duyar. Kentin ayakta durması ve gelişmesi için vazgeçilmez olan bu müdahaleler, tarihi ve kültürel mirası, değişirken devam eden, devam ederken değişen bir düşünce ile gelecek nesillere aktaran bir yaklaşım sergilemelidir.

Dünyada Kentsel Yenileme

Kentsel yenileme özellikle Avrupa ülkeleri ve Amerika için oldukça eski bir kavramdır. 19. yüzyıldan bu yana her iki kıtada yenileme uygulamalarına tanık olunduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, kentsel yenilemenin bugünkü anlamıyla uygulanmaya başlanması, 2. Dünya Savaşı sonrasına denk düşmektedir. Savaş sonrası dönemde yakılıp yıkılmış kentlerin yenilenmesi, tahrip olmuş zengin kültür mirasının onarılması, ekonomik çöküntüye uğramış alanların yeni fonksiyonlarla canlandırılması zorunluluğu, kentsel yenileme kavramının önemini ortaya koymuş ve böylece konu ilgili çevrelerde yoğun bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır (Özden 2008).

Kentsel yenileme, çeşitli nedenlerle kentlerin zaman içerisinde eskimiş, köhnemiş, yıpranmış ve işlevini yitirmiş, kesimlerindeki kentsel dokunun ıslah edilmesi, yenilenmesi ve canlandırılarak kente yeniden kazandırılması çalışmaları olarak da tanımlanır (Kentleşme Şurası 2009).

Kentler çeşitli faktörler sonucunda çöküntüye uğramışlardır. Kentsel çöküntünün ortaya çıkma nedenleri, gelişmiş Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da sanayileşmenin getirdiği hızlı değişim ve dönüşümlerle ilişkilendirilebilir. Bu ülkelerde kentsel çöküntüye yol açan çok önemli bir diğer faktör ise, II. Dünya Savaşı olmuştur. Bombalanarak yıkılan şehirlerin yeniden inşası beraberinde kentlerin yeniden canlandırılması, rehabilitasyonu, dönüşümü, yenilenmesi gibi tartışmaları getirmiştir. Savaş'tan büyük hasarla çıkan ve tarihi zenginlikleri dolayısıyla büyük önem taşıyan kentlerde yaşanan kentsel çöküntü, ilgili çevreleri çözüm arayışlarına itmiştir (Özden, 2001:ss. 255-258).

19. yüzyılın ortalarından itibaren Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde ortaya çıkan fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel problemlerin çözümünde kentsel dönüşüm aracılığıyla önemli başarılar elde edilmiştir. Bu başarılar sonucunda, 1950'li yıllardan

sonra az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler benzer kentsel sorunlarını çözmede, kentsel dönüşümü, yararlanılacak önemli bir araç olarak görmeye başlamışlardır. İlk dönemlerde çöküntü içinde bulunan alanların fiziksel, ekonomik güçlerinin aşılması temel amaç olmuşken, 1990'lı yıllardan itibaren alanın sahip olduğu sosyal ve kültürel dezavantajların giderilmesi önem kazanmaya başlamıştır (Göz 2008: s.11).

Kentsel yenileme, dönüşüm ve gelişim uygulamaları Avrupa ülkeleri ve ABD'de uzun yıllar önce tartışılıp, yasal ve kurumsal bir yapıya kavuşmasına karşın, ülkemizde 1950 ve 1980'li yıllardan itibaren kısmen, 2000'li yıllardan sonra ise yoğun bir şekilde gündemdeki yerini almıştır.

Türkiye'de Kentsel Yenileme;

Türk kentlerinde kentsel yenilemenin, Batı ile ortak yönleri bulunmakla beraber, farklı yönleri de mevcuttur. Bu farklılıklar, Türkiye'nin yaşadığı ekonomik ve siyasal koşullarla birlikte, tarihi, toplumsal, kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Türk kentlerinin mekânsal yapısının oluşmasında ve dönüşüm süreçlerinin şekillenmesinde bu dinamiklerin rolü yadsınamaz. Bununla beraber, Batı'da yaşanan kentsel dönüşüm konusundaki olumlu deneyimlerden yararlanmak ve yerel ihtiyaçlara uygun hale getirilerek kullanmamız gerekir.

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde başlayan, 1950'lerde sanayileşme ile birlikte ivme kazanan kentleşme süreci beraberinde Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük kentlerin kontrolsüz bir biçimde büyümesini getirmiştir. Küçük yerleşim birimlerinden büyük kent merkezlerine yapılan göçler neticesinde ekonomik, sosyo-kültürel sorunların yanında en temel sorun olarak barınma sorunu karşımıza çıkmaktadır.

Barınma ihtiyacının kısa dönemde çözülmesi amacıyla ortaya çıkan sağlıksız ve yasadışı konutlar, altyapı sorunları, tahrip edilen kültür mirası, düşük fiziksel standartlar, sağlık ve beslenme koşullarında yetersizlikler bir araya gelerek kentsel yoksunluğun ve dönüşüm ihtiyacının temellerini oluşturmuştur (Özden 2006: s. 219).

1950-1980 yılları arası dönemde, ekonomik gelişme ve göç büyük kentlerin hızla büyümesine, gecekondulaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde en önemli kentsel dönüşüm kent çeperindeki boş arazilerin gecekondu mahallelerine dönüşmesi ve daha sonra bu mahallelerin sağlıklaştırılması, apartmanlaşarak yeniden yapılandırılması veya temizlenerek farklı nüfus gruplarına yönelik yenilenmesi şeklinde olmuştur (Ataöv ve

Osmay, 2007: s.58). Özellikle 1950'lerde çok partili hayata geçiş ve ekonomide liberalleşme politikalarının uygulanmaya başlanması ile yeni imar hareketleri gündeme gelmiş, belirgin sermaye birikimlerinin oluşabilmesi için kentlerde yeni inşa faaliyetlerine girişilmesi sonucu kentsel yenileme uygulamaları başlatılmıştır (Şahin, 2006: s.112).

1950'lerde uydu kentlerin ortaya çıkması ile kentte yaşayan nüfusun bir bölümü buralarda yerleşmiştir. Bu nüfusun kent merkezinde boşalttığı konut alanları ise daha düşük gelir grupları tarafından kullanılmış ve bir taraftan da çöküntü alanları ortaya çıkmıştır. 1960'larda kent merkezlerinde canlandırma çabaları sürerken kent çevresinde de gelişmeler devam etmiştir. 1950'li ve 1960'lı yılların önemli bir özelliği de kent merkezindeki çöküntü alanlarının tamamen yıkılarak yenilenmesidir (Uzun, 2006: 49).

Yine bu dönemde, özellikle 1960'lardan sonra, küçük ölçekli üreticiler bir yandan kent merkezinde yer seçerken; sayıları giderek artan küçük ölçekli sanayi siteleri, devlet desteği ile kent dışında yer seçmişlerdir. Bunu, karayollarına önem verilmesi sonucu artan motorlu araç sayısı ve kent içinde yoğunlaşan trafik desteklemiştir (Ataöv ve Osmay 2007: s.63).

1960'larda gecekonduunun biçim değiştirmeye başlaması, yasadışı yapılanma sonucu ortaya çıkan konut dokusu, 1970'lerde kentleri tehdit eder hale gelmiştir. Bu dönemde ardı ardına çıkarılan imar afları sorunu daha da kötüye götürmüştü, özellikle yoğun göç alan büyük kentlerimizde en üst düzeylere ulaşan plansızlık, sağlıksız kent dokularının hızla artmasına neden olmuştur (Özden 2006: s.220). 1970'lerde sanayi kuruluşları merkezden uzaklaşmaya başlamış, yeni alt merkezlerin oluşması ile de eski kent merkezlerinde çöküntü alanlarının oluşumu hızlanmıştır (Uzun 2006: s.49).

İzlenen modernleşme politikaları çerçevesinde, büyük kentlerde planlı gelişmiş alanların hemen bitişiğinde yer alan gecekondu alanları, hazırlanan "ilave imar planları" ile düzenli kent parçalarına dönüştürülmüşlerdir. Bu dönemde gecekondu alanlarının yasallaştırılması ve dönüşümü, gecekondu sahipleri ile hükümetler arasında sürekli bir pazarlık konusu olmuştur (Sönmez 2006: s.122).

1980'ler birçok konuda olduğu gibi kentsel dönüşüm konusunda da önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 'Kentsel yeniden yapılandırma' politikasının yaygın olarak kullanılması, bu dönemin kentsel dönüşüm projelerinin en önemli özelliğidir.

1980'lerin dönüşüm projelerinin odağında, kentlerde boşaltılmış, atıl ve çöküntü haline gelmiş alanlarda, ekonomik canlanmayı sağlamak bulunmaktadır. 1980 yıllarında gerçekleştirilen dönüşüm projelerinin birçoğu kamu-özel sektör işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu projelerde, özel sektörün rolü ön plana çıkarken, kamu sektörü temel altyapı sunumu ve arazi ıslahını sağlayarak, kentsel dönüşümün gerçekleşeceği bu alanlara özel sermaye ve yatırımcıları çekme rolünü üstlenmişlerdir (Akkar 2006: ss.31-32).

1980'lerde ağırlıklı olarak emlak eksenli, turizm yatırımlarını kapsayan büyük projeler kentlerde uygulamaya konulmuş iken, 1990'lardan itibaren bu projelere kültür ile ilgili stratejilerde katılmaya başlanmıştır (Öktem 2006: ss.55-56).

1984 tarihli ve 2981 sayılı "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ve yine ardından 1986 yılında çıkarılan 3290 sayılı Kanun'un, gecekondu affının kapsamını daha da genişlettiği görülmektedir. Bu kanun ile gecekondu alanları için ıslah imar planı yapma imkânı ortaya çıkarken kentsel dönüşüm projelerinin de oluşması dolaylı olarak sağlanmıştır. Ayrıca gecekondularda kat sayısının artmasını, gecekonduların alınıp satılmasını ve müteahhitlere verilmesini mümkün kılmıştır (Uzun 2006: s.50).

Yerel yönetimlerin özellikle 1985'ten sonra ürettikleri spekülâtif imar kararları doğrultusunda oluşturdukları imar planları ve yine yerel yönetimlerin denetimsiz imar yetkileri giderek kentlerimizde kaçak ya da yasal, ancak tümü arsa ve arazi rantını yükseltme adına oluşturulmuş bir kent formu ortaya koymuştur (Özden 2006: s.220).

1980'lerde kentsel dönüşümde mekânın fiziksel ve ekonomik boyutlarına vurgu yapılırken; 1990'lardan itibaren, ancak mekânın fiziki, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarına, aynı zamanda kentsel dönüşümün yasal, kurumsal, örgütlenme, izleme-değerlendirme süreçlerini bütünleşik olarak ele alan bir yaklaşım geliştirildiğinde kentsel canlandırmada kamu yararının en üst düzeye çıkarılabileceği görüşü yaygın olarak savunulmaya başlanmıştır. Bu yaklaşıma paralel olarak, dönemin bir diğer önemli özelliği ise, ekonomik, toplumsal ve çevresel faktörlere dayanılarak, 'sürdürülebilir kent ve bölgelerin geliştirilmesine yönelik ihtiyaçların kabul edilmesidir (Akkar 2006: s.33).

1990’larda küreselleşmenin etkileri ülkemizde daha çok görülmeye başlanmış, ayrıca Avrupa Birliği’ne geçiş süreci, müktesebata uyum politikaları, kentsel dönüşüm uygulamalarının öne çıkmasına neden olmuştur.

Günümüzde kentsel canlandırma projeleri, kent pazarlama programlarında, kentlere yeni imajlar yaratmaktan çok, kentlerin var olan tarihi ve kültürel mirasını ön plana çıkaracak imajlarını kullanmaktadırlar. Tarihi ve kültürel miras ile ekonomik gelişme arasındaki güçlü bağın önemi giderek anlaşılmaktadır (Akkar 2006: s.33).

2000 sonrası dönemdeki en önemli gelişme kentsel dönüşümün yasalarda yer almasıdır. Buna paralel olarak daha önce yerel girişimlerde uygulanmaya başlanan katılımcı yaklaşım ve katılım araçları kentsel planlama gündeminde tartışılmaya başlanmıştır. Stratejik planlama yaklaşımı, katılımcı koruma politikaları, bununla birlikte çok aktörlü karar alma süreçleri, sivil güçlenme gibi çabalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Ayrıca, hızla devam eden göç ve yerleşim alanlarına yansıyan sosyo-ekonomik kutuplaşmalar kentsel dönüşümün gerekçelerini oluşturmuştur (Ataöv ve Osmay 2007: s.68).

Kentsel yenileme kavramının Türkiye süreci, süreci mimarlık ve şehircilik bilimlerinin ilke ve yöntemleriyle değil, ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve çevresel dinamiklerin yönlendiriciliğinde mesafe kat etmiştir.

Türkiye’de özellikle 2000’li yıllarda yerel yönetimler mevzuatında meydana gelen gelişmelerle birlikte kentsel dönüşüme yönelik çabalarda da artış gözlemlenmiştir. Günümüzde kentsel dönüşüm projesi olarak üretilen örneklerinin insan gereksinimlerine uygunluğu, katılımcılığı ve kentlerin kimliğiyle tutarlılığı konusu, siyaset kurumunun politikalarının gölgesinde kalmaktadır.

Ülkemizde farklı dönüşüm ve yenileme problemlerine karşı verilen cevaplarda, genelde kentsel yenileme sorunlarında fiziksel mekânın dönüşümü ön planda tutulmuş, dönüşümün toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutları göz ardı edilmiştir. Oysa kentsel dönüşüm, fiziksel mekânın dönüşümünün yanı sıra, sosyal gelişim, ekonomik kalkınma, kent imajına katkısı, çevreyle ilgili ve doğal dengenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ile birlikte kapsamlı ve bütünlük bir yaklaşımla ele alındığı takdirde başarıya ulaşabilir.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırma kapsamında,

İstanbul deprem ve benzeri afet riskleri ile karşı karşıya bulunan bir kenttir. Dünyanın birçok bölgesinde bu tür risklere karşı önlemler alınmakta, hazırlık çalışmaları yürütülmektedir. Türkiye'de ise kentsel riskler çerçevesinde birçok dönüşüm veya yenileme çalışmaları yapılırken kentlerde çöküntü sürecine girmiş ve yüksek kentsel riskli alanlar haline gelmiş olan tarihi ve kültürel alanlara yönelik yenileme uygulamalarının nasıl olduğu konusu, Beyoğlu örneği üzerinden analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında afet risklerinin azaltılmasında bir araç olarak afete duyarlı sürdürülebilir kent planlama konusuna değinilmiştir. Bu bağlamda, kent planlamasının salt statik bir çevre tasarımı ve arazi kullanım kararlarına indirgeyen bir planlama yaklaşımı yerine, sağlıklı, güvenli, yaşanabilir bir kent çevresinin oluşturulması için sorun çözücü, dinamik bir süreç olarak tasarlanması ve afet tehlike ve risklerini azaltma yöntem ve araçlarının planlama sürecinde içselleştirilmesini gerektirmektedir. Diğer bir anlamda, bu yaklaşım geliştirilen plana sonradan eklenecek bir unsur değil, planlama anlayışının önemli bir dinamiği olmalıdır. Bu bağlamda afete duyarlı planlama, ayrı bir plan türü olmayıp, afet tehlike ve risklerinin göz önüne alan, afetlerin önlenmesi veya zararların azaltılmasını amaçlayan yöntem ve araçların, planlama çalışmalarında ve sürecinde içselleştirilmesini gerektiren yaklaşımlar ele alınmış ve kentsel dönüşümün, planlamadan sonra gelen, planlamanın bir aracı ya da bir sonucu olduğu ortaya konmuştur.

Afet risklerinin veya zararlarının azaltılmasını amaçlayan kent planlamanın bir yöntemi ve aracı olan kentsel yenilemeden beklentiler ele alınmış ve dünyada kentsel yenileme çalışmaları örnekleri incelenmiştir.

Türkiye'de, kentsel kültür mirası birçok yönden risk altındadır. Kentsel mekandaki tarihi ve kültürel varlıklara ilişkin detaylı envanter çalışmalarının eksikliği, tarihi kent dokusunu tehdit eden tehlikelerin, etkilerinin değerlendirilmesini güçleştirmektedir. Türkiye'de kentsel kültürel mirasını tehdit eden en önemli fiziksel çevre kaynaklı risklerden birisi depremdir. Bunun yanı sıra tescilli yapılara, cephelerine indirgenen koruma anlayışı ile müdahale edilmesi ya da gelir elde etmek amacıyla kundaklanan tarihi ahşap yapılar da politik, sosyal ve ekonomik kaynaklı risklere örnek teşkil

etmektedir. Yasal çerçeve, idari yapılanma ve finans kaynaklarına ilişkin olumlu gelişmeler olmasına karşın kentsel kültür mirasına yönelik risk azatımı ile ilgili uygulamalarda bütünleşik ve etkin bir sistem henüz geliştirilememiştir. Ayrıca yasal yapıdaki kimi düzenlemelerdeki çakışmalar ve çelişmeler de yeni riskler oluşmasına neden olabilmektedir. Örneğin Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içinde kalmasına rağmen kentsel sit planı içerisine dahil edilmeden 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun kapsamında yapılan Salıpazarı Planları, farklı kurumların yetki karmaşası ve "plan içinde plan" oluşması nedenleri ile tarihi çevre üzerinde baskı oluşturmaktadır. 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki kanunun gerekçelerinden birisi olarak doğal afete karşı önlemi de içermektedir. Yenileme alanlarında yapılan kimi düzenlemeler ise koruma ilkeleri ile bağdaşmayan ve tarihi çevreye zarar veren sonuçlar doğurmaktadır.

Kentsel kültür mirasının risklere karşı korunmasına ilişkin bir strateji olan kentsel yenilemenin, bütünleşik ve çok yönlü bir yaklaşım ile ele alınması gereklidir. Buna göre kentsel dönüşüme ait düzenlenen mevzuatın tarihi ve kültürel alanlarda afet risklerini azaltmaya yönelik bütünleşik bir yaklaşım sunup sunmadığı konusu Beyoğlu örneğindeki yansımaları üzerinden incelenmiş daha sonra örnek üzerinden değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

1.2. ARAŞTIRMA PROBLEMLERİ VE VARSAYIMLAR

Ülkemizin büyük bir oranının deprem bölgeleri içerisinde olduğu, bu yüzden nüfusumuzun büyük çoğunluğunun deprem tehlikesi altında yaşadığı ve bir çok tarihi ve kültürel alanlarımızın afet riski altında bulunduğu bilinmektedir.

Çalışma, kentlerimizin büyük bir bozulma, eskime ve köhneme süreci içinde bulunduğu ve bu bağlamda, kentlerimizin iyileştirilmesine yönelik mevzuat düzenlemelerinde, tarihi ve kültürel alanlara yönelik risk ve zarar azaltma politika ve stratejilerinde eksiklikler olduğu varsayımına dayanmaktadır. Özellikle Kültürel mirasımızın yoğun olarak yer aldığı bölgelerde karmaşıklaşan yenileme anlayışı şehirlerimizin geçmişle bağı olan bu alanların zarar görmeden geleceğe aktarılması hususunda yetersiz kalmakta ve tek yapı ölçeğinde veya lokal bir takım uygulamalar ile kültürel miras korunmaya alınmaktadır.

Bu noktada kentlerimize yönelik dönüşüm ve yenileme çalışmaları kapsamında afet ve diğer risklerin tehdidi altındaki tarihi ve kültürel miras alanlarındaki yenileme politikaları; planlamanın, yenileme ve korumanın bütünleşik olarak ele alınması ile bu alanlardaki ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel problemler çözüme kavuşacaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI VE KATKISI

Hızla gelişen kentleşme süreci ülkemizin önemli sorunlarının başında gelmektedir. Bu süreç özellikle kentlerimizin merkez bölgelerindeki eski kent dokularının ve korunması gerekli kültürel mirasın olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Kültürel mirasın yoğun olarak bulunduğu alanlar, gerek eskimleri ve bakımsız kalmaları, gerekse yoğun olarak denetimsiz bir şekilde iskan edilmeleri ve kullanılmaları nedeniyle toplumun can ve mal güvenliğini tehdit eder duruma gelmiştir.

Bu düşünceden hareketle, kentin eskiyen dokularını ve yerleşim alanlarını, tarihi ve kültürel miras değerlerini korumak, yaşatarak kullanmak, gelecek nesillere taşımak, böylelikle kentlerin merkezlerinde risk altındaki bu bölgeleri yenileyerek günümüz gereklerine uygun olarak kullanılabilir hale getirmek gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Eski kent dokularının ve korunması gerekli tarihi ve kültürel mirasa yönelik olumsuzluklar ülkemizde, özellikle İstanbul'da belirgin olarak hissedilmektedir. Bu tez çalışması ile, sürdürülebilir, güvenli, yaşanabilir, afete hazırlıklı ve dirençli yaşam çevrelerinin oluşturulabilmesi için, afet tehlike ve risklerini dikkate alan yöntem ve yaklaşımların planlama sistemi ile bütünleştirilmesi ve bu konuların yeni yasal düzenlemelere ve kurumsal yapılanmalara entegre edilmesinin önemi araştırılmış ve ülkemiz kentsel dönüşüm ve yenileme faaliyetlerinde, afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlara yönelik yenileme politikalarının, ilgili mevcut mevzuatın Beyoğlu örneği üzerindeki etkileri bağlamında ne olduğunun ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Yukarıda özetlenen amaçlar paralelinde, bu çalışmanın önemi üç temel noktada odaklandığı görülmektedir.

Bunlardan ilki, şehirlerimizde, doğal tehlikelere bağlı olarak ortaya çıkabilecek risklerin azaltılmasına yönelik bir planlama ihtiyacının olması ve bunun toplumsal ve fiziksel iyileşmeye destek verecek kolektif ve katılımcı bir yaklaşımla uygulanması ve büyük doğal afetlerin sıkça yaşandığı ülkemizde, sadece şehir ölçeğinde değil, bina ölçeğinde de afetlere karşı hazırlıklı olunmasının önemine ışık tutacaktır.

İkinci katkı, Türkiye'de afet riski altındaki alanların dönüştürülmesine yönelik yapılan mevzuat düzenlemeleri ile kentsel dönüşüm faaliyetlerinin, kentlerimizin tarihi ve kültürel dokularının yenilenmesi açısından hızlandırıcı bir etki oluşturmadığı ve bu bağlamda risk altındaki tarihi ve kültürel alanlara yönelik sürdürülebilir planlanma ve yenileme anlayışını ön plana çıkaracak yasal düzenleme ve yenileme çalışmalarına dikkatleri çekerek tartışmaktır.

Üçüncü katkı ise, yukarıda bahsedilen mevcut mevzuatın afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlara yönelik etkilerine ve eksikliklerine, deprem riski altında bulunan İstanbul'un yoğun kültürel miras birikimini barındıran Beyoğlu örneği üzerinden ışık tutmaktır.

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI

Çalışma temelde dört bölüm üzerine kurgulanmıştır.

İlk olarak kentsel yenileme ve dönüşümün tanımı, kısaca gelişimi ve afet zararlarını ve kentsel riskleri azaltmaya yönelik etkileri ile araştırmanın konusu, problemleri ve varsayımları, amaçları, katkısı, yöntem ve materyallerinin ortaya konulduğu giriş bölümünün ardından, ikinci bölümde, afet ve riskli alan konularına kavramsal olarak değinilmiş ve tarihi kent mekanının kentlerimizin kent mekanı ile ilişkisi ve bu alanlara yönelik riskler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda şehir planlama ve yenilemenin rolü, planlama ve kentsel dönüşüm/yenileme çalışmalarının birbirleri ile ilişkileri sorgulanmıştır. Bu doğrultuda afet riskli kentsel alanlarda kentsel yenilemeden beklentiler ve dünyada afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda yenileme çalışmalarının nasıl olduğu konusu incelenmiştir.

Beyoğlu'nda afet risklerini azaltmaya yönelik kentsel yenilemenin ele alındığı dördüncü bölümde, Beyoğlu'nun konumu, tarihsel ve mekansal gelişim süreci ele alındıktan sonra, ülkemizde yasal gelişim süreci içerisinde ilgili mevzuatın afet risklerini azaltmaya yönelik etkileri ve eksiklikleri, Beyoğlu örneği üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır.

İstanbul Deprem ve benzeri afet riskleri ile karşı karşıya bulunan bir kenttir. Dünyanın birçok bölgesinde bu tür risklere karşı önlemler alınmakta, hazırlık çalışmaları yürütülmektedir. Türkiye'de ise kentsel riskler çerçevesinde birçok dönüşüm veya

yenileme çalışmaları yapılırken kentlerde çöküntü sürecine girmiş ve yüksek kentsel riskli alanlar haline gelmiş olan tarihi ve kültürel alanlara yönelik yenileme uygulamalarının nasıl olduğu konusu, Beyoğlu örneği üzerinden analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonuç ve değerlendirme kısmında, önceki bölümlerin kısaca bir değerlendirmeleri yapılmış ve afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda kentsel yenileme politikalarına ilişkin öneriler yapılarak sonuçlandırılmıştır.

Çalışmanın sınırları

Mekansal Sınırlar: Çalışmanın mekansal sınırı, Beyoğlu olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda Beyoğlu sınırları dahilinde bulunan Salıpazarı (Galataport), Tarlabası ve eski eser dokunun üzerinden afet riskinin tarihi ve kültürel alanlar üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Konuya İlişkin Sınırlar: Konu itibarıyla çalışma, kentsel Yenileme kavramının şehir planlamanın bir aracı olarak; afet risklerine karşı zarar azaltma politikaları çerçevesinde sadece Tarihi ve Kültürel mirasa yönelik boyutları üzerinde durulmuştur.

Yönteme İlişkin Sınırlar: Araştırma yönteminin sınırları içinde, bilgi toplama aşamasında yerli ve yabancı literatür araştırması, konuya ilişkin olarak yapılmış doktora ve yüksek lisans tezlerinin gözden geçirilmesi, ilgili kurum ve kuruluş, meslek odalarından elde edilen kaynaklar, ulusal ve uluslararası sözleşmeler, sempozyumlar ve şuralara ait rapor ve belge ve bilgilerin gözden geçirilmesi yer almaktadır. Bunun yanında Yüksek lisans eğitimi sırasında tez çalışmasına yönelik seçilen dersler ile tez çalışmasına altyapı sağlaması açısından önemli katkılar sağlamıştır. Bu süre içinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Beyoğlu Belediyesi, Marmara Belediyeler Birliği'nden konuya ilişkin birçok yazılı ve görsel malzeme toplanmıştır.

Zaman Sınırı: Çalışmada zamana ilişkin sınırlama, konuya ilişkin ele alınan mevzuatın yürürlüğe girdiği ve örnekleme üzerinde etkide bulunduğu zamanı içine almaktadır. (1980 li yılların başından günümüze kadar olan zaman dilimi)

1.5. KULLANILAN YÖNTEM VE MATERYAL

1- Yöntem

Tez kapsamında ana hatlarıyla dört aşamalı bir yöntem izlenmiştir

Birinci aşama, durum analizidir. Yapılan literatür araştırmaları neticesinde kentsel dönüşüm ve yenilemeye dair kavramsal açıklamalar ve tarihi gelişim süreci ve söz konusu kavramların afet risklerini azaltmaya yönelik etkileri ile afet ve riskli alan ile ilgili genel ve temel bilgilendirmeler yapılmıştır.

İkinci aşamada, kavramlar üzerinde netlik sağlandıktan sonra yapılan araştırmalar sırasında tarihi ve kültürel alanlara yönelik riskler ile afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanların kent mekanı ile ilişkisi, kent planlamanın afet risklerini azaltmaya yönelik rolü ile bu konuda kentsel yenilemeden beklentiler vurgulanmış ve afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda kentsel yenileme sürecine dünya örnekleri üzerinden deneyimlere bakılmıştır.

Üçüncü aşamada, planlama aracı olarak afet risklerini azaltmaya yönelik kentsel yenilemenin, ülkemizde gerçekleştirilecek dönüşüm ve yenileme çalışmalarında kentsel tarihi ve kültürel mirasa ilişkin afet zararlarını azaltma konusundaki boyutlarını gösterecek ipuçlarını elde etmeye yönelik örnek olabilecek bir yer olan Beyoğlu Bölgesi incelenmiştir. Bu kapsamda ülkemiz yasal mevzuatının tarihi kent dokularındaki afet zarar ve risklerini azaltmaya yönelik etkileri Beyoğlu örneği üzerinden ele alınmıştır.

Dördüncü ve son aşamada ise, kavramsal tanımlar, uygulanan örnekler ve çalışma alanı ile ilgili yapılan analizler ışığında tez konusu ile ilgili bir değerlendirme ve öneriler yapılmıştır.

2- Materyal

Tez kapsamında, materyal olarak basılı yayınların yanında, çeşitli kurum ve kuruluşların verilerinden ve yasal düzenlemelerden yararlanılmıştır. Ayrıca afet yönetimi ve zarar azaltma etkinlikleri konusunda çalışmalarda bulunmuş kişilerle de görüşülmüştür. Tez kapsamında kullanılan materyaller aşağıda sınıflandırılarak açıklanmıştır.

- **Kurum ve Kuruluşlar:** İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Beyoğlu Belediyesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Marmara Belediyeler Birliği, TMMOB Şehir Plancıları Odası, TMMOB Mimarlar Odası TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası
- **Hukuki Düzenlemeler:** Tez kapsamında, **5393** sayılı Belediye Kanunu (2005), 3194 Sayılı İmar Kanunu (1985), 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun

(2004), **5226** sayılı Kanunla değişik **2863** Sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2004), Taşınmaz Kùltür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik (2005), Kùltür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kùltür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları İle Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri Ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal Ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik, **5366** Sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kùltürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005), **6306** Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (2012), **4708** sayılı Yapı Denetim Yasası (2001), Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, **4046** Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanununun (1994) yer aldığı yasal düzenleme taraması yapılmıştır.

- **Raporlar ve Belgeler:** Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı'nın (JICA) 'JICA Mikro bölgeleme raporu (2002), İstanbul Deprem Master Planı (2001),

1.6. BÖLÜM SONUCU

Günümüzde kentsel yenileme, koruma, iyileştirme ve canlandırma gibi kenti daha iyi bir duruma getirmek için yapılan çalışmalar "Kentsel Yenileme" adı altında gerçekleştirilmektedir. Kentsel yenileme uygulamaları kentlerin çöküntü bölgesi ve sefalet yuvası haline gelmiş alanlarının daha sağlıklı, yaşanabilir alanlar haline getirilmesi, şehrin büyümesi ile şehir içinde kalan sanayi alanlarının şehir dışına taşınması sonucu boşalan alanların toplum yararına düzenlenmesi, eskimiş ve afet riskli altındaki tarihi ve diğer kent parçalarının katılımcı ve bütüncül planlama yaklaşımları ile iyileştirilerek bu alanlarda fiziksel, sosyal ve ekonomik riskleri azaltıcı müdahaleler olarak ele alınmaktadır.

Kentsel yenileme çalışmaları, dünyada II. Dünya savaşı sonrası yakılıp yıkılmış kentlerin, tahrip olmuş zengin kùltür mirasının onarılması, yeniden canlandırılması, ekonomik çöküntüye uğramış alanların yeni fonksiyonlarla iyileştirilerek canlandırılması çabalarını kapsar. Bu doğrultuda Dünyadaki kentsel yenileme

alışmaları ortaya çıkmış olan afet zararlarının, fiziksel, sosyal ve ekonomik iyileştirme ve canlandırmalarla ortadan kaldırılması ve dolaylı da olsa gelecekte ortaya çıkabilecek afet risklerinin zararlarını indirgeyici yönde olduğu görülmektedir.

Türkiye’de, ekonomik gelişme ve g ile birlikte barınma ihtiyacının kısa dönemde üzülmesi amacıyla ortaya çıkan sağlıksız ve yasadışı ve afet riski altındaki konutlar, altyapı sorunları, tahrip edilen kültür mirası, düşük fiziksel standartlar, sağlık ve beslenme koşullarında yetersizlikler bir araya gelmesi kentsel yenileme ihtiyacının temellerini oluşturmuştur

2. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARA BAKIŞ

2.1. AFET VE RİSKLİ ALAN KAVRAMLARINA BAKIŞ

Afet Riskli Alan, kentsel risk taşıyan alanlardır. **Kentsel risk** kentlerdeki nüfus, yapılar, kamu hizmetleri ve tüm sosyo-ekonomik etkinliklerin afetler karşısındaki tehlike durumlarını ifade eder.

Literatürde kentsel risklerin kaynakları konusunda tanımlanan başlıca unsurlar şunlardır; çevre koşulları, meteorolojik faktörler, zemin yapısı, nüfus artışı, ekonomik yapı, gelişmişlik düzeyi ve politik gelişmeler (Uslu, 2000: 471); doğa koşulları ve kente ait unsurların kent içinde dağılımları ile ilgili riskler; yapı stokunun özelliklerinden kaynaklanan riskler; altyapı sistemine şebeke, güzergah, imalat ve kullanım yükü özelliği) bağlı olan riskler; kullanım türlerinden kaynaklanan riskler; fiziki yapılaşma, biçim, ölçek ve yerleştirme yanlışlarından doğan riskler, acil durum ihtiyaçlarına engeller oluşturma veya yeterli cevap verememeden kaynaklanan riskler, kurumsal yapılanma ve düzenleme yetersizliğinden doğan riskler, sosyal hazırlıksızlık, eğitimsizlik, davranış bozukluklarından, yanlış bilgilendirmeden kaynaklanan riskler (Balamir, 2002b: 36), yerleşim yerinin tehlikeli olması, nüfus yoğunluğu, kentsel yönetim kapasitesinden kaynaklanan yetersizlikler (afet yönetimi, risk azaltımı, hazırlık planlarının olup olmaması), yoksulluk, plan dışı yerleşmeler, kentteki yapıların fiziksel yetersizlikleri, kentin yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik sistem içindeki konumundan kaynaklanan riskler (Boulle ve diğerleri, 1997: 181), hızlı kentleşme; nüfus hareketlerini teşvik ederek belli bir alanda yoğunlaşmasına neden olan yapısal unsurlar ve düşük gelirli yerleşme alanları (İlgen, 1999: 15); yoksulluk, artan nüfus yoğunluğu, hızlı kentleşme, yaşam tarzında ortaya çıkan değişiklikler, çevresel bozulma, bilinç ve bilgi eksikliği, savaş ve sivil kargaşa (UKKGF, 2001: 11) olarak sıralanabilir.

2.1.1 Tehlike (hazard)

Can ve mal kaybı, yaralanma, sosyal ve ekonomik dengelerin bozulması veya çevresel zararlara yol açma potansiyeli bulunan, değişik kökene sahip fiziksel olaylara verilen genel addır” (Ergünay, Gülkan ve Güler, 2008, s.344). Ayrıca tehlike, insanların beklemediği ve kontrol edemediği büyüklükteki olaylara denir. Tehlikeler insan

yaşamını ve faaliyetlerini tehdit ederek yaşamında önemli değişikliklere neden olabilirler (Güvel 2001). Tezgider'e (2008 s. 210) göre tehlike, "belirli bir zaman ve coğrafyada ortaya çıkarak, insan, çevre ve toplum üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecek, doğadan ya da insandan kaynaklanan bir durum/olgudur". Başka bir ifadeye göre de, insan toplulukları için olumsuz etkiler doğurması mümkün olan doğal, teknolojik ve insan kökenli olan ve fiziksel, ekonomik, sosyal kayıplara yol açabilecek olayların tümü tehlike olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre, toplumlar için tehlike oluşturan olay türü; doğa kaynaklı olaylar (Deprem, kuraklık, sel, çığ vb.), şiddete dayalı olaylar (Savaş, terör, iç çatışmalar vb.), bozulmaya dayalı olaylar (Erozyon, çevre kirlenmeleri, ekonomik ve sosyal bozulmalar vb.), eğitim eksikliği ve yetersizliklere dayalı olaylar (Teknolojik kazalar, trafik kazaları, yangınlar vb.) olmak üzere dört ana başlıkta toplanmıştır (Ergünay 2002).

Doğal, teknolojik veya insan kökenli tehlikelerin, afet boyutunda sonuçlar doğurabilmesi toplulukların veya ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile doğrudan ilintilidir. Ancak, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun yeryüzünde her tür tehlikeden arınmış bir yerleşme, bölge veya ülke bulunmadığını belirten Ergünay (2002) tehlikenin, "belirli büyüklükteki bir doğal olayın, belirli bir bölgede, belirli bir zaman aralığında olma olasılığı" olarak tanımlanabileceğini, bu durumda tehlikenin bir olasılık fonksiyonu olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla tehlikenin, büyüklük, oluş sıklığı, tekrarlanma süresi, etki alanı, olma olasılığı gibi fiziksel karakteristikleri tanımlanabilmekte ve olası etkileri konuma bağlı olarak değişmektedir. Tehlikelerin akla gelmeyen ve genellikle ölçülmesi güç yönlerinin bulunması günümüzde risk değerlendirmesi disiplininin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Lockyer 2005).

2.1.2. Risk (Risk)

"Risk (Risk), bir olayın doğurabileceği olumsuz sonuçların toplamını ifade eden kavramdır. Sigortacılık ve mühendislikte kayıp olasılığı olarak adlandırılır. Afetler söz konusu olduğunda Afet Riski olarak değerlendirilmektedir" (Ergünay, Gülkan ve Güler, 2008 s.338).

Tezgider'e (2008 s.210) göre risk ise, "bir yerleşim biriminde, fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi vb. nedenlere bağlı olarak, bir tehlikenin afete dönüşme olasılığı; yol açması beklenen olumsuz sonuçlar, kayıplar" olarak tanımlanmaktadır.

Bir başka söylemde, risk sözcüğü; gelecekteki belirli bir zaman içerisinde, belirli bir tehlikenin, bu tehlikeye maruz olan değerler veya tehlike altındaki unsurlara ve bunların zarar veya hasar görülebilirliklerine bağlı olarak, verebileceği zararları ifade ettiği (Ergünay 2002) belirtilmektedir.

2.1.3. Zarar Görebilirlik (Vulnerability)

"Bir tehlikenin gerçekleşmesi halinde, canlıların ve insan eliyle oluşturulmuş yaşam çevresinin, fiziksel, sosyal, ekonomik veya çevresel bakımdan uğrayabileceği zarar ve kayıplar karşısındaki hassasiyetini ifade eder. Birey veya sosyal grubun tehlikeyi algılama, olası etkilerini tahmin etme, zararlarını azaltma, meydana gelmesi halinde sonuçları ile baş edebilme ve yaşamı bir an önce normal hale döndürmedeki kapasite eksikliği olarak ta tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile zarar görülebilirliği 'bir toplumun, bir sistemin veya bir yapının var olan bir tehlikeden etkilenebilme oranı veya görebileceği hasar, zarar veya kaybın bir ölçüsü' olarak da tanımlama mümkündür. Bazı yayınlarda, Savunmasızlık, Kırılganlık, Hassasiyet gibi terimlerle ifade edilmektedir" (Ergünay, Gülkan ve Güler, 2008 s.352).

Tezgider (2008 s.210) zarar görülebilirliği, "bireylerin, toplulukların, kurumların ya da ülkelerin tehlikeye maruz kalmaları ve tehlikeyle başa çıkma, tehlikenin etkilerini azaltma konularında gerekli özellik ve kaynaklara (kapasiteye) sahip olmamaları" şeklinde tanımlamaktadır.

Güler'e (2008) göre, bir birey veya sosyal grubun tehlikeyi algılama, olası etkilerini tahmin etme, zararlarını azaltma, meydana gelmesi halinde sonuçları ile baş edebilme ve yaşamı bir an önce normal hale döndürme konularındaki kapasite eksikliği olarak tanımladığı zarar görülebilirlik, yoksulluk, nüfus artışı, plansız şehirleşme, çevre kirliliği, denetimsiz yapılar, altyapı eksiklikleri, yetersiz kurumsal yapılanma ve eğitim programları gibi faktörlere bağlı olarak artış göstermektedir. Zarar görülebilirlik kavramı; Fiziksel zarar görülebilirlik, Sosyal zarar görülebilirlik, Ekonomik zarar görülebilirlik, olarak gruplara ayrılmıştır.

2.1.4. Afet (Disaster) ve Türleri

Afet sözcüğü günlük yaşamda, insan mutluluğunu bozan, toplumların yaşamlarını alt üst eden, normal beklenti kalıplarından sapma gösteren bir kavram olarak kullanılmaktadır (Sey 1979).

Drabek (1985) afeti, bir zaman dilimi içerisinde veya mekan da yoğunlaşmış, toplumun genelinin veya toplumun belli kesimlerinin ciddi anlamda tehlikeye maruz kaldığı, toplumsal faaliyetlerin kısmen ya da tamamen engellendiği, sosyal yapının bozulduğu kazalar ve kontrol edilemeyen, gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi muhtemel olaylar olarak tanımlamıştır.

Levitt'e (1997) göre ise; depremler, kasırgalar, hortumlar, uçak kazaları, patlamalar ve büyük çapta bombalar gibi, çok sayıda yaralanma ve ölümlerle beraber büyük çapta fiziksel tahriplerle sonuçlanan olaylara afet denmektedir.

Her kasırğa, deprem veya su taşkını olayının afet olarak nitelendirilememekte, doğal tehlikeleri afete dönüştüren unsurun ise söz konusu olayların yol açtığı olumsuz sonuçlar olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin bir şehirdeki yapılar, meydana gelen depreme direnebilecek şekilde inşa edilmişlerse, burada bir afetten söz etmenin mümkün olmadığı, tersi bir durumda ise meydana gelen sonucun sadece binaların yıkılması değil, aynı zamanda o toplumun "koruma kültürü" nün çöküşü olduğu savunulmaktadır. Burada afetlerin doğal güçlerin değil insan faaliyetlerinin sonucu olduğu, buna göre afetler esasen "insan-ışi" olgular olduğu ifade edilmektedir (Dombrowsky 1998).

En genel tanımıyla afetler, insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen ve yerel imkanlar ile baş edilemeyen doğal, teknolojik veya insan yapısı kökenli olaylar olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle afet bir olayın kendisi değil doğurduğu sonuçtur (Ergünay 1999).

Afet Türleri

Afet türlerinin algılanması toplumların gelişmişlik düzeylerine göre değişim göstermektedir. Gelişmiş toplumların afet olarak kabul ettiği bazı olayları, gelişmekte

olan toplumlar afet olarak kabul etmemektedirler. Ayrıca, önceleri afet olarak algılanmayan olayların sonraları afet olarak kabul edildikleri de görülmektedir (Yıldırım, 2004). Dolayısıyla afetlerin sınıflandırılmasında da farklı yaklaşımlar söz konusudur. Avrupa Atlantik Afet Müdahale Merkezi Yönergesi ekinde, afet türleri ikiye ayrılmaktadır (Gülkan, Balamir ve Yakut 2003).

Doğal Afetler (natural disaster)

Doğal afet, oluşum ve gelişim süreci dikkate alındığında; nerede, ne zaman, ne ölçüde, nasıl ve türden olacağı genellikle önceden çok sağlıklı ve ölçülebilir bir biçimde bilinmeyen ve ilk oluşumu değiştirilemeyen, aniden veya belli bir süreç içinde oluşan, yerleşim ve üretim alanlarında alışagelmış yaşamı bozarak genel hayatı etkileyecek ölçüde meydana gelen, etkileri yoğun ve geniş çaplı doğal yer ve hava hareketleridir (Ataman ve Tabban 1977).

Deprem, dev dalgalar, volkanik patlamalar, toprak kaymaları, tropikal siklonlar, sel, kuraklık, çevre kirlenmesi, ormanların yok edilmesi, çölleşme, vb. doğal olaylar sonucu oluşan afetlere “doğal afetler” denilmektedir (Gülkan, Balamir ve Yakut 2003).

İstatistik verilere baktığımızda Türkiye’de en çok karşılaşılan ve can ve mal kaybına neden olan doğal afet türü depremdir. 1996 yılında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından yayınlanan ve 2001’de yenilenen, Türkiye Deprem Bölgeleri haritasına göre; Türkiye topraklarının %42’si 1. derece, %24’ü 2. derece, %18’i 3. derece, %12’si 4. derece ve %4’ü 5. derece deprem bölgesinde yer almaktadır. Türkiye nüfusunun ise %45’i 1. derece, %26’sı 2. derece, %15’i 3. derece, %13’ü 4. derece ve %2’si 5. derece deprem bölgesinde yaşamaktadır. 1., 2., 3. ve 4. derece deprem bölgeleri sismik açıdan riskli bölgeler kabul edildiğinde, Türkiye topraklarının %96’sının riskli bölgede ve Türkiye nüfusunun ise %98’inin deprem tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğu görülmektedir.

Afetlerin sadece fiziki değil sosyal ve ekonomik yapıda da zarara neden olduğu düşünüldüğünde son yıllarda yaşanan 1999 yılında Marmara’da meydana gelen iki büyük depremin gerek meydana geldiği bölgenin nüfus yoğunluğu açısından gerekse Türkiye’nin sanayi merkezi konumunda olması etkilerinin ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

“Günümüzde sanayileşme, çarpık kentleşme, doğanın tahrip edilmesi gibi insan aktiviteleri depremler yanında, diğer doğal afetlerinde şiddetinin ve sıklığının arttığını görmekteyiz. Ancak meteorolojik afetleri diğer doğal afetlerden ayıran en önemli özellik, bunların yapılacak izleme ve erken uyarılarla zararlarının en aza indirilebilmesidir. Bu özellik sayesinde gelişmiş ülkelerin afet yönetim sistemlerinde oluşturdukları meteorolojik tahmin ve erken uyarı ile can ve mal kayıplarında önemli azalmalar sağlamışlardır” (Kadıoğlu 2008 ss.5,6).

İnsan Kaynaklı-Teknolojik Afetler (man-made disaster)

İnsan kaynaklı afetler, doğa ile aralarında bir neden-sonuç ilişkisi kurulamayan ve doğrudan insan faktöründen kaynaklanan afetlerdir. Bu afetler sosyal ve doğal yapıyı tahrip eden, toplumda büyük çapta yaralanmalara ve ölümlere neden olan afetlerdir (Yılmaz 2003).

Aslında birçok teknolojik ve bilimsel gelişmeler, ileri teknolojinin kullanılması, endüstrileşme, kara, hava ve deniz ulaşımındaki gelişmeler, barajların inşa edilmesi ve nükleer enerjinin günlük hayatta kullanılmaya başlanması gibi gelişmeler insan yaşamını kolaylaştırır gözükse de diğer taraftan da bu gelişmeler afetlere sebep olabilmektedir (Weisaeth, Knudsen ve Tonnessen 2002).

Teknolojik afetlerin dışında doğa kaynaklı olarak bilinen afetlerin önemli bir kısmı da aslında insan faaliyetlerinin sonucunda oluşmaktadır. Örneğin, sellerin meydana gelmesinde doğal etkilerinin yanında ormanların tahrip edilmesi ve insan faaliyetlerinin neden olduğu erozyon gibi faktörlerin de büyük etkisi vardır. Ayrıca, depremlerin nedenleri doğal olmakla beraber, yol açtıkları zararların boyutları; yerleşim yerinin doğru seçilip seçilmediği, binaların dayanıklılığı gibi insan kaynaklı faktörlere göre de değişmektedir.

“Afetlerin bu tür gruplara ayrılmasını, bazı araştırmacılar uygun görmemekte ve kökeni ne olursa olsun afet sonucunu doğuran olayların, insanların bilinçli veya bilinçsiz olarak yol açtıkları, politik, sosyal, çevresel ve ekonomik ortamlardan kaynaklandığını ve tüm afetlerin insan kökenli olduğunu ileri sürmektedirler. Gerçekten de doğa ve insan kaynaklı afetlerin arasındaki farklılık giderek netliğini kaybetmekte ve afetler zincirleme etkilerle, birbirlerini başlatmakta ve giderek karmaşık sonuçlar

doğurmaktadır. Örneğin, büyük bir deprem veya uzun süren bir su baskını arkasından kıtlığa veya salgın hastalıklara yol açabilmektedir” (Ergünay 2002 s.4).

2.1.5. Tehlike-Risk- Zarar Görebilirlik-Afet Kavramları Arasındaki İlişki

“Bir afetin meydana gelmesinde iki temel faktör rol almaktadır. Birincisi bir tehlikenin bulunması, ikincisi ise bu tehlikenin doğuracağı olaylardan zarar görebilecek bir şeylerin ya da bir canlı topluluğunun var olmasıdır. Tehlike dediğimiz şey potansiyel olarak bulunan güçlü bir afet tehdididir” (Kadıoğlu 2008).

Tehlike olayının yerleşmelere ve insanların mallarına zarar vermesi veya onların yaralanmasına veya ölümüne neden olması durumunda afet söz konusudur. Bu çerçevede bir tehlike, yani bir deprem, sel ya da kasırga gibi fiziksel bir olay, sosyal sistemin işleyişini ve teknolojik ürünleri (binaları ve diğer yapıları) negatif etkilemesi durumunda afet olarak tanımlanabilecektir. Binalara ve sosyal çevreye yıkıcı zarar vermediği, anlamlı negatif sosyal etkilere yol açmadığı sürece ise afet olarak nitelendirilmeyecektir (Güvel 2001).

Yukarıdaki tanımlarda da belirtildiği gibi, afet bir olay veya tehlikenin kendisi değil yol açtığı kayıplar yani olumsuz sonuçlardır. Buradan yola çıkarak afet aşağıdaki basit formülle ifade edilmektedir.

Afet = Tehlike x Zarar Görebilirlik

“Bu formülden de anlaşıldığı üzere, tehlike ne kadar büyük olursa olsun, zarar görebilirlik küçükse, yani toplumun tehlikeyi belirleme, zararlarını azaltma, başa çıkma, yaşamı süratle normale döndürme kapasitesi yüksek ise afet o kadar küçük boyutta olacaktır. Aksine tehlike küçükte olsa, zarar görebilirlik yani toplumun tehlikeyi belirleme, zararlarını azaltma ve başa çıkma kapasitesi yetersiz ise, afetin yol açtığı kayıp ve zararlar yine de büyük olacak ve küçük bir tehlike büyük bir afetle sonuçlanabilecektir” (Ergünay 2002 s.11).

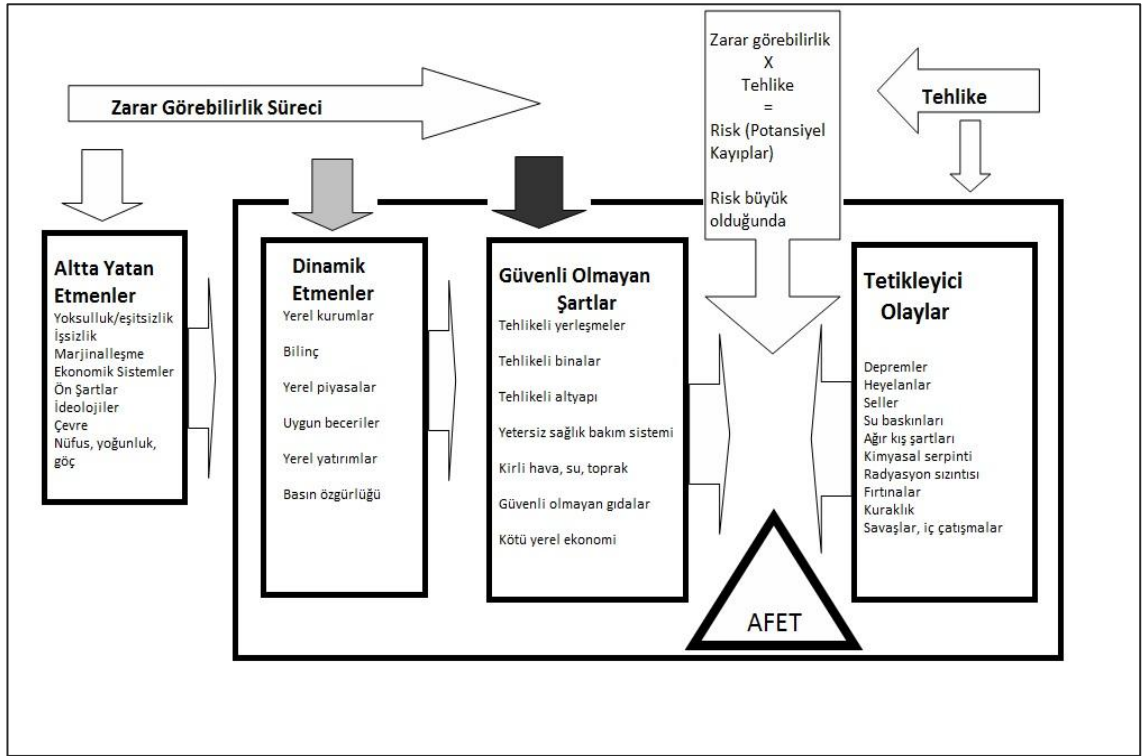
Afet yönetim sistematığı içinde tehlike ve afet kavramlarında olduğu gibi tehlike ve risk kavramlarında da anlam karmaşası göze çarpmaktadır. Tehlike ve risk çoğunlukla eş anlamlı kullanılmasına karşın, iki farklı kavramdır. Tehlike herhangi bir doğa ya da insan kaynaklı olarak oluşan bir olayın meydana gelmesidir ve genellikle irademiz

dışında ve sürekli olarak var olabilen bir olgudur. Risk ise tehlikenin yaratacağı ekonomik kayıpların, yaralı ve ölü sayısı vb zarar olasılığının bir ifadesi olup, irade dahilinde ve dolayısıyla yaşam çevresi içinde müdahale edilebilir özelliklere sahiptir (Anonim 2006). Risk aynı zamanda bir risk unsurunda, gelecek zaman diliminde, belirli bir tehlikede oluşabilecek beklenen kayıp düzeyini ifade eder (Akbulut ve Aytuğ 2005). Yani deprem, sel, volkanik faaliyet, kasırga vs gibi bir olayın gerçekleşmesi bir tehlikedir. Risk ise oluşan bu tehlikenin mal ve can kaybına yansımalarının ölçüsüdür (Utku 2003).

“Riskten yani kayıp olasılığından bahsedebilmek için, belirli bir yerde, belirli bir büyüklükte bir olay veya tehlikenin olması, mevcut değerlerin bu tehlikeden etkilenme oranlarının veya zarar görübilirliklerinin mevcut olması veya tahmin edilebilmesi gerekmektedir” (Ergünay 2002 s.17). Buna göre riski matematiksel formatta aşağıda olduğu gibi formüle etmek mümkündür.

Risk = Tehlike x Tehlikeye Maruz Değerler x Zarar Görebilirlik

Yukarıda bahsedilen ifade ile formül karşılaştırıldığında afet ve risk aynı gibi gözüktü de tanımında da verildiği üzere, “afet, olmuş bir olayın yol açtığı kayıp ve zararların tümünü ifade etmektedir. Yani olayın yol açtığı olumsuz sonuçların tümüdür. Risk ise, olay olmadan önce yol açabileceği olumsuz sonuçların belirlenmesi veya tahmin edilmesi işlemidir” (Ergünay 2002 s.17). Yukarıdaki formüle dayanarak riskin azaltılması için, zarar görübilirlik ve kentsel risk sektörlerinin (tehlikeye maruz değerler) tanımlı tehlikeden uzak tutulması gerekmektedir. Afet, tehlike, risk ve zarar görübilirlik kavramları arasındaki ilişki Şekil 2.1’de şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 2.1.: Tehlike, Zarar Görebilirlik Risk ve Afet Arasındaki İlişki (Ergünay 2002)

2.2. TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARA YÖNELİK RİSKLER

Doğal afetlerin oluş sıklığı ve şiddeti artış göstermekte ve afetlerin yaratacağı risklere karşı yetersiz hazırlık, afet sonrası durumda yeniden yapılanma ve onarım maliyetlerini önemli ölçüde artırmaktadır. Tarihsel gelişim sürecinde kıyı bölgelerinde yerleşmiş olan kentlerin tarihi merkezleri sel ve toprak kayması gibi afetlere karşı hassasiyet gösterirken, İstanbul gibi önemli bir grup dünya miras alanı da yüksek sismik risk altındadır.

ICOMOS'un ülkeler bazında yaptığı risk altındaki kültürel miras araştırmalarına göre miras öğelerine en fazla hasar yaratan risklerin:

- Doğal ve insan yapısı afetler,
- Düzenli bakım eksikliği,
- Ekonomik ve sosyal değişimin etkileri,
- Yetersiz koruma standartları veya kontrolsüz uygulamalar,
- Turizm kaynaklı hasarlar ve

· İklim değışikliği gibi nedenlerden kaynaklandığı görölmektedir (Bumbaru ve diğ. 2000; Truscott ve diğ. 2005).

ICOMOS'un her yıl yayınladığı Risk Altındaki Kùltür Mirası raporlarında, kentsel kùltür mirası yapılarının içinde müdahale önceliğine göre öne çıkan gruplar (Truscott ve diğ. 2005);

- Dini yapılar,
- Konut yapıları (saray, malikâne gibi küçük ölçekli yapı grupları),
- Kentsel alanlar,
- Yerel/kırsal mimari, sanayi yapıları,
- 20. yüzyıl yapıları,
- Kùltürel peyzaj alanları,
- Arkeolojik alanlar,
- Tarihi ve kùltürel değeri olan alanlar,
- Kùltürel miras alanları içindeki anıtlar, objeler ve belgeler olarak tanımlanmıştır.

Dünya Kùltür Mirası listesinde yer alan 100 tarihi kent, 200'e yakın kutsal alan (sacred land) gelişmekte olan ÷lkelerde bulunmaktadır. Bu ÷lkelerdeki Dünya Miras Alanları nüfus baskısı, yetersiz altyapı sistemleri ve ekonomik değışimin etkileri nedeniyle, gelişmiş ÷lkelere göre daha fazla risk altındadırlar (Serageldin ve diğ. 2001).

Kentsel kùltür mirasına yönelik riskler kaynaklarına göre aşağıdaki biçimde sınıflandırılabilir;

- Fiziksel çevre kaynaklı riskler: Deprem, sel, yangın gibi doğal afetlerden kaynaklanan risklerdir.
- Sosyo-kùltürel kaynaklı riskler: Sosyal yapıda değışim ya da kùltür farklılıkları nedeniyle kùltürel miras öğesinin önemini yitirmesi ya da bir topluluk için kutsal sayılan bir kùltürel miras öğesinin farklı gruplarca tehdit olarak algılanması.

· Politik kaynaklı riskler: İnsan yapısı afetlerden savaş ile uluslararası, ulusal merkezi veya yerel yönetimlerce üretilen politikaların kentsel kültür mirası üzerindeki olumsuz etkileri şeklinde tanımlanabilir. (Uzer Von Busch 2010)

· Ekonomi kaynaklı riskler: Turizm baskısı, küresel ekonominin yapılaşmış çevrede baskısı ve hızlı kentleşme gibi nedenlerle kentsel kültür mirası üzerinde oluşan risklerdir. Ayrıca kentsel kültür mirası için ayrılan ekonomik kaynakların yetersiz kalması da risk oluşmasına neden olabilmektedir.

· Teknik-Organizasyonel kaynaklı riskler: Var olan teknoloji ve olanakların yetersizliği ile yönetim sisteminin farklı kademelerinde var olan yetki karmaşası ve/veya iletişimsizlikten kaynaklanan riskler olarak tanımlanabilir.

Kentsel kültür mirasını etkileyen ve fiziksel çevreden kaynaklanan doğal afetler (deprem, sel, tsunami, yangın, vb.), kentsel kültür mirası üzerinde yapısal hasar oluşması ya da zamanın ve çevrenin etkisi ile oluşmuş hasarların büyümesi riskini ortaya çıkarmaktadır.

Tarihi gelişim sürecinde ekonomik nedenlerle akarsu ya da deniz kıyılarına yerleşmiş kentlerde, aşırı yağış, iklim değişikliğine bağlı olarak sel afeti ve var olan kentsel dokunun yoğunlaşmasına ve karmaşıklaşmasına bağlı olarak yangın afeti de sismik tehlikelerle beraber kentsel kültür mirasını etkilemektedir.

Edinburgh tarihi kent merkezinin 2002’de, aşırı yağış kaynaklı sel afetinden zarar görmesi, tarihi oluşumları itibariyle kent merkezi nehir veya deniz kıyısında olan kentlerin küresel ısınma ve değişen yağış rejimleri karşısında içinde buldukları risklere bir örnek oluşturmaktadır. İran’da bulunan 2000 yıllık antik Bam Kenti (Citadel of Arg-é Bam)’nin % 70’lik bir kısmı 2003 depremi ile ağır hasar görmüştür.

Kobe depremi (1995), kent merkezinde iki gün süren bir yangına neden olmuştur ve 100 kadar noktada çıkan yangın, özellikle ahşap sivil mimarlık örneklerinin bulunduğu bölgelerde, dar sokak dokusunun da etkisiyle oldukça hızlı yayılmış ve depremin yarattığı yapısal etkilerinden daha fazla hasara yol açmıştır (NCEER, 1995). Afet sonrası doğru ve etkin müdahale için entegre bir acil durum yönetimi planlarında kent içindeki hassasiyet noktalarının tanımlanmış olmaları gerekmektedir (Tezer 2001).

Mevcut uygulamalara bakıldığında kültürel mirasa yönelik riskin azaltımında etkin ve bütüncül çalışma örneklerinin eksikliği görülmektedir. Kültürel mirasa yönelik riskler tartışılmasına ve birtakım projeler üretilmesine karşın etkin bir risk yönetimi çalışması ortaya konamayışının nedenleri, kültürel miras söz konusu olduğunda gerçek kayıp ve hasarın hesaplanamayışı ve kültürel mirası değerlendirme güçlüğüdür (Taboroff 2000).

2.3. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARIN KENT MEKANI İLE İLİŞKİSİ

Kentler için Tarihi ve Kültürel Alanlar o kentin hafızasıdır. Kentler bu mekanlarla geçmişlerinden bize haber verirler. Eski kent parçalarını yitirmiş kentler hafızalarını kaybetmiş ve bugünkü nesillere anlatacağı hiçbir şeyi kalmayan yerler konumundadır. Ancak günümüz şehirlerinde ve metropollerinde büyük kent parçaları içinde yalnızlaşmaya ve çöküntüleşmeye yüz tutan tarihi ve kültürel kent mekanları terk edilme, köhneleşme ve çöküntüleşme nedenlerinden dolayı afet riski yüksek alanlar haline gelmişlerdir.

Günümüz metropollerinin merkezi kent alanlarının çöküntüleşme karakteristiğine uygun bir şekilde dönüşüme uğramaları hemen tüm sanayileşmiş ülke örneklerinde gözlenebilecek evrensel bir duruma işaret eder. Pek çok ülkede olduğu gibi sanayileşmenin ortaya çıkışı ile birlikte deniz, nehir, göl gibi su kenarı yerlerde kent merkezlerinin ilk nüveleri ve çekirdeği şekillenmeye başlamıştır. Liman faaliyetleri iş yeri ve ticaret etkinlikleri, MİA (merkezi iş alanı) fonksiyonlarının yoğunlaştığı bu merkezi alanlardan başlayıp kent çeperine ve dışına doğru genişleyen kentsel büyüme eğilimleri mesleki, sınıfsal ve gelir durumunun kent mekanında yansımaları belirginleştiren bir yerleşim ve konut-ikamet alanlarının şekillenmesine yol açmıştır.

Özellikle kent içinde bulunan sanayi, atölye vb. imalat tesislerinin kentin çeperlerine doğru yönelmesi ve bunu takip eden banliyöleşme eğilimlerinin güç kazanması kritik bir değişim evresine işaret eder. Bu anlamda iç kentlerin çöküntü alanları olarak ortaya çıkmasında kentlerin çeperlerine doğru büyüme eğilimi, merkezdeki iş alanlarının bölgeyi terk etmesi, orta-üst sınıfların yeni alanlara göçü v.b. birçok faktörün birlikte rol oynadığı görülmektedir. Çöküntü mahalleleri olarak ifade edilen bölgeler; büyüyen işsizliğe bağlı olarak yaşanan iş kayıpları, artan sosyal dışlanma, fiziksel çöküntüleşme

ve yoksulluk ile kötüleşen yaşam standartları gibi istenmeyen sonuçlar ile kentsel mekânların insansızlaşmaya başlayan alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de başta İstanbul olmak üzere tarihsel kent merkezleri fiziksel-mekânsal özellikleri açısından yıpranmış bina ve düşük nitelikli çevre kalitesi, mekânsal ayrışma karakteri yanında kentsel hizmetlerin yetersizliği ve kentle bütünleşememe sorunlarını da derin biçimde yaşayan kent bölgeleri haline gelmişlerdir. Aynı zamanda bu bölgelerin, giderek sosyal dokularında ve nüfus kompozisyonlarında da büyük değişimler yaşadıkları görülmektedir. Kent merkezinde ağırlığını göçmenlerin oluşturduğu yoksul yerleşim alanlarına ve bunun kaynaklık ettiği önemli toplumsal sorunlara tanık olunmaktadır. Göçmen nitelikleri yanında düşük gelirli-tutamaksız kesimlerin yoğun çekim merkezi haline gelen bu kent içi alanlar, zaman içinde yoksulluğun kalıcılık kazanması ve devam etmesini sağlayan özellikleri barındırır hale gelmiştir. İstanbul'un tarihi kent merkezindeki Eminönü-Süleymaniye Bölgesi başta olmak üzere Kasımpaşa, Balat, Tarlabası gibi yerler çöküntü alanı olma nitelikleri ile öne çıkmaktadır.

Geçiş bölgesi olarak adlandırılan alanlar, zaman içinde köhneleşme ve yoğun göç ile birlikte çöküntü mahallesi/alanları olarak adlandırılan yerleşimler haline gelmektedir. Genişleme ve sızma arttıkça konut-işyeri karışımı bir yerleşim özelliğinden giderek işyeri, depo, imalathane vb. iş alanlarının artması ve ağırlığını artırması, konut alanlarının ise azalması, işyerine dönüşmesi ve eski sakinlerin bu alanı terk etmesi durumlarını ortaya çıkarmıştır. İstanbul'da Eminönü, Karaköy, Taksim, Sirkeci semtleri kentin geleneksel MİA'nın bulunduğu ve ticari, idari, mali fonksiyonların yoğunlaştığı tarihi kent çekirdeğini oluşturmaktadır. Nitekim Eminönü- Süleymaniye Bölgesi yanında Gedikpaşa-Laleli, Beyoğlu, Tarlabası, Kasımpaşa, Balat-Ayvansaray gibi semtlerde han, bekar odası ve ucuz otel ve pansiyonların yoğunlaştığı yerleşim karakteri yakın zamana kadar açıkça gözlenen bir durum olmuştur. Kentlerde yaşanan yoksulluğun en derini yine bu bölgelerdedir. Yoksulluğun gelen nüfusla arttığı, binaların-apartmanların bölündüğü, odaların tek tek kiralandığı, binaların çok daha fazla nüfusu içine aldığı bir tür gettolaşma karakteri ortaya çıkmaktadır. Bu tür kent içi mahallelerin artık köyden kente göçenler için geçiş bölgesi olmaktan çıkıp 'kent içi

sürgün mahallesi' niteliğiyle bu kesimler için kalıcı mekânlar haline geldiği ileri sürülmektedir (Yılmaz 2008 s. 39).

Vasıfsızlık ve düşük gelir yanında niteliksiz ve düzensiz işlerde, enformel sektör içinde de olsa çalışma imkanı sunması yeni göçmenler, mevsimlik işçiler ve yerinden kopanlarca sürekli beslenen hareketli ve diğer bölgelere göre istikrarsız bir nüfusun iç kent çöküntü alanlarında yoğunlaşmasına neden olmaktadır. İstanbul örneğinde gözlemlendiği gibi günümüzde bu alanlar mekansal özellik ve barınan nüfus nitelikleri açısından baş edilmesi güç iki sorunla karşı karşıyadır. Bir yandan geçiş bölgesi çöküntü alanı yerleşimleri, kentsel ekonominin daha iyi iş imkanları, daha düzenli ve yüksek ücretli işler, daha yüksek standartlı barınma vb. imkanları iyiden iyiye azalmış (kentsel kapasitenin kısıtları) göçmen nüfusun kalıcı yerleşimleri haline gelmiştir. Formel piyasada iş bulma umudu azalan bu kesimlerin enformel istihdam içinde kalıcılığı veya bu piyasadan çıkamama durumu bu tür kentsel bölgeleri yoksulluğun mekansallaşması gerçeğiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum iç kent alanlarının fiziksel çöküntüleşme yanında sosyo-mekansal ayrışma eğilimlerini daha da derinleştirmektedir. Diğer yandan kentin merkezindeki çöküntü alanları, yükselen kent rantları ve sermayenin cazip arsa arayışlarının hedefi haline gelmiştir. Son zamanlarda hızlanan kentsel dönüşüm projelerinin kent içi alanlardaki uygulamaları bu bölgelerde meskun göçmen ve yoksul ağırlıklı bireylerin-ailelerin çalışma, geçinme ve var olma stratejilerini ciddi biçimde tehdit etmektedir.

2.4.BÖLÜM SONUCU

Afet Riskli Alan, kentsel risk taşıyan alanlardır. **Kentsel risk** kentlerdeki nüfus, yapılar, kamu hizmetleri ve tüm sosyo-ekonomik etkinliklerin afetler karşısındaki tehlike durumlarını ifade eder. Kentlerin hafızası konumunda olup, gelecek nesillere anlatacak bir şeyi olan ve büyük kent parçaları içinde yalnızlaşmaya ve çöküntüleşmeye yüz tutan tarihi ve kültürel kent mekanlarının karşı karşıya olduğu riskler şöyle sıralanabilir;

- - Fiziksel çevre kaynaklı riskler
- - Sosyo-kültürel kaynaklı riskler ,
- - Politik kaynaklı riskler
- - Ekonomi kaynaklı riskler

- - Teknik-Organizasyonel kaynaklı riskler

Kentsel kültür mirasının fiziksel evre, sosyal, ekonomik, politik veya teknik risklere karşı korunmasına ilişkin bir strateji olan kentsel yenilemenin, bütünleşik planlama sistematiği içinde ve çok yönlü bir yaklaşım ile söz konusu afet risklerini azaltmaya yönelik ele alınması bir gerekliliktir.

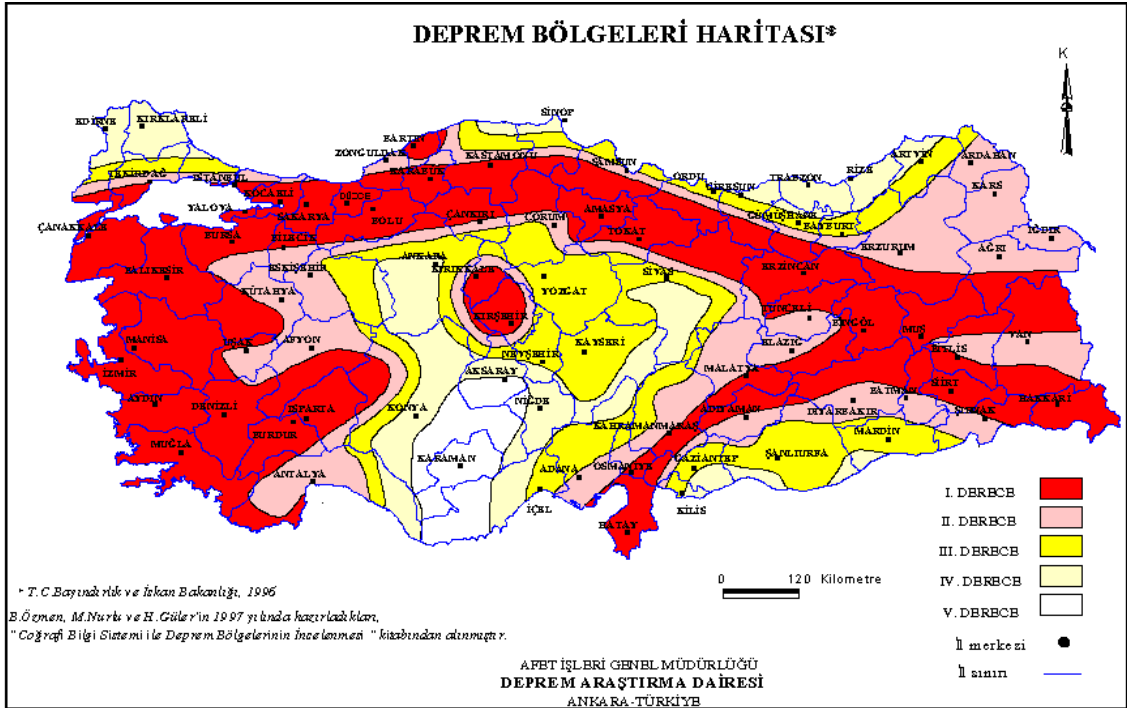
3. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARDA KENTSEL YENİLEMENİN ROLÜ

Dünya nüfusunun yarıdan fazlasının şehirlerde yaşadığı bilinmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin metropoliten alanları, şehirsiz nüfusun yığıldığı plansız ve sağlıklı koşullarla iç içe gelişen alanlardan oluşmaktadır. Doğal tehlikelerin yoğun şehirsiz alanlarda ortaya çıkması sonucunda, yani “afet” durumunda, daha fazla can ve mal kaybı oluşmakta; plansız alanların yoğunluğuna bağlı olarak sorunlar daha da artmaktadır.

Afet Zararlarını Azaltmaya Yönelik Şehir Planlama

Bir taraftan hızlı şehirleşmeye bağlı plansız ve sağlıklı yerleşmelerin yaygınlaşması, diğer taraftan bu gelişmelerin doğal tehlikelere açık alanlarda yoğunlaşması, Türkiye’de ülke düzeyinden yerel düzeye kadar her aşamada afetlere duyarlı kalkınma ve gelişme politikalarının yaygınlaştırılmasını gerekli kılmaktadır. Türkiye deprem tehlike haritası ile yerleşmelerin ve ülke düzeyinde önemli gelişme alanlarının ve altyapılarının çakıştırılması durumunda, önemli sosyal ve ekonomik kayıplarla karşı karşıya olduğu rahatlıkla görülebilir (Şekil 3.1.)

Şekil 3.1.: Deprem Bölgeleri Haritası

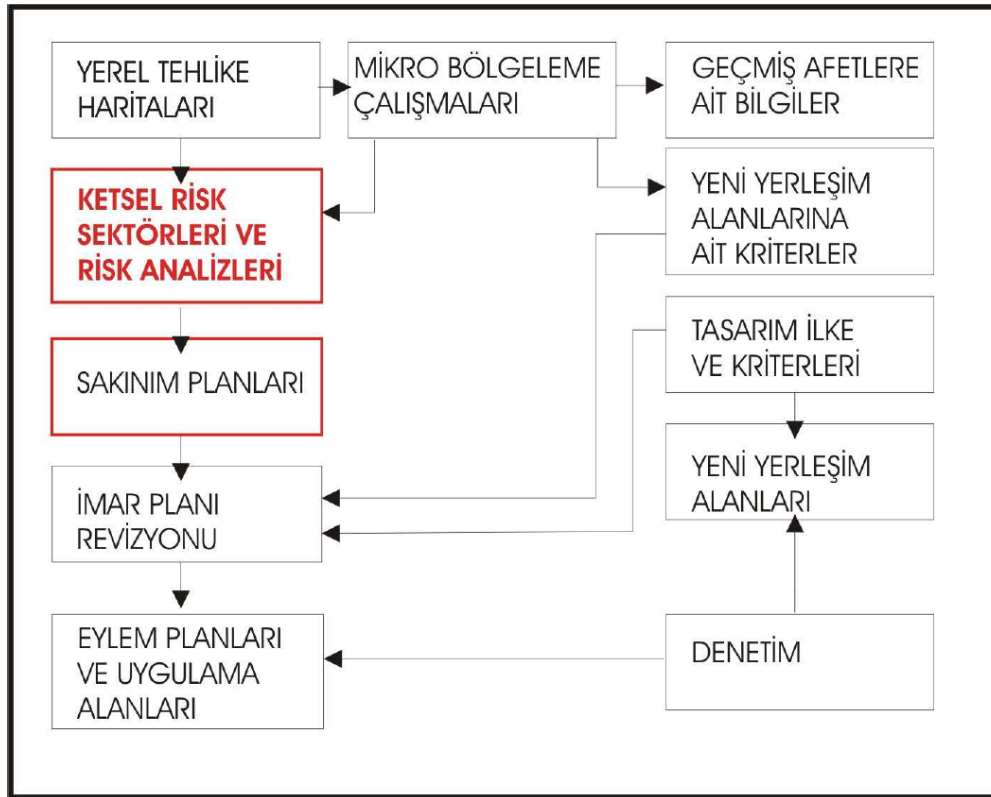
Kaynak: <http://www.afad.gov.tr>

Kentsel yenileme, kent planlaması ile birlikte afet yönetimi döngüsü içinde risk yönetimi altında ele almak uygun olacaktır. Çünkü kent planlaması afet ortaya çıkmadan önce düşünülmesi gereken ve hatta afet riskinin bileşenlerine göre afetin ortaya çıkmayacağı şekilde kentin planlamasının yapılması gereken bir disiplindir. Bu kapsamda incelendiğinde kent planlaması zarar azaltma ve hazırlık safhalarına yönelik olarak düşünülmelidir

Afet zararlarını azaltmaya yönelik şehir planlama ve kentsel yenileme, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlik için hayati önemi olan yerleşim öğelerini dikkate almalıdır. Yerleşim öğeleri çoğu planlama dokümanının önemli bir parçasını oluşturmaktadır ve çok kapsamlıdır.

Özellikle farklı risk faktörlerine göre değerlendirilmeleri içeren mikro bölgeleme çalışmaları ile geliştirilecek farklı ölçeklerde bilgi sunabilen sakinim planlarının hazırlanması Kentsel Risk Analizi çalışmalarında kullanılan önemli bir araçtır. (Şekil 3.1.) [İDMP 2003].

Tablo 3.1.: Kentsel Risk Yönetimi ve Sakinim Planlama İlişkisi

Kaynak: İDMP 2003

Afet zararlarını azaltmaya yönelik kentsel planlama için yasal düzenlemeler, belediye yönetim yapısı, nüfus yapısı, doğal yapı, kültürel ve tarihsel değerler ve şehirselle çevre de irdelenmelidir. Yasal düzenlemeler, bir bölge, şehir veya alanın tabii olduğu kanunları içermektedir. Belediye yönetim yapısı, belediyelerin siyasi yetki ve olanaklarını içerir. Nüfus yapısı, toplumun demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerini kapsar. Kültürel ve tarihsel değerler, toplumun geçmiş yaşamını, dokunulabilen ve dokunulmaz tüm kültürel öğelerini içerir. Şehirselle çevre, bir topluma ait insan yapımı fiziksel yapı ve altyapının tamamıdır. Aşağıdaki tablo, yerleşim öğelerinin alt bileşenlerini sunmaktadır.

Tablo 3.2: Yerleşim Öğelerinin Alt Bileşenleri

Yerleşim Profili	Yerleşim Öğeleri	Açıklamalar
YASALAR VE UYGULAMA ARAÇLARI	<ul style="list-style-type: none"> • Şehir Planlama Yasaları (imar ve arazi • Şehir Planlama Yasaları (imar ve arazi kullanımlarına ilişkin) • İmar Yasası (yapım işinin bir örnek ve standartlara göre yapılmasına ilişkin) • Çevre Yasası (çevresel kaynakları korumak amaçlı) • İmar Planları (şehrin gelecekteki imarı) • Acil Durum Planları (can ve mal korumanın nasıl yapılacağı) • Zarar Azaltma Planları (zarar azaltma tedbirleri) 	Bir bölge, şehir veya alanın tabii olduğu kanunlardır. Afet zararlarını azaltmaya yönelik planlar üzerinde etkili olan mevzuat şehir planlama, imar ve çevre kanunlarını, imar, acil durum ve zarar azaltma faaliyet planlarını içerir.
BELEDİYE YÖNETİM YAPISI	<ul style="list-style-type: none"> • Yetki Sınırları (şehrin dış ve iç yapısı) • Olanaklar (teknoloji/donanım, mali kaynaklar, insan kaynakları) 	Belediyelerin siyasi yetki alanları ve olanakları ile ilgilidir.
NÜFUS YAPISI	<ul style="list-style-type: none"> • Toplam Nüfus (kişi sayısı, yoğunluğu, dağılımı, ekonomik ve sosyal karakteristikleri) • Gelir (nüfusun sosyo-ekonomik durumu) • Konut (insanların yaşadığı konutların yeri ve tipi) 	Nüfusun cinsiyet ve yaş, gelir düzeyi, din, dil gibi özelliklere göre dağılımı ve yaşam koşulları ile ilgilidir.
DOĞAL ÇEVRE	<ul style="list-style-type: none"> • Yer (coğrafi alandaki konum) • Topografya (arazinin şekli, yükseklik, eğim ve uyum açısından fizyolojik coğrafik özellikler) • İklim (hâkim hava koşulları) • Bitki Örtüsü (bitki yaşamı) • Jeoloji (yerin oluşumu, fiziksel özellikleri, tarihi ve yerin şekillenmesini sağlayan süreçler) • Batimetri (okyanus, deniz veya göl dibindeki kabartılar) • Su havzası (nehir ve göl gibi yüzey sularının beslediği alan) 	Bir topluma ait doğal çevre, o toplumu çevreleyen doğal sistemlerdir. Bu sistemler; su, doğal yaşam alanı, doğal özellik ve sınırlar, maden rezervleri, açık alanlar, parklar gibi yeşil sistemden oluşur. Ayrıca iklim, jeoloji, topografya ve bitki örtüsü de özel öneme sahiptir.
KÜLTÜREL/ TARİHSEL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel (soyut ve somut miras) • Tarihsel (tarihsel öğeler) 	Bir toplumun geçmiş yaşamını, dokunulabilen ve dokunulmaz tüm kültürel değer ve öğeleri içerir.
ŞEHİRSEL ÇEVRE	<ul style="list-style-type: none"> • Yapı Envanteri (yapının mühendislik bilgisi, hasar görülebilirliği ve kullanımı) • Açık Alanlar (kamusal kullanım için ayrılmış alan, parklar, yeşil alanlar) • Ulaşım (limanlar/iskeleler, havaalanları, trenler/demiryolları, karayolları, otobüsler, vb.) • Altyapı Hizmetleri (elektrik, gaz, petrol, telekomünikasyon, su şebekesi, atık su, yağmur suyu sistemi [barajlar, setler, kanallar]) 	Bir topluma ait insan yapımı fiziksel yapıları ve altyapının tamamını içerir. Yaşam mekânları olarak yapılar, afetten sonra potansiyel barınma ihtiyacına cevap verebilecek açık alan, insan/mal dolaşımı için ulaşım sistemi, sel suyu yönetimi için yağmur suyu sistemi ve insanların hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğu hizmetleri içerir.

Kaynak: <http://www.guvenliyasam.org/contents/pdf/yerel-yoneticiler.pdf>

Planlama hiyerarşisinde, Şehrin nüfus ve yerleşim gelişimi ile ilgili senaryolar dikkate alınarak, Çevre Düzeni Planı'ndan il ve şehir düzeyindeki stratejik mekânsal planlara ve şehirselle ölçekte uygulanan nazım ve uygulama imar planlarına kadar makro ve mikro düzeylerde farklı risklerle tutarlı strateji ve politikalar geliştirilmeli ve birbirleriyle ilişkilendirilmelidir (Tezer, A. ve Türkoğlu H. (2008))

- Kalkınma planları ülke fiziki planlamasına yön vermeli;
- Yer seçim kararları, ülkesel ve bölgesel ölçekte doğal tehlikelere yönelik veriler ışığında yönlendirilmeli;
- Farklı ölçeklerdeki planlar birbiriyle uyumlu olmalı;
- Çevre ve toplum arasındaki dengeli etkileşimi sağlayacak politikalar üretilmelidir.

Tabanı önemli derecede kanunlara dayalı olan kent planlamasının afet yönetimi içinde hak ettiği yeri bulması ve kent planlaması uygulamalarından bütünleşik afet yönetiminin faydasına olacak şekilde yararlanılması için yerel yönetimlerin konuya duyarlılığının artırılması ve imar düzenlemelerinde afet ve risklerine ilişkin yasal ve yönetsel sorunları gidermek gerekmektedir. Özellikle de zarar azaltma odaklı planlama çalışmaları kent planlamasını afet yönetimi içinde uygun konuma yerleştirecektir. Çünkü afetleri ortadan kaldırmanın yolu afete dönüşen olay ortaya çıkmadan önce zarar azaltma ve planlama çalışmalarıyla olur. Bu çalışmaların ise yönetsel, teknik ve sosyal dayanakları olmalıdır. İşte kent planlamasının önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kentlerin planlanarak sağlıklı bir şekilde geliştiği durumlarda o kent için mevcut tehlikelerin riski azaltılmış olur. Bu da bir risk azaltma çalışmasını oluşturmaktadır. Ancak bu çalışmaların afet yönetimi mekanizmasının içinde diğer uygulamalarla da bütünleşik olması gerekmektedir. (Tezer, A. ve Türkoğlu ,H. (2009))

Sonuç olarak; planlama afet risklerinin azaltılmasında bir araç olarak kullanılmalıdır. Afete duyarlı planlama ise kent planlamasının salt statik bir çevre tasarımı ve arazi kullanım kararlarına indirgeyen bir planlama yaklaşımı yerine, sağlıklı, güvenli, yaşanabilir bir kent çevresinin oluşturulması için sorun çözücü, dinamik bir süreç olarak tasarlanması ve afet tehlike ve risklerini azaltma yöntem ve araçlarının planlama sürecinde içselleştirilmesini gerektirmektedir. Diğer bir anlamda, bu yaklaşım geliştirilen plana sonradan eklenecek bir unsur değil, planlama anlayışının bastan kurucu bir ögesi olmalıdır. Bu bağlamda afete duyarlı planlama, ayrı bir plan türü

olmayıp, afet tehlike ve risklerinin göz önüne alan, afetlerin önlenmesi veya zararların azaltılmasını amaçlayan yöntem ve araçların, planlama çalışmalarında ve sürecinde içselleştirilmesini gerektiren yaklaşımlar içermektedir. (Bayındırlık 2007)

Sürdürülebilir Planlama Perspektifinde Afet Zararlarının Azaltılması

Brundtland Raporu¹, sürdürülebilir gelişmeyi “bugünün kaynaklarını yarının kuşaklarının bu kaynaklardan faydalanma hakkına zarar vermeden kullanma” olarak tanımlamaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramı ve gereklilikleri, şehirlerin hızla büyümesi ve çevresel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkilerinin ciddi boyutlarda hissedilmesi ile, ilk olarak 1970’lerde Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Zirvesi’nde çevre ve doğal kaynaklar üzerinde şehirselleşmenin olumsuz etkileri; sonra 1992’de Rio Bildirgesi’nde ülkelerarası iletişimin ve işbirliğinin geliştirilmesi ve katılımcı süreçler; yine aynı yılda BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda şehirselleşmelerde çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlara dikkat çekilerek yaşanabilirlik, hakçılık, yurttaşlık, yapabilir kılma ve yönetim ilkeleri, ilgili tüm aktörlerin planlamadaki rolünü dikkate alan Yerel Gündem 21 yapısı ve 2002 yılında Johannesburg’da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde küresel çevresel bozulma, iklim değişikliği ve bunların neden olacağı doğal afetler kapsamında son 40 yıldır ulusal ve uluslararası platformlarda tartışılmaktadır.

2008’de dünya yeni bir dönüm noktasına gelerek ilk kez kentlerde yaşayan nüfus kırsal alanlarda yaşayan nüfusun üzerine çıkmıştır. Bu gelişme, çağın “şehirli binyıl” olarak anılmasına yol açmaktadır. Nüfusun hızla kentlerde yığılacağı, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin büyük metropollerinin önümüzdeki yıllarda yaşanacak nüfus artışı için çekim alanları olacağı öngörülmektedir (UNFPA 2008). Ancak su kaynakları, verimli topraklar, sosyo-ekonomik ve kültürel öneme sahip alanların çevresinde gelişmiş olan şehirlerde aşırı büyüme, doğal kaynakların işlevsel özelliklerindeki bozulmalar ve kapasitelerinin üzerindeki yoğun kullanımlar, kentlerin halihazırda taşıdıkları doğal tehlikelere yönelik riskleri daha da artırmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir planlama perspektifinde zarar azaltmaya yönelik planlamanın yeri oldukça önemlidir. Yerleşme alanlarında doğal tehlikelerin yaratacağı riskleri bertaraf etmek için, ekosistemlerin bölgesel bütünlüğünün ve işlevselliğinin korunması ve kentsel alanlardaki ekolojik birimleri dikkate alan planlama yaklaşımlarına daha

fazla önem verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, ekosistemlerin taşıma kapasiteleri, yerleşim alanı ve gereksinimleri saptanmalıdır.

Kentsel yerleşmelerde yaşam kalitesini iyileştirmek ve gelecek nesillere nitelikli yaşam alanları bırakmak için doğal, fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik kaynakların korunarak kullanılması önkoşuluyla, kent planlama afetlere karşı toplumun ve çevrenin risklerden bertaraf edilmesi yönündeki zarar azaltma stratejileri dikkate alınarak yönetilmelidir (Tezer, A. ve Türkoğlu, H. 2008)

Kent planlama kapsamında sürdürülebilirlik perspektifinden zarar azaltma stratejileri şunlardır:

- 1) Ekolojik sınırlandırıcıları dikkate alarak doğal çevre ile bütünleşmek ve korumak;
- 2) Arazi ve kaynak tüketimini azaltmak;
- 3) Çevresel, sosyal ve ekonomik hedeflerin bütünlüğünü sağlayan bütüncül bir planlama yaklaşımı benimsemek;
- 4) Kaynakları, olanakları ve çevresel riskleri eşit ve adil olarak dağıtmak;
- 5) Doğal afete uğrama riskini azaltmak. (4 Beatley, T. (1998)

Kentlerimizin bir çoğunda oluşan; kimliksiz ve niteliksiz çevre, güvensiz yapı stoku, aşırı yoğun ve kaçak yapılaşma, yoksulluk alanlarının fazlalığı, kentsel şiddet vb. tüm sorunların çözümü için yeni yaklaşımlar ve yenilikçi yöntemlerin gerekliliği, planlama yaklaşımının klasik planlama şeklinde ele alınamayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda Kentsel yenileme, kentsel planlama sistematüğinde, kentlerimizin içinde bulunduğu konumdan daha farklı konumlara ulaşmasını sağlayacak; stratejik, insan ve vizyon odaklı bir planlama aracı olarak ele alınmalıdır.

Hızlı kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunların ortaya çıkardığı problemlerin başında güvensiz yapı stoğu ve kaçak yapılaşmalar nedeniyle ortaya çıkan afet risklerinin bu tür kentsel alanları tehdit etmesidir. Bu doğrultuda kentsel yenileme aynı zamanda afet risklerinin veya zararlarının azaltılmasını amaçlayan önemli bir yöntem ve araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kentsel yenileme veya dönüşüm çalışmaları, planlamanın bir sonucudur. Afet riski taşıyan kentsel alanların planlanması,

dönüşümü, yenilenmesi, planlama araç ve yöntemlerinin hızlı ve bütüncül bir anlayışla ele alınması gerekliliğini açıkça göstermektedir.

3.1. AFET RİSKLİ ALANLARDA KENTSEL YENİLEMEDEN BEKLENTİLER

Afet riskli alanlarda kentsel yenileme, kent planlama süreci içinde bir araç olarak; altyapıda, fiziki çevre ve sosyal çevrede ortaya çıkan riskleri ortadan kaldırmak sosyal ve ekonomik hayatı normale döndürmek, özgün tarihi dokuyu koruyarak canlandırmak, kullanıcılara yaşadıkları mekanları terk etmeden aynı alanda daha kaliteli kentsel yaşam alanları sunmak ve sosyo – kültürel, ekonomik yapıyı güçlendirmek için gerçekleştirilen çabaları kapsar.

Hayata geçirilmesi düşünülen yenileme ve dönüşüm projelerinin alana özgü, yerelde çözümler getirebilen, insan unsurunu ve yerel kullanıcıyı dikkate alan yani sosyal yapıdan yola çıkarak fiziki yapıyı yaşanabilir kılmaktır.

Buna göre kentsel yenileme, aşağıda maddeler halinde belirtilen temel amaçlara hizmet etmek üzere tasarlanmalıdır;

1. Kentin risk altındaki alanlarında, fiziksel riskler ile toplumsal problemleri arasında doğrudan ilişki kurularak çözümler geliştirilmelidir. Kentsel alanların çöküntü alanı haline gelmesindeki en önemli nedenlerden birisi toplumsal çökme ya da bozulmadır. Kentsel yenileme projeleri, temelde toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmalı ve bu bozulmayı önleyecek önerilerde bulunmalı.
2. Kentsel yenileme kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermelidir. Bir başka deyişle, kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlara göre, kent parçalarının yeniden geliştirilmesine olanak sağlamalı.
3. Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymalı.
4. Fiziksel ve toplumsal bozulmanın yanı sıra, kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelmelerinin en önemli nedenlerinden birisi, bu alanların ekonomik canlılıklarını yitirmesidir. Kentsel yenileme projeleri fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline

gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejileri geliştirmeyi ve böylece kentsel refah ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlamalı.

5. Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerin ortaya koyulmasıdır. Kentsel yenileme projelerinde bölgenin sorunlarının ve potansiyellerinin niteliğine bağlı olarak, bu hedeflerden biri veya bir kaçını ön plana çıkabilmektedir. (Roberts 2000)

6. Kentlerin gelecekte karşılaştıkları afetlere daha dirençli olmalarını sağlamak için ileriye dönük afet sakınımı bakış açısı bütüncül mevzuat ve planlama yaklaşımı ile hareket etmeli, bunu topluma benimsetmeli ve kentlerin dirençli hale gelmesine katkıda bulunmalıdır.

7. Afet riski altındaki geleneksel kent merkezlerinde, şehir yenileme, tarihi ve kültürel mirasın korunması ve yenilenmesinin ötesinde sosyo-ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda bir yaklaşımı içeren, sıkışık yapıya nefes aldırın, alanı çekim merkezi haline getiren bir çaba olmalıdır.

Kentsel yenilemenin; afet risklerinin azaltılması, fiziksel, ekonomik yenileme ve kentsel yenileme uygulamalarında toplumsal katılımın sağlanması gibi çeşitli çıkış noktaları vardır. Halen “Yenileme” adı altında ülkemizde uygulanmakta olan ya da projelendirilmekte olan kentsel yenileme eylemlerinde, toplumsal talepler ya hiç dikkate alınmamakta ya da gereğince önemsenmemektedir. Nitekim toplumsal katılımın sağlanmasına yönelik yerleşik bir kültürden ve yönetim anlayışından, kurumsallaşmış bir modelden söz etmek mümkün değildir.

Oysaki toplumun öznesi olduğu konularda toplumsal katılımın sağlanması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Öznenin tasfiye edildiği süreçlerin başarısızlığı ve yol açtığı sorunlar örnekleriyle gündemde yer tutmaktadır. Söz konusu olan deprem risklerinin azaltılması eksenli bir kentsel yenileme / yenileştirme çalışması ise, iki karmaşık ve çok bileşenli sürecin bileşkesinden oluşan bir eylemler dizgesinin hayata geçirilmesi gerekmekte, dolayısıyla yönetim tarafında politik kararlılık ve kapasite yeterliliği, toplum tarafında ise işbirliği ve bilinç düzeyi öncelikle önem kazanmaktadır (Balyemez 2011).

3.2. AFET RİSKİ ALTINDAKİ TARİHİ VE KÜLTÜREL ALANLARDA KENTSEL YENİLEME SÜRECİNE DÜNYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BAKIŞ

Ülkemizde ve Dünya’da, kentler, ekonomik sebepler, sosyal gelişimdeki yetersizlik, aşırı nüfus yığılmaları, yanlış yer seçimi ve doğal afetler gibi nedenlerden dolayı yenileme, dönüşüm, yeniden yerleştirme ve iyileştirmeye yönelik proje ve uygulamalara ihtiyaç duymaktadır. Dünyada ve ülkemizde, birçok proje uygulama örneği mevcuttur. Amaçları, uygulama biçimleri, örgütlenme modelleri ve sonuçları bakımından çeşitlilik göstermektedirler. Kentlerin sorunlu alanları yenilenerek, yeni kentsel alanlar olarak kentlere kazandırılması sürecinde, sadece mekansal bir dönüşüm değil aynı zamanda sosyal ve kültürel gelişimin sağlanması için de çalışmalar yapılmaktadır.

Ülkemizde dönüşüm/yenileme problemlerinin çözümü, genelde fiziksel mekânın dönüşümüne indirgenmiş dönüşümün toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutları göz ardı edilmiştir. Oysa kentsel dönüşüm, fiziksel mekânın dönüşümünün yanı sıra, sosyal gelişim, ekonomik kalkınma, çevreyle ilgili ve doğal dengenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ile birlikte kapsamlı ve bütünlük bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Dünyada kentsel dönüşüm, 19.yy.ın ortalarında çıkan endüstri devrimiyle birlikte hızlı sanayileşmeyi içeren endüstrileşme, beraberinde getirdiği fonksiyonların ihtiyacı olan mekansal düzenlemelere gidilmesi gerekliliği ve endüstriyel binalar gerekse işgücünü barındırmaya yönelik kullanılan maliyeti düşük binaların yenilenmesi hedefine yönelik ortaya çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı ardından endüstri kentleri haline gelen birçok yerde, savaşın yaratmış olduğu hasar ve üretim biçimindeki değişimler kent alanlarının fiziksel olarak bozulmasına yol açmış, ardından kentsel yenileme gündeme gelmiştir.

Modernleşmeyle beraber teknolojinin gelişimi ile endüstri kentleri modern kentlere dönüşmeye başlamış, ağır sanayinin kentleri terk etmeye başlaması ile yeniden kent alanlarının elden geçirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. 1980’lerde küreselleşmenin getirmiş olduğu dinamikler sonucu kentlerde yaşanan değişimler bu duruma ayak uyduramayan kent parçalarının köhnemesine yol açmıştır. Köhnemiş alanlar ve boşalan eski sanayi kullanım alanları kentsel dönüşümlerin gözde konuları haline gelmiş, bu

alanların kent ekonomisine yeni fonksiyonlar ve fiziki kalitelerle tekrar katılımı sağlanmıştır (Knox, 1994).

Dünyada kentsel yenilemenin bugünkü anlamıyla uygulanmaya başlanması, 2. Dünya Savaşı sonrasına denk düşmektedir. Savaş sonrası dönemde yakılıp yıkılmış kentlerin yenilenmesi, tahrip olmuş zengin kültür mirasının onarılması, ekonomik çöküntüye uğramış alanların yeni fonksiyonlarla canlandırılması zorunluluğu (Özden 2008). nedenleriyle dünyadan seçilen örnekler afet odaklı yenileme uygulamalarına örnek teşkil edememektedir. Ancak dünyada kentsel yenileme örnekleri, savaş sonrası (afet sonrası) kentin konut, sanayi ve kültürel alanlarının yenilenmesine dönük uygulamaları kapsamaktadır.

Bu bağlamda dünyadan seçilen kentsel yenileme örnekleri, savaş sonrası (afet sonrası) kentsel alanlarının yenilenmesi ve canlandırılmasına dönük yaklaşımlar içermektedir. Bununla beraber seçilen kentsel yenileme örnekleri afet sonrası kentsel yenileme çalışmalarına örnek teşkil etse de, yapılan yenileme çalışmalarının gelecekte ortaya çıkabilecek kentsel risklere karşı da birer önlem olmaları yönüyle incelenmiştir. bununla beraber incelenen örneklerde kentsel yenilemenin uygulama şekilleri, sosyal katılım (örgütlenme biçimleri) ve ekonomik çözümlenmeleri (kamu-özel fonlarının kullanımı) araştırılmıştır.

Varşova'nın Yeniden Canlandırılması Örneği

Varşova Kenti'nin 1930 yılında Almanlar tarafından bombalanmasıyla birlikte . özellikle tarihsel çekirdek büyük hasarlar ve yıkımlar ortaya çıkmıştır. Diğer yandan Varşova'yı korumak isteyen kadro büyük bir çalışmanın içine girmiştir. Varşova, orta çağ dönemi kent merkezi, eski kent bölgesinin tüm binaları, şatosu, sokakları, kilisesi, damların üzerindeki rüzgar güllerine, yön gösteren horozuna kadar rölöveleri tüm ayrıntıları ile hazırlanmış, yazılı çizgili belgeler, fotoğraflar, düzenlenmiş ve hazırlanan belgeler çelik sandıklara konarak toprağa gömülmüştür. Mimarı büro şefi Mme Skibinievskaya, Prof. Z.Skibinievski'nin eşi, çoğu kadın görevlilerle, genç azimli ve istekli genelde mimar yardımcıları ile bu işi başarmıştır. Dantel, el oyası vb. işlemeğe yatkın kadın ellerinin restorasyonda daha başarılı çalışmalar yaptığına inanılıyordu. Tüm negatif sosyo-ekonomik ve teknolojik koşullar içinde bombardımanlarla tarihi kent dokusu yok olma seviyesine gelmiştir. Alman ordularının tüm araç-gereç ve tank, top

gibi ağır silahlarla Rusya'ya doğru geçişi, sonra ricat halinde dönüşü, onları izleyen Rus ordularının Varşova'dan gene tüm ağır silahlar ile Berlin'e doğru geçişi ve sonra ülkelerine dönüşü Varşova Kent dokusunu tümüyle ortadan kaldırmış, ortada büyük bir yıkıntı kalmıştır.

Savaş sona erince, çelik sandıklar gömüldükleri yerden çıkartıldı. Büyük bir çalışma ile Varşova eski kent merkezi, orta çağ dönemi kent çekirdeği şatosu, duvarları, sokakları, evleri, kilise ve tüm binaları rölövelerine uygun bir biçimde restore edilerek yeniden, belgelere göre inşa edildi. Kentin günlük yaşamıyla bütünleştirilerek yaşama geçirilmesine olanak verildi. Kentsel işlevler genelde halkın kullanımına açık ve uygun işlevler olarak meydan çevresinde yer almış, merkezin tüm binaları geleneksel konut bölgesi olarak geliştirilmiştir. Varşova kentinin tahrip olan diğer bölümleri çoğunlukla çağdaş mimarlık anlayışı içinde inşa edilmiştir. Eski kent merkezinin böylece yeniden yaşama kavuşturulması, yenilenmesi sağlıklı bir çevresel dönüşüm getirmiştir.(Suher, 2005)

Savaş Varşova için büyük kayıplara ve büyük kazanımlara sebep olmuştur. Afet tehlikesinin ortaya çıkması ile birlikte tarihi kent dokusunun yok olmasını önlemeye yönelik gerçekleştirilen çalışmalar afet sonrasında büyük bir kentsel yenileme ile sonuçlanmıştır. Bu yönüyle Varşova'nın yeniden ayağa kaldırılması ve yenilemesi çalışmaları, ortaya çıkan afet riskine(savaş) karşı tarihi kent dokusunun katılımcı bir yaklaşımla korunması çabalarını ve hasar gören veya yok olan kültürel mirasın korumacı ve yenilemeci bir anlayışla ayağa kaldırılması, yenilenmesi yaklaşımlarını içermesi bakımından çok önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Kobe'de Afet Sonrası Yeniden Yapılanma, İyileştirme ve Afetlere Hazırlık Çalışmaları (Japonya)

17 Ocak 1995 tarihinde meydana gelen Kobe Depremi 6.401 kişinin hayatını kaybetmesine, 40.092 kişinin yaralanmasına ve 439.608 haneyi içeren 240.956 binanın yıkılmasına ya da ağır hasar görmesine neden olmuştur. Deprem yol açtığı toplam doğrudan hasar 50 trilyon Japon Yeni (yaklaşık 500 milyar Amerikan Doları) olarak tahmin edilmektedir. Yeniden yapılanma ve iyileştirme çalışmaları kapsamında hükümet tarafından 5 trilyon 20 milyar Japon Yeni, Kobe şehri tarafından da 2 trilyon

708 milyar Japon Yeni olmak üzere toplam 7 trilyon 728 milyar Japon Yeni (yaklaşık 77 milyar Amerikan Doları) harcama yapılmıştır (JICA 2007)

Afet sonrası yeniden yapılanma çalışmalarına afetten 9 gün sonra 26 Ocak 1995 günü başlanmış, 7 Şubat günü “Yeniden Yapılanma ve İyileştirme Komitesi” ilk toplantısını gerçekleştirmiş, 27 Mart günü “Yeniden Yapılanma ve İyileştirme Planı Esasları” yayımlanmış, 22 Nisan günü, ilgili tüm kesimlerin katıldığı Planlama toplantıları başlamış, 30 Temmuz 2007 günü de 10 yıllık bir dönemi kapsamı öngörülen Kobe Yeniden Yapılanma ve İnşa Planı hazırlanmıştır. 6 ay süren bu süreçte dikkat çeken noktalar şunlardır:

- Plan belirli bir zaman aralığında (10 yıl) yeniden yapılanma ve iyileştirme çalışmalarının tamamlanmasını öngörmekte, yapılacak iş-sorumlu-finans kaynağı ilişkisini somut bir şekilde ortaya koymaktadır,
- Plan sadece fiziki alt ve üst yapının iyileştirilmesini amaçlamamakta, sosyo-ekonomik alandaki iyileştirmeleri de dikkate alarak, Kobe şehrinin afet öncesi kalkınma trendine ulaşmasını hedef almaktadır,
- Gerek plan esaslarının belirlenmesinde gerek planın hazırlanmasında bürokrat, teknisyen ve akademisyenlerin yanı sıra plana konu alanda yaşayan halkın katılımına özel önem verilmiş, böylelikle planın uygulanmasında ortaya çıkacak ihtilafların önüne geçilmiş ya da bu ihtilafların halkın katılımıyla daha sorunsuzca çözülebilmesine imkan verecek bir çalışma ortamı oluşturularak sosyal sermaye geliştirilmiştir,
- Planın hazırlanması sürecinde, şehrin devam eden master plan revize çalışmaları da ele alınmış, mekan planlamasının restorasyon sürecinde güvenli şehir yaratılmasına katkı sağlaması temin edilmiştir,
- Kentsel dönüşüm, kentsel yeniden düzenleme, kamu konutları yapımı ve Kobe limanının yenilenmesi çalışmaları kapsamında kentsel riskler azaltılmış,
- Risk azaltma çalışmalarının önemini vurgulamak amacıyla toplumun deprem ve tsunami tehlikesi hakkında bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmış, plan uygulamalarına halkın katılımını artıracak eğitim ve bilgilendirme programları düzenlenmiş, plan uygulamaları süresince oluşturulan sosyal grupların planın

tamamlanmasından sonra risk azaltma ve hazırlık çalışmalarını destekleyecek birer sivil toplum kuruluşu mahiyetinde örgütlenmesi desteklenmiş,

- Somut hedefler ortaya koyan planın izleme ve değerlendirmesini yapmak üzere komisyonlar kurulmuş, ilerleme sürekli takip edilerek raporlanmış ve planda gerekli revizyonların yapılmasına imkan sağlanmıştır. (Erkan, 2010)

Kobe'de, yapılan çalışmalar neticesinde Kobe şehrinde, afet sonrasında yeniden yapılanma sürecinin bir plan dahilinde ele alınması ile; yeniden yapılanma ve iyileştirme süreci bir fırsat olarak değerlendirilerek ortaya çıkacak yeni deprem riskinin planlı bir şekilde azaltılmasının, şeffaflık ve hesap verebilirlik esasları çerçevesinde hareket edilerek kaynakların verimli kullanılmasının sağlanabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Solidere (Beyrut Tarihi Kent Merkezi) Kentsel Dönüşüm Projesi (Lübnan)

Proje, savaşta harap olan Beyrut kent merkezinin tek elden yeniden inşasını kamu ve özel sektör işbirliği ile ele alan bir çalışmadır. 1994 yılında başlayan proje, tarihi ve kültürel değerlerin restorasyonu, yeni alanların inşasını kapsamaktadır. Kamu ve özel sektör işbirliğiyle geliştirilen proje ile Beyrut merkezi günün koşullarına göre yeniden inşa edilmiş, yeni eğitim ve sağlık hizmetleri sunulmuştur [Schmid 2006].

Savaşın sona ermesiyle artık Beyrut'un başka bir deyişle Lübnan'ın yeniden doğması için ilk adımlar atılır. İnsanları savaşın bittiğine inandırmak gerekirken, bunun yolu da savaş öncesinde Beyrut'un geleneksel olarak idari, ticari, kültürel çekirdeğini oluşturan Merkez bölgesinin yenilenmesi geçmektedir. . Tüm bu endişelerin ışığında, 1994'te Beyrut merkez bölgesinin geliştirilmesi ve yeniden yapılanması amacıyla bölgedeki mülkiyet hakkı sahipleriyle yatırımcıların ortaklığında oluşan SOLIDERE (The Lebanese Company for Development and Reconstruction of the Beirut Central District s.a.l) adında bir Lübnan anonim şirketi kurulur (Tadmori K. 2004).

Savaş sonrası Beyrut'ta karşılaşılan sorun yalnızca fiziksel yapının değil sosyal yapının da büyük ölçüde hasar görmüş olmasıdır. Kentin geleneksel kimliğine uymayan uymayan bir biçimde ikiye bölünerek dine dayalı bir ayrıma gidilmiş olması, Lübnan'ın savaş sonrası ulus olma yolundaki çabalarıyla çelişmektedir. Bu bağlamda temel konulardan biri de kentin sosyal dokusunun bütünleştirilmesidir. Bunu sağlamanın en iyi yolu olarak da, kent merkezinin yenilenerek kentin doğu ve batı tarafının birbirine

bağlanması, merkezin, ticaretin yanı sıra sosyal ve kültürel aktivitelerle de tüm kentlileri buraya çekmesi ve böylece kentin yakasında yaşayanların burada bir araya gelmesi hedeflenmiştir (Eres Z. 2004).

Proje objektif bir şekilde, 15 yıllık iç savaş döneminde hasar görmüş veya tamamen yok edilmiş olan Beyrut'un geleneksel kent merkezinin yeniden inşası, ticari aktiviteyi bu bölgeye çekmek, Lübnan'ın kalbi olan başkentini yeniden şekillenişi ve yerleşimi ile bölgede yarışan meydan okuyan kent bağlamında yer edinmeyi hedeflemektedir.

(Douaidy, M. ,2003) Projenin temel hedefleri aşağıdaki gibidir:

- Tarihi binaların ve koruma alanlarının restore edilmesi,
- Yeni geliştirilecek alanlar için kentsel tasarım çerçevesinin çizilmesi,
- Proje alanı bütününde deniz görünümünün maksimum seviyeye ulaştırılması,
- Denize açık bir kentsel alan oluşturulması,
- Bütüncül modern altyapı sisteminin sağlanması,
- Kamusal alanların yaratımı, seyir terasları, gezi alanları ve yay yollarının yapımı ve organizasyonu,
- İşyeri ve bu kurumlara ait yerleşkeler, kültürel ve rekreasyon imkanları gibi geniş ve çok fonksiyonlu kullanım imkanları yaratmak,
- Sağlam kalmış binaları ve şehir manzarasını korumak,
- Modern ve geleneksel mimari arasında harmoni yaratmak,
- Şehrin dokusunu ve komşuluk ilişkileri yeniden kurmak,
- 24 saat yaşayan bir kentsel alan oluşumu,
- Pazarlama ve gelişme olguları bütününde sürdürülebilir çevre yaratımını cesaretlendirmek ve bunun için esnek öneriler getirmek,
- Şehir merkezinin yenilenmesi için mıknatıs etkisi gösteren cazibe olanakları yaratmak.(URL 6:<http://www.solidere.com/solidere>)

191 hektarın üzerinde ve 4.69 milyon metrekare inşaat alanını kapsayan proje, iki fazdan oluşmaktadır. 19942004 yıllarını kapsayan dönem birinci faz, 20052020 dönemi ise ikinci faz olarak tanımlanır. Her iki fazın uygulama süreçleri ise Lübnan hükümeti tarafından kurulan, yarı özel ve özerk bir kuruluş olan Solidere şirketi tarafından yürütülmektedir. (Demirsoy M.S. 2006) 2005 yılı itibarıyla projenin ilk etabı

tamamlanmış ve herhangi bir aksaklıkla karşılaşılmamıştır. Projenin başarısında kamu özel sektör işbirliğinin payı büyüktür.

Solidere kentsel dönüşüm projesi ile tarihi kent merkezi ve yeni liman bölgesi birbirine bağlanmış ve bu yeni bölgede güçlü bir finans özelliği oluşturulmuştur. Hem bu özelliği ile hem de örgütlenme modelinde kullanılan sistem nedeniyle, proje kendi kendini finanse ederek kamuya herhangi bir ek yük getirmemiştir. Proje, hem bu özelliği, hem de kaybedilen kimlik değerlerinin yeniden kazanılmasının zorluğunu göstermesi açısından dünya çapında önemli bir örnektir (Şisman A., Kibaroglu D.)

Beyrut örneği afet sonrası kentsel yenileme projesi olarak ele alınsa da, afet sonrası yapılan yenileme çalışmalarının gelecekteki riskleri de dolaylı yoldan azaltıcı bir kentsel yenileme örneğidir. Ayrıca Beyrut Yenileme Projesi, kentsel yenilemenin toplumsal boyutlarını ele alması ve sosyal risklere yaklaşımları nedeniyle irdelenmesi gerekmektedir.

3.3. BÖLÜM SONUCU

Afet riskli alanlarda kentsel yenileme, kent planlaması içinde bir araç olarak afet yönetimi döngüsü içinde risk yönetimi süreci ile birlikte; altyapıda, fiziki, sosyal ve ekonomik çevrede ortaya çıkan riskleri ortadan kaldırmak sosyal ve ekonomik hayatı normale döndürmek, özgün tarihi dokuyu koruyarak canlandırmak, kullanıcılara yaşadıkları mekanları terk etmeden aynı alanda katılımcı ve daha kaliteli kentsel yaşam alanları sunmak ve sosyo – kültürel, ekonomik yapıyı güçlendirmek için gerçekleştirilen çabaları kapsar.

Hayata geçirilmesi düşünülen yenileme ve dönüşüm projelerinin alana özgü, yerelde çözümler getirebilen, insan unsurunu ve yerel kullanıcıyı dikkate alan yani sosyal yapıdan yola çıkarak fiziki yapıyı yaşanabilir kılmaktır.

Bu bağlamda afet riskli alanlarda kentsel yenilemeden beklentiler;

- Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında doğrudan bir ilişki kurulmalı,
- Kentsel Yenileme kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermeli,
- Ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymalı,

- Sosyo-ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda bir yaklaşımı içermeli

- Yenilemenin öznesini Yerinden etmeden sürece katarak çözümler geliştirmeli

Şeklinde sıralanabilir.

Afet riski altındaki alanlarda kentsel yenileme sürecine dünya örnekleri üzerinden bakıldığında II. Dünya Savaşı ardından endüstri kentleri haline gelen birçok yerde, savaşın yaratmış olduğu hasar ve üretim biçimindeki değişimler kent alanlarının fiziksel olarak bozulmasına yol açmış, ardından kentsel yenileme gündeme gelmiştir. Savaş (afet) sonrası iyileştirme ve canlandırma örneklerini barındıran dünyadaki kentsel yenileme çalışmaları dolaylı yoldan afet zararlarını azaltmaya yönelik yaklaşımlar da içermektedir.

Bu bağlamda Varşova'nın yeniden canlandırılması örneği, ortaya çıkacak bir afetin önceden görülmesi ve buna karşı tarihi ve kültürel yapıların rölöve çalışmalarının yapılması ve afet sonrasında tarihi kent dokusunun katılımcı, korumacı ve yenilemeci bir yaklaşım içeren önemli bir kentsel yenileme çalışmasını göstermektedir.

Kobe'de Afet Sonrası Yeniden Yapılanma, İyileştirme ve Afetlere Hazırlık Çalışmaları,; kent planlaması hiyerarşisi içinde, afet risklerini azaltma çalışmaları ile kentsel yenilemenin bir sistematik içinde ele alındığı başarılı bir örnektir.

Kobe örneği risk azaltma çalışmalarının topluma yayılması ve toplumun bilinçlendirilmesi açısından katılımcı bir planlama, yeniden yapılanma ve yenileme yaklaşımları bakımından incelenmesi gereken bir örnektir.

Beyrut Solidere Yenileme Projesi, kentsel yenilemenin toplumsal boyutlarını ele alması ve sosyal risklere yaklaşımları nedeniyle irdelenmesi gereken bir çalışmadır

4. BEYOĞLU'NDA AFET RİSKLERİNİ AZALTMAYA YÖNELİK KENTSEL YENİLEME

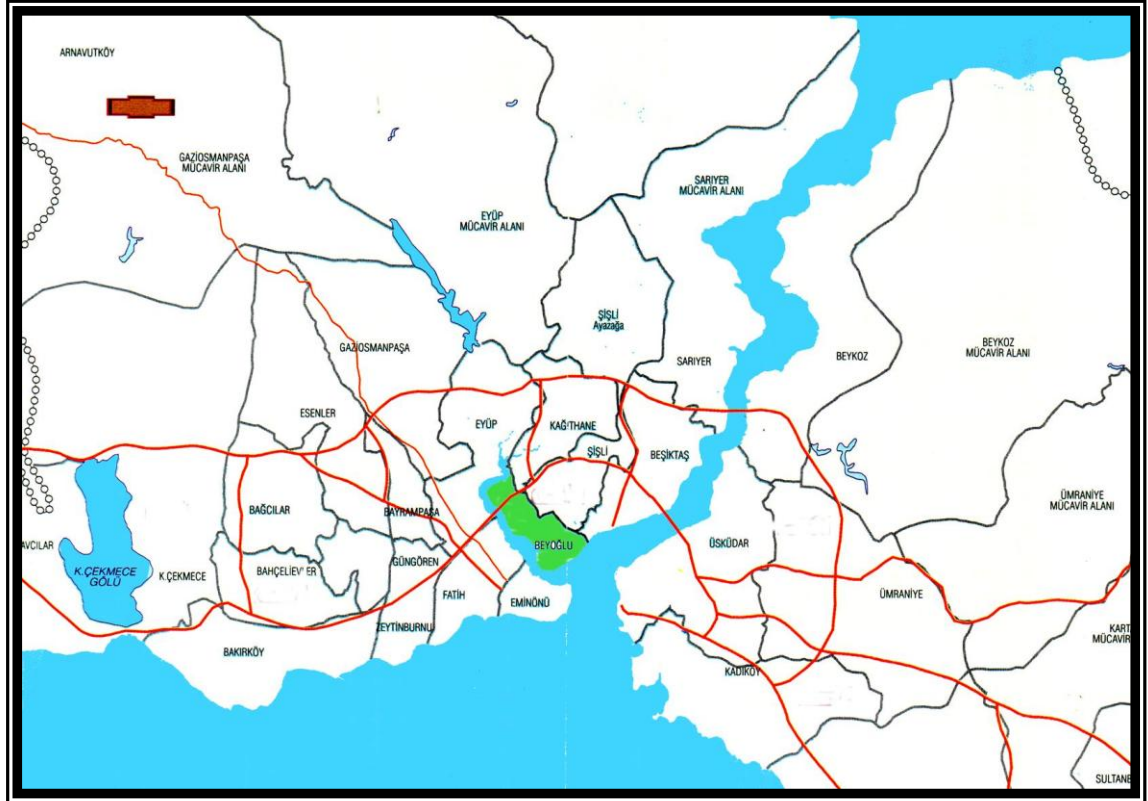
4.1. KONUM VE TARİHİ GELİŞİM

Beyoğlu, tarihinin çok eskiye dayanması ve taşınmaz kültürel miras yoğunluğu ile İstanbul metropolü içinde çok büyük bir öneme sahiptir. Bununla birlikte İstanbul başta olmak üzere Türkiye'deki kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında tarihi alanlardaki planlama ve dönüşüm çalışmalarında bazı örnekleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu yönüyle de Beyoğlu İstanbul'un içinde önemli bir konum elde etmektedir.

4.1.1. Beyoğlu'nun İstanbul Metropolü İçindeki Yeri ve Konumu

Beyoğlu, İstanbul'un batısında, Haliç'in kuzeydoğu kesiminde yer alır. Tünel'den Taksim'e kadar uzanan İstiklal Caddesi ile, İstiklal Caddesi'nin iki yanından Boğaz'a, Marmara'ya ve Haliç'e doğru inen geniş yamaçları kapsar. Beyoğlu'nu kuzeyden Şişli İlçesi, doğudan Beşiktaş İlçesi ve İstanbul Boğazı, güneyden Haliç'in karşısında Eminönü ve Fatih İlçeleri, batıdan da Eyüp İlçesi çevrelemektedir.

Şekil 4.1.: Beyoğlu İlçesi'nin İstanbul Metropolü İçindeki Konumu

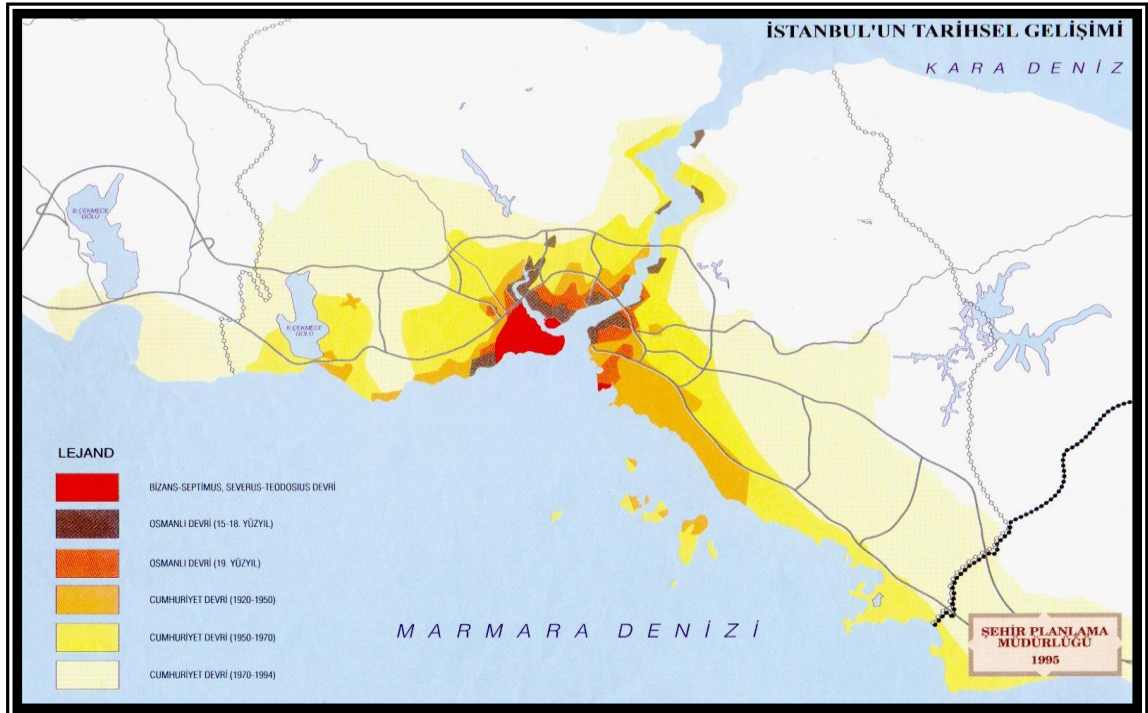
Kaynak :İBB Planlama Müdürlüğü – 2008

Semt, köprüler aracılığıyla Tarihi Yarımada'dan Taksim'e oradan da bir yandan Harbiye, Nişantaşı, Kurtuluş, Şişli gibi semtlere, diğer yandan Ayaspaşa, Gümüşsuyu, Dolmabahçe yoluyla Boğaz'a ya da Tophane'ye açılan çok merkezi bir konumda yer almaktadır.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden önce Beyoğlu denilen bir semtin olmadığı bilinir. Bu bölgede Cenevizliler yaşamaktaydı. Cenevizliler ve Bizanslılar zamanında Galata Mahallesi'nin bir kısmına "Karşıyaka" anlamında "Pera" denmekteydi. O devirde Pera kısmen ekili, kısmen boş tarlalardan ibaretti. İstanbul alındıktan sonra ise, surlar yıktırılarak şimdiki Beyoğlu sınırlarına doğru genişletilmiş, Anadolu'dan gelen Türklerin bir kısmı buraya yerleştirilmiştir.

İstanbul'un ticaret merkezi Galata idi. Büyük küçük gemiler burada demirleyerek getirdikleri malları boşaltırlar ve alacakları eşyaları yüklerlerdi. Galata'ya 13. yy'da yerleşmiş olan Avrupalılar, İstanbul'un Türkler tarafından alınmasından sonra Galata'nın ekonomik olarak büyümesi, kalabalıklaşması ve güçlü Osmanlı ordusunun verdiği güvence ile surun dışına, Beyoğlu'na taşınmışlar, özellikle de İstiklal Caddesi ve çevresinin gelişmesinde etkili olmuşlardır.

Şekil 4.2.: İstanbul'un Tarihsel Gelişimi

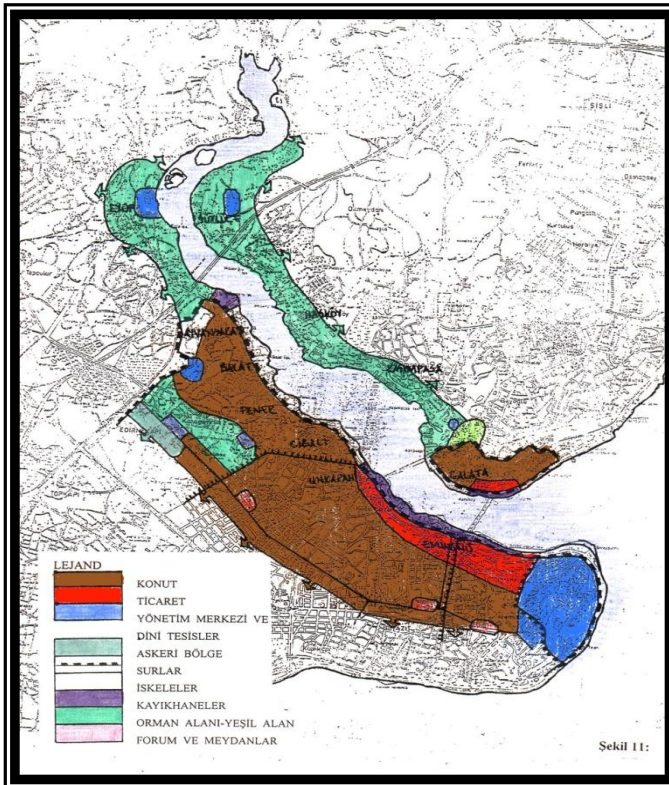

Kaynak : Planlama Müdürlüğü – 2008

Galata, bugün Beyoğlu'nun çekirdeği denilen bölgedir. Bu yörenin bilinen en eski adı, 'Sike'dir. 'Sike', Grekçe'de İncir Ağaçları anlamına gelmektedir. M.Ö. 146 yılında, bölgeye egemen olan Romalılar'ın, yöreye 'Sycena' dedikleri bilinmektedir. M.S. 330 yılında, o zaman 'Deutera Rome' (İkinci Roma) adıyla, bugünkü İstanbul, Roma'nın ikinci başkenti olarak tarih sahnesine girdiği zaman, kentin adı, 'Regio Sycena'dır. Yöreye resmi olarak, Latince 'Regio Sycena', halk arasında ise Grekçe,'Sike' denilirken, Bizans İmparatoru İoustinianus burayı imar edip, surlarla çevirince, bir süre için 'İoustinianopolis' denilmeği başlanmışsa da, sonra bu ad terkedilmiştir.

8. yy.dan sonra 'Galata' adı ortaya çıkar. 'Galata' adının nereden geldiği çok tartışmalıdır. Bir görüşe göre; yöre halkının Galat diye adlandırdığı Kelt Kavmi buradan geçerken, önderleri Brennos yönetiminde burada kalmışlardır. 'Galata' adı da, bu nedenle yöreye verilmiştir. Galatlar'ın daha sonra yerleştikleri, Sakarya ve Kızılırmak nehirleri arasında kalan bölgeye de, tarihin o dönemlerinde 'Galatia' dendiği düşünülürse, bu görüş ilk bakışta akla yakın gibi gelmektedir.

Şekil 4.3.: Fetih öncesi Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı

Kaynak : Planlama Müdürlüğü – 2008

Ancak Galatlar'ın, İstanbul Boğazı'ndan M.Ö. 278/277 yılları arasında geçtikleri, bu bölgede sürekli olarak yaşamadıkları düşünülürse, bölgeye neden bu olaydan yaklaşık 1000 yıl sonra, 'Galata' denilmeğe başlandığını açıklamak zordur. Bölgeye ancak 8. yüzyıl'dan sonra 'Galata' denilmeğe başlanmış olması, bu görüşü zayıflatmaktadır. Bir başka görüşe göre, bu ad, Grekçe'de 'süt' anlamına gelen 'gala' sözcüğünden türemiştir. Galata sözcük olarak 'sütler', galatas 'sütçü' anlamına gelmektedir. Bilindiği gibi, bir bölüm Slav ve Bulgar kökenli kişiler, Sike çevresine yerleşmişlerdir. Bulgarlar burada gerçekten sütçülük yapmış, mandıralar kurmuşlardır. (Bundan 30 yıl öncesine kadar, Karaköy'de pek çok muhallebicinin olmasının kökü de belki bu olgudan kaynaklanmaktadır.) Böylece yöreye 'sütler' anlamındaki 'galata', ya da 'sütçü' demek olan 'galatas' sözcüklerinden esinlenilerek, Galata adının verilmiş olması mümkündür. Bir üçüncü görüşe göre, Galata adı İtalyanca'nın Cenova Lehçesi'nde 'yokuş' anlamına gelen 'caladdo' sözcüğünden türemiştir.

Yöreye Araplar'ın 'Medinet ül Kahr' dediği, Karaköy adının buradan gelebileceği ileri sürülmektedir. Burada 'kahr' sözcüğünün 'üstün gelen, ezen' anlamında kullanılmış olması mümkündür. 'Medine' kent anlamında kullanılmıştır.

Galata'nın kuzeyinde kalan bölgeye, Bizans çağında Grekçe 'öte, ötesi' anlamına gelen 'peran' sözcüğünden esinlenilerek 'Pera' deniliyordu. Peran sözcüğü bugün Yunanca'da, 'pera' biçimini almıştır. Büyük bir ihtimalle bölgeye eskiden 'Peran' denilirken, daha sonra sözcükteki değişime uyularak 'Pera' denilmeye başlanmıştır. Buradaki bağların adı da Pera Bağları'ydı.

Bugün, eski Galata ve Pera'nın bulunduğu alanların ikisine birden 'Beyoğlu' denmektedir. Bu iki ad, uzun süre bir arada kullanılmışlardır. Hristiyan Osmanlılar ve Avrupalılar, Pera adını kullanırken; Türkler, yöreye Beyoğlu demişlerdir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra 1925 yılında, kent ve mahalle adlarının Türkçeleştirilmesi sırasında, Pera adı kaldırılmış, yalnızca Beyoğlu adı bırakılmıştır. Ancak Galata adına dokunulmamıştır.

Bölgenin Beyoğlu adını almasında iki farklı söylenti dolaşmaktadır. Bir söylentiye göre; Trabzon Rum Pontus İmparatorluğu 1461'de yıkılınca, son imparator David Komnenos ve ailesi Fatih'in buyruğu ile İstanbul'a getirilmişti. Bu aileden Kalegoni Komnenos'un

oğlu Müslümanlığı kabul edince kendisine Tünel’de sol tarafta, eski Rus konsolosluğunun bulunduğu yerde bir köşk verilmişti. Bir bey oğlu olan Müslüman prens Aleksia burada oturduğu için semte Türkler “Beyoğlu” demişlerdir. Diğer bir söylentiye göre ise semt, bölgede 16. yy’da Galata dışında ilk köşklerden birini yaptıran Venedik elçisi Andrea Gritti’nin oğlu Luigi Gritti’den dolayı bu adı almıştı. İstanbul’da doğmuş olan Luigi Gritti Kanuni döneminde önemli bir diplomat olmuştu. İstanbul dilinde böyle soylulara beyzade denildiği için elçilik mensuplarının gidip geldikleri yeni yerleşmenin ana eksenine “Bey Yolu” denilmişti.

4.1.2. Beyoğlu’nun Dönemler İçindeki Tarihsel ve Mekansal Gelişim Süreci

Beyoğlu, ya da daha eski adıyla Péra, her dönemde İstanbul’un toplumsal ve kültürel yaşamındaki en önemi yerlerden biri olagelmiştir. İlk kurulduğu andan günümüze kadar Latin, Venedik, Ceneviz, Rum, Yahudi, Ermeni ve Türk gibi birçok milletin yaşamına konu olan Beyoğlu; kültürü, mimarisi, şehirciliği ve estetiği ile farklı üslup ve desenlerin bir araya geldiği kozmopolit bir mekan olmasının ötesinde, Dünya, Türkiye ve İstanbul için büyük anlamlar içeren bir yerdir.

16.Yüzyıl

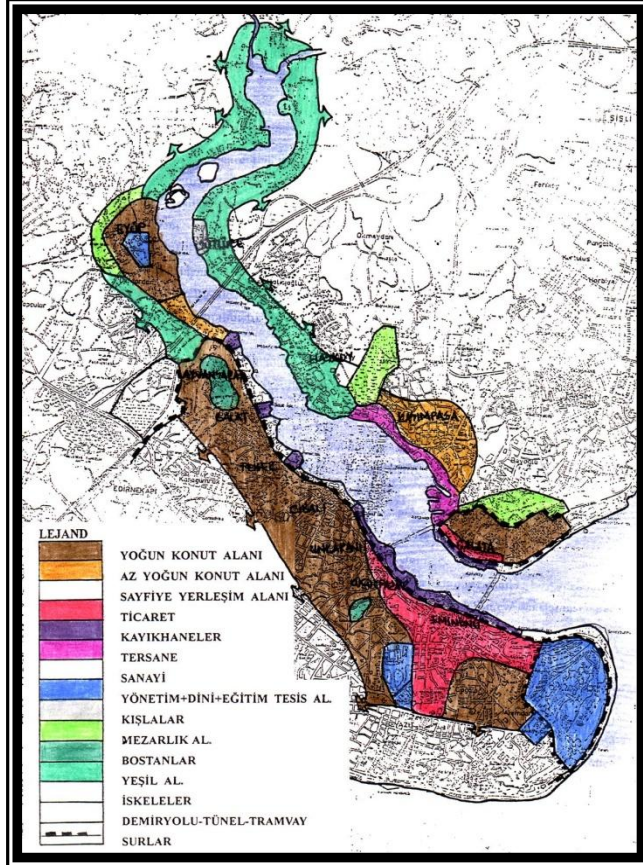
Beyoğlu, 16. yy’ın ilk yarısında, içinde birkaç yapının yer aldığı bağlık, bahçelik bir alandı. Bu tarihlerde Beyoğlu’nda Acemi oğlanlar Kışlası olarak kullanılan Galatasaray’daki toplulukla, Galata Mevlevi hanesi, şahkulu Mescidi, Asmalımescit ve Ağa Camii çevresinde küçük Türk yerleşmeleri bulunmaktaydı.

1535 yılında ilk kez Fransızlarla başlayan ölkelerarası sürekli elçi bulundurma uygulaması sonucunda, bu dönemde Fransızların yaptırdıkları ilk elçilik binası, bölgenin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Zamanla gelişen elçilik binaları çevresinde Levanten yarı azınlık, yarı Avrupalı bir grup halk oluşturmuştur.

Kapitölyasyonlarla dış ticaretin gelişmesi sonucu, Galata’nın dükkan ve ambarlarındaki artış ticaret merkezinin konut alanlarının zararına genişlemesine neden olmuştur. Eğimin çok fazla, yolların dar olması ve kıyıdaki liman kuruluşlarına ticaretin yakın olma zorunluluğu yüzünden ticaret yukarı doğru genişleyememiştir. Böylece bölgede bulunan tüccar evleri yerlerini ticari kullanıma bırakarak Beyoğlu’na taşınmışlardır. Sonuç olarak 16.yy’da Marmara kıyıları, ticari önemini yitirmiş, limanlar terk

edilmiştir. Kentin ticaret merkezi tümüyle Haliç'in kıyılarına yönelmiş, Beyoğlu yavaş yavaş büyümeye başlamıştır. İstanbul'un fethinden sonra Türklerde Galata surlarının dışına yerleşmişlerdir. Buna rağmen Beyoğlu, elçilik saraylarının yabancı niteliğini koruyan Hıristiyanlığın çeşitli merkezlerine bağlı, zengin tüccar konaklarının ve yabancı ülke mallarını satan lüks mağazaların merkezi olmuştur.

Şekil 4.4.: 15 ve 16. Yüzyıllarda Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı

Kaynak: İBB Planlama Müdürlüğü-2008

17.Yüzyıl

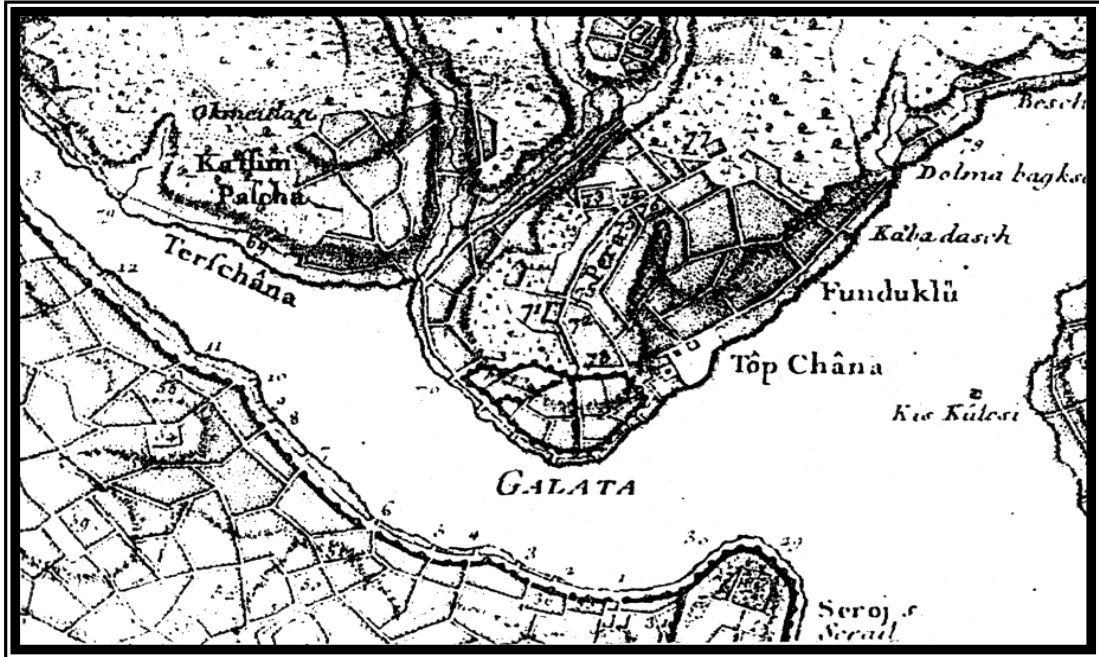
17. yy'da Beyoğlu, Galata surlarının kuzeyinde, Galata kulesi yakınındaki Kule kapısından başlayıp, Galata sarayı adı verilen kışla mektebine dek sürmekteydi. Kısaca, bugünkü Tünel-Galatasaray caddesinin iki tarafı ile, bu caddenin yan sokaklarına yayılmıştı. Bugünkü Asmalımescit ve Kumbaracı sokağının birleştiği bölge Dört Yol mevkii olarak tanımlanmış olup, bölgenin merkezini oluşturmaktaydı. Batısında mezarlıklar ve doğusunda ise elçilikler vardı. Dönem başlarında Beyoğlu'nun başlıca beş semti vardı. Dört Yol, Tomtom ve Polonya, Tünelden Galatasaray'a giderken sağ yanda bulunmaktaydı. Asmalımescit semti, sol tarafta idi. Yerleşmenin sonunda ise

Galatasaray semti bulunuyordu. Balık pazarı semti 17. yy'ın sonlarında gelişmeye başlamıştı.

1673'te kendini gösteren veba salgını semtin nüfusunda olumsuz etkiler göstermiştir. Yüzyıl içinde bölgede büyük yangınlar olmuştur. 1660'daki yangın, Galata'daki Frenk, Rum ve Türk evlerini yok etmiştir. 1687 yılındaki yangında Balık pazarı civarındaki Yahudilere ait evlerle, iki taraftaki Ermeni ve Rumlara ait dükkanlar yanmıştır. Bu yangınlara karşın binaların taş, kil ve kerpiçten yapılması kararı alınmıştır. Bu karar, batı etkisi altında 18. yy'da gelişecek Beyoğlu yapılaşmasında önemli bir rol oynamıştır.

III. Selim döneminde, yabancı elçilerin kalıcı hale dönüştürülmesi, Osmanlı elçilerinin dışarıya gönderilmesi, batı ile iletişimin artmasını sağlamıştır. Mimaride taklitçiliğe dönen batılılaşma atılımları, projesi Avrupa'da çizilen binaların sayılarını arttırmıştır. Kapitülasyonlarla Fransa'ya tanınan ticari haklar zamanla diğer Avrupa ülkelerine de tanınmış; bu durum Beyoğlu'na yeni bir çehre kazandırmıştır. Rahatça pazar bulan Avrupa malları, batılılaşma akımı etkisindeki halkın tutkusu olmuştur. Böylece Beyoğlu ithal malların sergilendiği mağazalar, lüks kahveler, lokantalar, oteller, eğlence yerleri, yabancı tiyatro ve müzik grupları ile bir Avrupa şehri havasına bürünmüştür.

Şekil 4.5.: 1761 yılında Galata ve Beyoğlu (Dökmeci ve Çıracı 1990)

Kaynak: İBB Planlama Müdürlüğü-2008

18.Yüzyıl

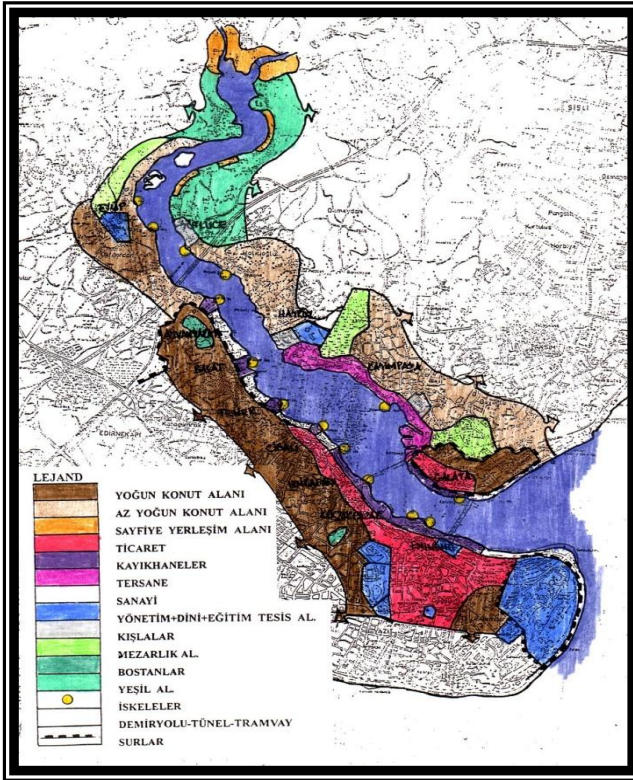
18. yüzyılda Beyoğlu, Kasımpaşa, Tarlabası, Taksim, Firuzağa, Sıraselviler, Kabataş ve Harbiye semtlerini de kapsıyordu.

Bu dönemde Avrupa etkisi giderek artmış, Beyoğlu, Fransa'nın doğudaki ticaret ve diplomasi ağının merkezi durumuna gelmişti. Gerek Beyoğlu, gerek Tophane ve Kasımpaşa, 18. yy'da hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu yüzyıl boyunca Beyoğlu'nun genişlemesi ile birlikte, evler, yol boyunca Kasımpaşa vadisi ile Tophane yamaçlarına doğru yaygınlaşmıştı. Yapıların tamamı taş-tuğla ya da zemin katları taş, üst katları ahşaptı. Yapılar üç ya da dört kattan ibaretti. Genelde sokaklarda fazla trafik ve dükkan yoktu.

19. Yüzyıl

Beyoğlu, genel olarak 19. Yüzyılda gelişmiştir. Bu gelişmenin nedeni, bu döneme Osmanlı dış ticaretinin daha önceki dönemlerde görülmemiş boyutlarda büyümesi ve ulaşımın gelişmiş olmasıdır.

Şekil 4.6.: 17 ve 18. yüzyıllarda Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı

Kaynak: İBB Planlama Müdürlüğü-2008

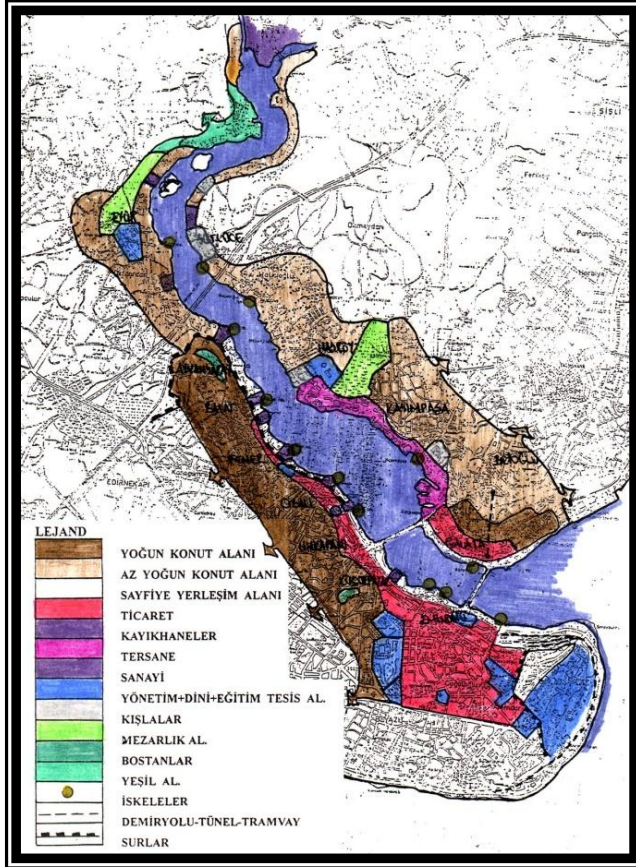
Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya kapitalist sistemi ile bütünleşmesi sonucu, Beyoğlu uluslararası bir ticaret merkezi olmuştur. 19. yüzyılın başında, Beyoğlu, bahçeli evleriyle hala bir banliyö görünümünde idi. Bu yüzyılın ilk yarısında, Beyoğlu ve çevresi henüz tam olarak kentleşmemişti. İkinci yarısında ise Galatasaray ile Taksim arası gelişti. Beyoğlu, artık kapitülasyonların koruması altındaki yabancıların, tüccarların, bankerlerin, armatörlerin ve kozmopolit bir çevreye yerleşmek isteyen zenginlerin Paris modasını taklit ederek yaşadıkları bir yer olmuştur. Yüzyılın sonunda, burada, Paris'in en ünlü sahne oyunlarını aynı zamanda gösteren üç tiyatro vardı. Bu tarihte, modern toplumun gereksinim duyduğu tramvay, gaz, su gibi altyapı hizmetleri sağlanmıştı. Bu kuruluşların işletme ayrıcalıkları çok uzun süreli sözleşmelerle yabancılara ya da azınlık mensuplarına verilmişti. Bu dönemdeki hızlı yapılaşma, Batı'daki örneklerden etkilenmekle birlikte Osmanlı etkisinde de kalmıştır.

Bu dönemde konutlar Kasımpaşa ve Tophane yamaçlarından başlayarak Beyoğlu'na yayılmıştır. Tünel-Taksim yolunun Tarlabası tarafında mahalleler oluşmuş, Kazancı Yokuşu'nun batısı dolmuş durumdadır. Petits Champs ve Grand Champs mezarlıkları 1860-1864 tarihlerinde kaldırılmış, Galata surları yıktırılmış, yeni yol ve semtler yapılmaya başlanmıştır. 1831'deki yangından sonra cadde güneye doğru gelişme göstermiştir. Kuzey yönü ise 1871'deki büyük yangından sonra genişletilmiştir. Bu tarihten sonra devlet, bölgede ahşap ev yapımını yasaklamıştır. 1873 yılında Galata ile Beyoğlu arasında, İstanbul'un ilk metrosu olan Tünel yapılmıştır. Sonradan İstiklal Caddesi adını alacak olan Beyoğlu Caddesinde de, Tünel-Taksim arasında ilk atlı tramvaylar işletilmeye başlamıştır.

19. yy'da en görkemli dönemini yaşayan semtin esas sahipleri, İstanbul'un kozmopolit ortamının renkli gruplarından Levantenler olmuşlardır. Bunlar çeşitli nedenlerle İstanbul'a gelip kendileri gibi yabancı yada yerli gayri müslimlerle evlenerek kente yerleşen Avrupalılardı. Levantenler, dilleri, giysileri, beğenileri, yaşama biçimleri ve eğlenceleri ile İstanbul'da özellikle tarihi yarımada ve Üsküdar'da yaşayan Müslüman Osmanlılar'dan farklı bir grup oluşturarak, dönemin Avrupa yaşam biçiminin tüm özelliklerini bölgeye taşımışlardır. Bu özellikleri mimarilerine de yansımış, Beyoğlu'nda farklı bir fiziksel çevre yaratmışlardır.

19. yy'ın ikinci yarısında, mimaride çok katlılığın egemen olduğu ilk çevre Beyoğlu'dur. Beyoğlu'ndaki çok katlılık kagir yapılarla sağlanmıştır. Sivil mimaride, kitlesel olarak ahşaptan kagire geçiş, ilk Beyoğlu'nda gerçekleşmiş, yeni inşaat malzemelerinin ilk uygulama sahası yine Beyoğlu olmuştur. Bölge kilise ve sinagogların yanı sıra, ilk tiyatro, belediye, elçilikler, oteller, restoran, kafe ve pasajların, geleneksel dışı ilk konut uygulamalarının merkezi olmuştur. Yapılar, işlevsel özellikleri bir yana, biçim ve benzeme özellikleri açısından da aynı dönem Paris, Viyana, Londra örnekleriyle benzerlik göstermekteydiler. Batılı planları, eski tarihsel üslupları canlandıran özellik taşıyan cephe düzenleri, bezemeleri, özenli malzeme kullanımı, işçilikleriyle etkileyici örneklerdir.

Şekil 4.7.: 19 ve 20. yüzyıllarda Beyoğlu ve Çevresi Arazi Kullanımı

Kaynak: İBB Planlama Müdürlüğü

Çok katlı apartmanlaşma, sıra evler, bir iki örnekte karşılaşılan kapalı veya bir tarafı açık avlu çevresinde gelişen ve çok sayıda daire içeren, neredeyse bir konut adası niteliğindeki büyük konutlar yörenin özgün yapı tipleridir. Dönemin mimari üsluplarını sergileyen cepheleriyle etkili görünüm sunan han-pasajlar, lüks mağaza ve dükkanlar 19. yy Beyoğlu'sunun önemli yapı tipleri olmuştur. Okullar, kültür merkezleri, tiyatrolar bölgede eğitim ve kültüre verilen önemin kanıtlarıdır. 19. yy'ın ortalarından itibaren bölgeye gelen yabancıların konakladıkları oteller, yeni yapı tipi olarak yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Dini mimari örnekler ve elçilikler de önemli yapı türleri olmuştur.

İlk gelişim yıllarından beri gerek fiziksel, gerek sosyal yapısıyla Batı Avrupa kentlerine benzeyen Pera bölgesi, 19. yy'ın ikinci yarısına gelindiğinde hala düzenli bir belediye örgütüne sahip değildi. 1857'de İntizam-ı Şehir Komisyonu İstanbul'u 14 belediye dairesine ayırmış, Beyoğlu ve çevresi Altıncı Daire-i Belediye olarak kabul edilmişti. Nüfusun fazlalığı, binaların itinalı oluşu, sakinlerinin Avrupa bağlantılı olması dolayısıyla uygulamaya buradan başlanmıştı. 1857-1866 yıllarında Latin mezarlığı Şişli'ye aktarılmış, yerine Beyoğlu'nun ilk parkı yapılmıştır. Ayrıca yollar onarılmış, kagir binalar teşvik edilmiş, ilk kadastro çalışmaları yapılmış, bölgenin haritası çıkarılmış ve sağlık hizmetlerine ağırlık verilmiştir. 1864'te aydınlatma işleri yapılmış, 1865 yılında da ilk mezbaha kurulmuştur. Bu ve benzeri uygulamalar Altıncı Daire'nin, günümüz Beyoğlu'sunda hala korunulan uygulamaları olmuşlardır.

20.Yüzyıl

20. yüzyılda Beyoğlu'nda Galatasaray ile Taksim arası önem kazandı. Bu alanda hala bahçeli konakların bulunması ve bunların apartmana dönüşmesi olanağı, buranın gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca 1913'de ilk elektrikli tramvayın Beyoğlu'nu Şişli'ye bağlaması Galatasaray-Taksim arasını, Tünel-Galatasaray arasına göre daha merkezi bir duruma getirmiş, Beyoğlu'nun en kolay ulaşılabilir ve gözde yeri yapmıştır. Bu dönemde Beyoğlu'nun çevresindeki semtlerde çağdaş binalar yapılmış ve yeni semtler gelişmiştir.

Beyoğlu 20.yy'da ilerleyerek Maçka, Nişantaşı, Şişli ve Bomonti üzerinden Levent'e doğru uzanmıştır. Tünel-Şişli doğrultusunda çalışan tramvay, Kurtuluş, Beşiktaş,

Maçka'ya kadar genişlemiştir. 19.yy'daki Neo-Klasik üslup terkedilerek yerini Art-Nouveau'ya bırakmıştır. Yörede bulunan bahçeli konakların apartmana dönüşmesi, bölgenin gelişmesini sağlamıştır. Daha yeni ve daha çağdaş binaların yapılmış olması ve yeni açılan kahvehane ve lokantaların, çeşitli eğlence merkezlerinin bu bölgeyi tercih etmeleri, caddeyi Beyoğlu'nun en çok tutulan yöresi durumuna getirmiştir.

Beyoğlu'nun gelişimini hazırlayan en önemli etken, şüphesiz Avrupalılara tanınan haklardı. Cumhuriyetin ilanı ile kapitülasyonların kaldırılıp yabancı şirket, sanayi ve bankacılığın ulusallaştırılması, ekonominin, dışa bağımlılığın azaltılması ve desteklenmesi Beyoğlu'nun çehresini etkilemiştir. Zamanla Avrupalı azınlığın yıllardır süren etkisi azalmış ve ortadan kalkmıştır. Bu durum yabancı mal tüketimini teşvik eden bölge tüccar ve esnafın çalışma alanını daraltmıştır. Yabancı malların ithalinin kısıtlanması, Avrupa kökenli malların sergilendiği bir zamanların gösterişli pasajlarını sömüklemiştir. İş sahipleri çalışma alanlarını değiştirmiş veya tümüyle terk etmişlerdir. Zamanla değişen sosyal yapı günlük yaşamı kolaylaştırmaya yöneltmiştir. Bu da modern yapı talebini doğurmuş, çok katlı apartmanlaşma artmıştır.

Cumhuriyet döneminde, 1950 yıllarına kadar yabancılardan ve onlar için çalışan azınlıklardan boşalan yerleri, yeni yetişen Türk işadamları ve Beyoğlu yakasını kentin çağdaş semti bilen aydın Türkler doldurmuştu. Bölge sinema, tiyatro, lokanta, pastane, sanat galerileri ve lüks mağazaları ile hala kentin en seçkin semti idi.

Bölge 6-7 Eylül 1955 tarihinde, Kıbrıs nedeniyle Yunanistan'a karşı yapılan gösteriler sırasında hasar görmüştür. Bu tarihten sonra, azınlıkların elinde bulunan ve daha çok sanat çevrelerinin devam ettikleri lokal, pastane ve benzeri eğlence yerleri kapanmış, Beyoğlu eski değerini kaybetmiştir. 1950'lerden sonra kırsal göç ve hızlı kentleşme sonucu İstanbul'un aşırı büyümesi, yeni semtlerin gelişmesi, eğlence kuruluşlarının, ticaretin ve zengin ailelerin yeni gelişen alt merkezlere dağılımı ve toplumun kültürel değişimi Beyoğlu'na olan ilgiyi azaltmıştı. Sonuçta da pek çok yer kapatılmış, belki ilgisizlikten yanmış, yerlerine işhanı gibi daha ticari binalar yaptırılmak için yıkılmıştır.

Cumhuriyet dönemiyle gelen yarı devletçi serbest ekonomik düzenin uzantıları olarak kurulan büyük şirketler, bankalar ve ticari kuruluşlar, merkezi iş alanı oluşu nedeniyle bölgede yerleşmeye başlamıştı. Bu sektör zamanla küçük mağaza ve dükkanları,

ticarethaneleri, konut alanlarını yavaş yavaş silmeye başlamıştı. Konut-ticaret dengesi, yüksek kiralar nedeniyle ticaret yönüne kaymış, ticarethaneler konut olarak kullanılan binaların üst katlarına taşındılar. Sonuçta Beyoğlu'nun özgün çehresine uygun düşmeyecek çok katlı binalar yapılmış, bölge iş muhiti görünümüne bürünmüştü. Böylece, Beyoğlu'nda diğer fonksiyonların yanı sıra baştan beri mevcut olan konut bölgesi olma özelliği yok olmaya başlamıştır.

Hala bazı lüks mağazaların İstiklal Caddesi'ni terketmeyişi ve yoğun bir trafik aksı üzerinde oluşu eski kültürel düzeyinde olmasa bile Beyoğlu'nun canlılığını korumasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, pek çok bina boş durmakta ya da atölye olarak kullanılmaktadır. Bu özellikler Beyoğlu'nda yavaş yavaş çöküntü alanının ilerlediğini göstermektedir.

Beyoğlu, ilk önceleri bir diplomasi merkezi olarak gelişmiş, fakat daha sonraları yabancı ticaretinin, ekonomik kontrolünün artması ve burada yoğunlaşması sonucu İstanbul'un ticaret merkezi durumuna dönüşmüştür. Ticaretin yanısıra eğlence, kültür kuruluşlarının da burada yer alması ve konumu, bütün İstanbul'un odak noktası olmasını sağlamıştır.

4.2. BEYOĞLU'NDA PLANLAMA SÜRECİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Plan, ülke düzeyinden yerel ölçeğe kadar her türlü yerleşmede mekansal, sosyal, demografik, ekonomik ve teknik verilerle estetik, kültürel (tarihi-arkeolojik), doğal/ekolojik etmenlerin birlikte değerlendirilerek geleceğe yönelik amaç ve hedefler ile uygulama araçları ve süreçlerinin biçimlenmesine yön vermektir.

İstanbul'un planlarının çıkarılması işine ilk kez ciddi bir biçimde, 1820'li yıllarda başlanmıştır.1822'de yayınlanan ilk kapsamlı çalışma olan **Kauffer** planından sonra, II.Mahmut döneminin sonlarında İstanbul'un durumunu gösteren 1837 tarihli **Moltke** planı yapılmıştır. İstanbul'un ilk imar planı niteliğini taşıyan bu plan, Tanzimat'ın getirdiği Batılılaşma eğilimleri içinde, şehrin sistemli gelişimi için imar planlarının gerekliliği konusunda ilk adım olmaktadır. Moltke planında, özellikle İstanbul'da yol dokusunun dar ve dolambaçlı durumuna karşı yeni yollar açılarak, tramvay trafiğinin rahatlatılması yönünde öneriler gözlenmektedir.

1865-67 tarihleri arasında VI.Daire teknik bürosundan mühendis **Leval Efendi**'nin titiz çalışmasıyla gerçekleştirilen Galata ve Pera planında ve 1895 tarihli **R. Huber** planında yöredeki yol, meydan ve yapı yoğunluğuyla, boş alanları görebilmek mümkündür.

19.yüzyılın sonunda II.Abdülhamit döneminde Paris Belediyesi mühendislerine İstanbul'un imar planlarının yapımı ısmarlanmış ancak gerçekleşmemiştir. Galata ve Sirkeci rıhtımları, demiryolu ve liman tesisleri gibi İstanbul'un fiziksel yapısını büyük ölçüde değiştiren girişimler, dönemin önemli uygulamalarıdır.

Galata-Pera arasındaki dik ulaşımı kolaylaştıran 1874 tarihli Tünelin yapımı H.Gavand tarafından gerçekleştirilmiş olup, dönemin bölgeye getirdiği önemli Batılı yeniliklerden biridir.

1922 Lörcher Planı

Beyoğlu Kentsel Sit Alanının büyük bir kısmını da kapsayarak Tarihi Yarımada bölgesine kadar uzanan geniş bir alanda genel arazi kullanımının ve ulaşım akslarının belirlendiği 1/2000 ölçekli bir plan olan Lörcher Planı, afet risklerine yönelik herhangi bir karar getirmemiştir.

Şekil 4.8.: Lörcher 1922 Yılında Yaptığı Nazım Plan

Kaynak:İBB Planlama Müdürlüğü

15.10.1937 H. Proust Planı

1937 yılında Prost; İstanbul'un yapılaşmasında önemli izler bırakan ve günümüzde hala geçerli bazı ilke ve uygulamaları gerçekleştiren Nazım Plan ve Uygulama Planlarını yapmıştır. Prost, İstanbul'u genel bir gelişme perspektifi içinde değerlendirerek, yönlendiren bir plan hazırlayamamıştır.

Ancak bu planla birlikte olumlu ve olumsuz etkileri bir arada tutan bir şehir oluşturma ve koruma konusunda önemli kararlar alınmıştır.

Söz konusu planda Beyoğlu bölgesi için alınan kararlar şunlardır;

Taksim Meydanı genişletecek, bir tarafına tiyatro, konferans salonları, toplanma salonları, klüpler, otobüs garları, postahane, otoparklar bulunur hale getirilecekti.

- Haliç'in sağ kıyısında iki köprü arasına gıda satış alanları balıkhanenin buldukları yerde geliştirilecektir.
- Taksim Meydanı genişletecek, bir tarafına tiyatro, konferans salonları, toplanma salonları, klüpler, otobüs garları, postahane, otoparklar bulunur hale getirilecekti.
- Haliç'in sağ kıyısında iki köprü arasına gıda satış alanları balıkhanenin buldukları yerde geliştirilecektir.
- Sanayi, Haliç çevresinde toplanması öngörülmüştür. Boğaz sanayiden arındırılacaktır. Depolar Yenikapı limanı ve demiryolu çevresindedir.
- Konut alanları için Haliç'in Galata sahili için getirilen yenilemedir. Galata tarafını Taksim'e kadar yıkmak ve yeniden yapmak. Uygulama kademelendirilmiştir.
- Galata limanını Güzel Sanatlar Akademisine kadar uzatılmasıdır. Kara bağlantısı karayolu sağlanacaktır.
- Dolmabahçe, Maçka, Taksim, Harbiye arasında 60 kotuna kadar uzanan geniş yeşil alandır. Açık hava tiyatrosu, spor ve sergi sarayı, öğrenciler için spor yapmak amacıyla planlanmış bir yeşil alan bulunacaktır.

- Ayrıca Karaköy meydanından Galata Kulesi'ne uzanan yeşil bir saha yapılması için bina bloklarının kaldırılması

Plan hükümlerinde Beyoğlu için geliştirilen kararlarda afete yönelik stratejiler yer almamıştır.

1954 Beyoğlu Nazım Planı

1954 Beyoğlu Nazım Planının alanı Sötlüce'den Rumelihisarı'na kadar olan alan ile Levent mahallesi ve Mecidiyeköy'den oluşmakta olup, 3400 ha.lık bir alanı kapsamaktadır.

Böylece kuzey-batıdan başlamak üzere Kağıthane deresini takip eden şehir (belediye) sınırı Sötlüce, Halıcıoğlu, Hasköy, Kasımpaşa, Karaköy, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Bebek, buradan da Etiler mahallesi-Levent mahallesi ve Mecidiyeköy'ün kuzeyinde bulunan alanlar yine şehir hududuna kadar olmak üzere Beyoğlu Nazım Planı alanı içindedir

Planda, planlama alanının Yolcuzaade İskender Caddesi-Refik Saydam Caddesi-İngiliz Konsoloslüğünün alt sokağını takiben, İstiklal Caddesi-Taksim Meydanından Mebusan Yokuşunu takiben, Meclis-i Mebusan Caddesinden Tophane Müzesinin önünden sahile kadar olan bölümü Sıkışık Meskun Saha'da (Hektar başına 400'den fazla nüfus) kalmaktadır. (İBB Planlama Müdürlüğü)

Planlama alanının geriye kalan bölümü ise Orta Sıkışık Meskun Saha'da (Hektar başına 200-400 nüfus) kalmakta olduğu plan kararlarında belirlenmiş olup afet veya risklerine karşı plan kararları geliştirilmemiştir.

29.7.1980 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı

İstanbul ilk kez 1980 de metropoliten ölçekte bir Nazım Plana (bir arazi kullanım planına) kavuştu. İmar ve İskan Bakanlığı Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosunca hazırlanan ve Bakanlıkça onaylanan 1/50000 ölçekli "İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planının" İstanbul'un " en yakın ilgi ve etki çevresi olarak kabul edilen Marmara bölgesine ait araştırmalarda çıkan bulgular ve önerilen politikalarla, metropoliten planlama yaklaşımları arasında eşgüdüm sağlandığı" ifadelene raporunda, Planın amacı; "Metropoliten İstanbul'un ülke ve dünyaca bilinen öz

değerlerini yitirmeden uluslararası düzeydeki öneminin ülke yararına artırılması, bu arada ülke kalkınmasına uyumlu olarak, metropolün büyüme ve gelişmesinde gerekli fonksiyon ve hizmetlerin yaratılmasıdır” olarak tariflenmişti. (www.mimdap.org, 2006)

Beyoğlu kentsel sit alanının büyük bir kısmı 1/50000 ölçekli , 29.7.1980 onanlı İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planında Ana Merkez olarak geliştirilmesi hedeflenen “Merkezi İş Alanı”nda kalmakta olup, söz konusu planda afet odaklı plan kararları geliştirilmemiştir.

29.5.1992 1/5000 Ölçekli Beyoğlu I.Etap Revizyon Nazım İmar Planı

Beyoğlu I.Etap planlama alanı Defterdar Yokuşu, Sıraselviler Caddesi, İnönü Caddesi,Gümüşsuyu Caddesi,Meclis-i Mebusan Caddesi ve Necatibey Caddeleri arasında kalan bölgeyi kapsamaktadır.

Söz konusu alan 1/50000 ölçekli ve 29.7.1980 onanlı İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planında Ana Merkez olarak geliştirilmesi hedeflenen “Merkezi İş Alanı”nda kalmakta olup, planlama alanında da “M.İ.A.” fonksiyonu korunmuş ve planda afete yönelik kararlar geliştirilmemiştir.

18.1.1994 1/5000 Ölçekli Dolapdere ve Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Nazım İmar Planı

Refik Saydam Caddesi –Tarlabaşı Bulvarı ile Bahriye Caddesi de dahil olmak üzere Kentsel Sit Alanı sınırı arasında kalan alanda konut alanlarındaki nüfus yoğunluklarına yönelik düzenlemeler yapılmış ve düzenleme yapılan konut alanlarında afet odaklı herhangi bir plan kararı getirilmemiştir.

13.02.2009 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni planı

1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı, 13.02.2009 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisince uygun görülmüş ve 15.06.2009 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nca onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu planda Beyoğlu Merkezi İş Alanı olarak belirlenmiştir.

Söz konusu planda, doğal afetler açısından sakınım gerektiren alanlar belirlenmiştir. Bu kapsamda; jeolojik açıdan yerleşime sakıncalı alanların kesiştiği yerler Plan'da doğal afetler açısından sakınım gerektiren alanlar sembolüyle gösterilmiştir. Her türlü afete

öncelikli olarak duyarlılık gösterecek olan bu alanlarda jeolojik, hidrolojik, hidrojeolojik ve sismik açıdan detaylı araştırmalar zorunlu tutulmuştur.

Ayrıca Plan'ın mekansal plan kararları başlığı altında; afete yönelik plan kararı, Plan kararlarının, deprem başta olmak üzere afet riskleri dikkate alınarak üretilmesi şeklinde belirlenmiştir.

1/1000 Ölçekli Planlar

- 11.4.1964 onanlı Dolmabahçe-Tophane Planı
- 9.9.1966 onanlı Dolapdere İmar Planı
- 15.8.1969 onanlı Tophane-Karaköy Uygulama İmar Planı
- 10.8.1970 onanlı Karaköy-Azapkapı Uygulama İmar Planı
- 23.8.1972 onanlı Beyoğlu I.Etap Planı
- 20.4.1973 onanlı Beyoğlu III.Etap Planı
- 28.12.1977 onanlı Beyoğlu-Şişhane-Taksim III.Etap İmar Planı
- 18.9.1990 onanlı Tarlabası-İstiklal Caddesi ve Ulaşım-Kullanım-Koruma Planı

Yukarıda adı geçen ve Beyoğlu'nun çeşitli bölgelerini içine alan planlarda afete yönelik plan kararları üretilmemiştir.

İmar Faaliyetleri

1267'de Bizanslıların izni ile Cenevizliler kendi surlarını ve kalelerini inşa etmişlerdir.

Bondelmonti ve Vavassore'nin İstanbul minyatürlerinde ve Jerome Maurond'ın 16.yy.ın ortalarında yazmış olduğu seyahatnamesinden anlaşıldığına göre 15.yy.da Beyoğlu surlarında yalnızca bağ evleri bulunmaktadır. Elçilik mektuplarının tarih kısmına "Pera Bağlarından" diye yazılması bunun işaretidir.

17.yy. başlarında Beyoğlu Galatasaray'a kadar uzanmaktaydı ve Dört Yol mevki de merkezi oluşturmaktaydı. Galata'yı Beyoğlu'na bağlayan yolu açabilmek için birçok harap ev yıkılmıştır. Beyoğlu'ndaki tüccarların evleri geniş, sağlam, iç açıcı evlerdi ve konumlarından dolayı olağanüstü bir manzaraya sahiptiler. Beyoğlu'nda Balıkpazarı çevresi 17.yy'ın sonlarında gelişmeye başlamıştır.

19.yy.ın birinci yarısında yine de Beyoğlu tamamen bir şehir görünümünde değildi. Yollar bakımsızdı ve arabalar çok nadir olarak kullanılıyordu. Bu dönemin en belirgin sokakları Kumbaracı Yokuşu, Dört Yol, Asmalı Mescit, Tozkoparan, Yüksek Kaldırım ve Beyoğlu Caddeleri'dir. 1813'te Galata Surları dışında yer alan Şahkulu Mahallesi'nin yeni yeni geliştiği ve 19.yy.ın ikinci yarısında da surların yıkılmış olduğu görülmektedir.

İlk belediye örgütünün "Altıncı Daire'nin" bu bölgedeki yolların genişletilmesi ve kaplanması, İstiklal Caddesi ve sokakların gazla aydınlatılması, adlandırılması ve evlerin numaralandırılması, Galata surlarının yıkımı ve surlara ait hendeklerin kapatılması, İstiklal Caddesi'nin genişletilmesi, bölgenin su sorununun çözümüyle ilgili çalışmalar, Galata bölgesiyle sınırı oluşturan Tepebaşı'ndaki Küçük Mezarlık (Petit Champs des Morts) ve Taksim dolaylarındaki Büyük Mezarlık (Grand Champs des Morts) alanlarının kaldırılması gibi faaliyetleri, günümüz Beyoğlu'sunda hala korunan uygulamalarıdır.

VI. Daire'nin 1859'daki ilk uygulamaları arasında, Tophane-Karaköy köprüsü ana aksının genişletilmesi çalışmaları görülmüştür. Kış aylarında ara verilen çalışmalara, baharla birlikte yeniden başlanmıştır. Örneğin 1859 Mayıs'ında Petit-Champs'daki (Tepebaşı çevresi) evlerin önlerinde kaldırım düzenlemeleri yapılmış, bu bölgedeki yapıların kanalizasyon sorunlarına çözüm için kaplamalar kaldırılmıştır. Aynı yılın sonbaharında Karaköy Köprüsü ile Voyvodalık arasındaki kaldırım ve kanalizasyon çalışmalarına başlanmıştır. Bu uygulamaların Avrupa'dakilere uygun bir biçimde gerçekleştirildiği ve yolun yeniden kaplanacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu bölümün başarılı olması halinde, aynı uygulamanın zaman kaybedilmeden Pera Caddesi boyunca da devam ettirileceği belirtilmektedir. Görüldüğü gibi VI. Daire, kuruluşunun hemen ardından, tüm İstanbul için örnek belediye olma çabaları içine girmiştir. Amaçlanan Galata ve Pera'yı, içinde yaşayanlara yaraşır, düzenli ve temiz bir hale getirmektir. Bu yıllarda, Mevlevihane ile Galata Kulesi arasındaki aks (Bugünkü Galip Dede Caddesi) üzerindeki çalışmalar etkin bir biçimde sürdürülmüş, Avrupa başkentlerinin bakımlı sokaklarındaki yer döşemesi ve yolun iki yanındaki düzenli kaldırım uygulaması burada da gerçekleştirilmiştir. Bunu, Kalyoncu Kulluğu'nu Grand-Champs'a (Taksim çevresi) bağlayan yolun tesviyesi, kanalizasyon sorunlarının çözümlenmesi ve yolun döşenmesi

çalışmaları izlemiştir. Böylece bu bölgelerde oldukça sık tekrarlanan yangınların ulaşımı engelleyen kalıntı ve yıkıntılarının yanı sıra yoldaki engebeler ve tehlikeli çukurların da ortadan kaldırıldığı görülmüştür.

Galata ve Pera bölgelerinin önemli özelliklerinden biri de, mezarlık alanlarıydı. 19.yy'ın ikinci yarısına dek bu mezarlıklar, bölgenin genel görünümünde yeşil yoğunluklar olarak göze çarpmaktadır. Gerek Gravürlerde, gerekse de dönemin fotoğraflarında bu özelliği sık sık gözlemek mümkündür. Sözkonusu mezarlık alanlarından Küçük Mezarlık adıyla anılan ilki, Galata bölgesinin üst kesiminde Tepebaşı, Şişhane, Kuledibi yöresindeydi. Büyük Mezarlık ise, Taksim'den başlayarak Ayaspaşa-Gümüşsuyu bölgesini içeren ve Fındıklı'dan sahile dek uzanan geniş alanda yer almaktaydı.

1860'lardan başlayarak, Küçük Mezarlık alanının açılması ve yerine park yapımı, bölgenin kamuya açık yeşil alan gereksinimi ve Avrupa şehirlerinde olduğu gibi haftada bir gün ve bayramlarda içinde müzik de çalınan bir parkın eksikliği fark edilmiştir.

1870 yılı başında Büyük Mezarlığın bir kısmının parka çevrilme çalışmalarına başlandığı ve üzerinden 6 yıl geçtikten sonra Taksim Bahçesi'nin, çok kalabalık dinlenme ve eğlence alanına dönüştüğü görülmektedir. 26 Temmuz 1880'de Tepebaşı Bahçesi açılmıştır.

Mezarlık alanlarının tamamen kaldırılması ve çevresinin düzenlenmesi çalışmaları, 20.yy'ın ilk yarısına dek sürmüştür.1859 yılı sonunda VI. Daire'nin en büyük icraatı, Küçük Mezarlığın dörtte üçünü yola katarak Mevlevihane önündeki aksı genişletmesi ve Pera ile Galata arasındaki dik çıkışın eğimini, arabaların çıkışına uygun bir biçimde azaltması çalışmaları olmuştur. Ayrıca Kasım 1859'da VI. Daire'nin çalışmalarıyla gerçekleştirilen Galata ve Pera planı yayınlanmıştır.

1861 yılı, düzenlemeler açısından belediyenin önemli çabalarda bulunduğu bir yıldır. Karaköy Köprüsü ile Galata Gümrüğü arasındaki ana aksı kapatan niteliksiz yapı ve barakaların kaldırılmasına çabalanmıştır. Pera Caddesi'nin genişletilmesi ve bölgenin en önemli ve görkemli aksı olarak vurgulanması, VI. Daire'nin başlıca hedeflerinden biridir. Özellikle Galata'da yollar genişletilmiş, havagazıyla aydınlatılmış, eski Ceneviz

yapıları yıkılmış ve yerlerine belki daha sağlam olmayan, ancak modern bir mimari sergileyen yapılar yapılmıştır.

1864 yılının sonlarında, yine Pera Caddesi'nin genişletilmesi çalışmalarında bulunulduğu görülmüş, bu amaçla Ağa Cami'nin çevre duvarı yıkılmıştır.

1864 yılında VI. Daire'nin en önemli uygulaması, Galata surlarını yıkması olmuştur. Bölgenin yeniden düzenlenmesi sırasında girilen bu çalışma, Galata'nın Cenevizlilerden 19.yy'ın ikinci yarısına dek ayakta kalabilmiş olan, en özgün tarihi belge değerinin ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Galata'da surların yıkımı ve hendeklerin doldurulması sonucu ortaya çıkan parsellerin satışıyla rant elde etme düşüncesi, Avrupa'daki benzer yaklaşımların Osmanlı Levanten ve gayri Müslimleri tarafından çok yakından izlenerek uygulamaya sokulduğunu göstermektedir.

Yapıların dış görünümündeki belediyeyi ilgilendiren türden uyarılar da yine yapı cephelerinde ortak, düzenli ve güven veren bir genel görünüşün sağlanması yönündedir. 1868 yılı sonunda Galata'yla Pera arasını, diğer bir deyişle limanla üst kesimde kalan Pera tepesinin doruğundaki bölgenin arasını bağlayan yeni bir araba yolunun açılması çalışmalarına başlanmıştır.

1873 yılında Pera ve Kasımpaşa'da başlayan kadastral çalışmalar tamamlanmış, aynı yıl içinde Galata'daki Şehsuvar Mahallesi'nin kadastro planları da yapılmıştır.

VI. Daire tarafından gerçekleştirilen büyük Pera Caddesi'nin genişletilmesi çalışmaları, düzeni bozan bir-iki yapı dışında tamamlanmıştır.

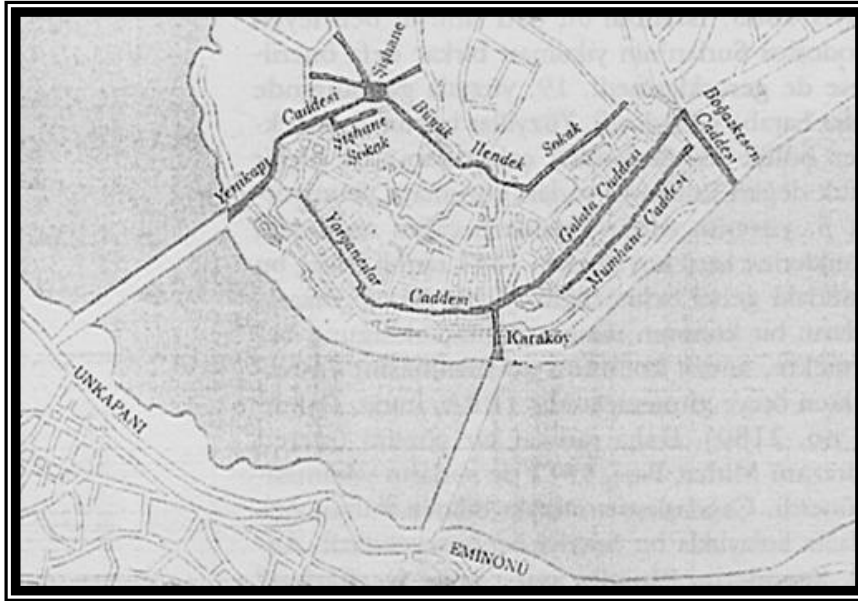
25 Eylül 1877 tarihinde "Der Saadet Belediye Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, VI. Daire'nin ayrıcalıklı durumunu sona erdirmiştir. Ancak Pera ve Galata alışlageldiği gibi, İstanbul'un diğer bölgelerinden farklı bir biçimde gelişmesini sürdürmüştür. Özellikle Galatasaray-Taksim arasındaki kısım, en şanslı değişimlere açık olan alandır. Burada bölgeye ayrı bir güzellik katan yeni yapılar yapılmıştır. VI. Dairenin, Batılı anlamda ilk belediye örgütü olarak, sınırları içindeki bölgenin düzenli bir biçimde gelişmesi ve Avrupa'daki her türlü yeniliği ilk kez burada uygulamaya çalışması

açısından, 19.yy. İstanbul'unun tarihinde özel bir yer tutmaktadır. VI. Daire sayesinde gerçekleştirilen uygulamaların izleri, bugünün Galata ve Pera'sında hala korunmaktadır.

Galata yöresinin etkin iş merkezi oluşu ve bu alanın Beyoğlu'ndaki konut alanlarıyla ulaşım açısından bağlantısının kurulması amacı ile Avrupa'nın ilk yeraltı metrolarından biri burada yapılmıştır.

1869'da Yüksek Kaldırım'ın planını yapan Fransız mühendis Henry Gravand Beyoğlu'ndaki yoğun yaya hareketinden dolayı, burada metro yapımının gerekliliğini düşünmüş, ancak gerekli desteği sağlayamadığı için İngiltere'de bir şirket kurmuş ve Osmanlı Devleti'nin tünel yapımına dair yetki elde etmiştir. 1871 de çalışma başlamış ve 1874'de tamamlanmıştır. Londra ve New York'tan sonra dünyanın üçüncü ve en kısa tünelidir. İş ve konut bölgeleri arasındaki atlı tramvay trafiğinin giderek yoğunlaşması, tramvay işletmesinin kurulmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda da dar sokaklar genişletilmiş, yeni yollar açılmıştır.

Şekil 4.9.: Galata ve Pera Arasında Açılan Yeni Caddeler

Kaynak : Planlama Müdürlüğü – 2008

Beyoğlu yöresinde görülen ulaşımına yönelik bu değişim, konut alanlarında da hızlı bir değişime neden olmuş, önceleri bahçeli olan konaklar sonradan bitişik düzende ve kagir olarak inşa edilmiştir. Konut alanları Beyoğlu'nda daha da genişlemiş ve Tarlabası da yerleşim alanı olmuştur. Kültürel faaliyetlere yönelik yabancı girişimler de bu dönemde

artmıştır. İstanbul'da ilk tiyatro binalarının kurulması ve etkin bir biçimde aktivitelerini sürdürmesinde öncü bölge, yine Beyoğlu'dur. Fosetti'nin girişimiyle yaptırılan Naum tiyatrosu buna örnektir. 1840 tarihli Naum Tiyatrosu, 1870 büyük Beyoğlu yangınına kadar 30 yıl boyunca yörenin en önemli kültür merkezlerinden biri olmuştur.

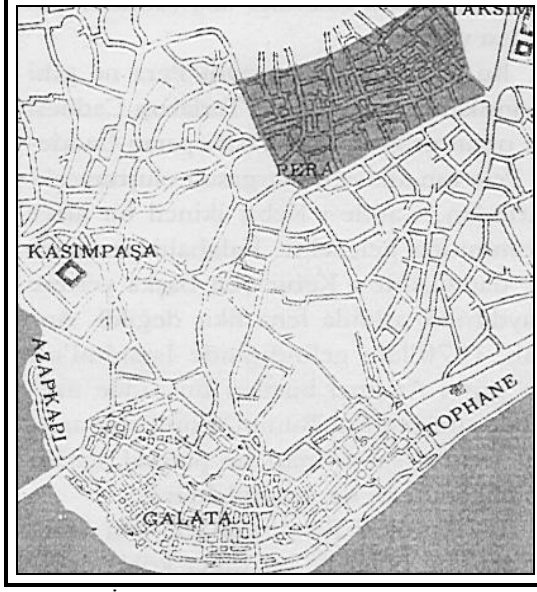
Beyoğlu'nda modern nitelikte belediye hizmetlerinin uygulanması ve bunun İstanbul'daki diğer semtlere örnek olmasıyla, yaklaşık bir yüzyıl kadar önce binalarda yenileme çalışmaları başlamıştır. Bu yenilemenin her 25 yılda bir yapılması gerektiği aksi halde yenileme ve bakım masraflarının çok yükseleceği Forrester'in çalışmalarında belirtilmiştir.

Beyoğlu gerek kentsel, gerekse yapısal ölçekte önemli değişimler geçirmiştir. Bölgenin söz konusu fiziksel değişimi, başta çok sık çıkan yangınlarla boşalan alanlardan ve bu alanlarda yeni düzen ve imar kurallarına uygun yapılaşmaların getirilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle 5 Haziran 1870'te Taksim dolaylarında Feridiye Sokağı'nda çıkan yangın, birkaç koldan ilerleyerek pek çok ahşap ve kagir evi ortadan kaldırmıştır. Böylece bölgede, önemli fiziksel değişimlere hazır geniş boş alanlar oluşmuştur. Taksim-Galatasaray arasındaki, konumları nedeniyle son derece de elverişli olan bu arsalar, giderek önemi artan bölgede, burada oturmayı isteyen yabancıların tercih ettikleri yerler olmuştur. Bu nedenle de İstiklal Caddesi üzerindeki boşalan kısımlar, öncelikle varlıklı Beyoğlu sakinlerince satın alınmış ve buralara yapılan yeni binalarla, caddenin görünümünü değiştirmiştir.

19.yy ortalarından itibaren Beyoğlu'nda çeşitli nedenlerle bölgeye gelen yabancıların konakladıkları oteller, yeni bir yapı tipi olarak yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Oldukça sıkışık bir kentsel düzen içinde gelişen Beyoğlu bölgesinde, yeşil alan gereksinimini sağlayan park alanları Küçük Mezarlık (Petit Champs des Morts)'ın bir bölümüne açılan Tepebaşı Bahçesi ile Büyük mezarlık (Grand Champs des Morts)'ın bir kısmına açılan şimdiki Taksim Belediye Bahçesi'dir.

Şekil 4.10.: Beyoğlu 1870 Yılı Yangın Haritası

Kaynak: İBB Planlama Müdürlüğü

Özellikle 19.yy'ın ikinci yarısında Beyoğlu'ndaki yapım faaliyetlerinde yabancı gruplardan mimarlar büyük etkinlik göstermişlerdir. Bunlardan bir kısmı konut, pasaj vb. yapıların yanısıra, görkemli ve önemli diğer yapı tiplerinin de tasarımcıları olarak adları geçen tanınmış isimlerdir. Örneğin, İsviçreli mimar G. Fossati, Rus ve Hollanda Elçiliği'nin; Mimar Smith, Naum Tiyatrosu ve Taşkılla'nın; A.Vallaury başta Galata'daki Osmanlı Bankası ve Tütün Reji binası ve Pera Palas olmak üzere çok sayıda yapının; Mimar Barborini Altıncı Daire'nin; Mimar Kampanaki, Belçika Elçiliği ve Aya Trias Rum Kilisesi'nin; Mimar Semprini Santa Maria Draperis Kilisesi'nin; Mimar G. Leoni Amerika Birleşik Devletleri Elçiliği binası olarak kullanılan I. Corpi'nin evinin mimarlarıdır.

Beyoğlu'nda 19.yy'ın ikinci yarısına gelinceye dek oldukça fazla sayıda ahşap yapı bulunmaktaydı. Bölgenin gelişiminde önemli rol oynayan ilk elçilik binalarının da ahşap olduğu bilinmektedir. Sürekli çıkan yangınlarla büyük tahribata uğrayan ve ortadan kalkan bu yapıların yerine kagir bina yapımı, bu dönemde ortaya çıkan Ebniye nizamnameleri, Altıncı Daire'nin önlemleri ve günlük gazetelerin uyarı niteliği taşıyan başyazılarıyla yaygınlaşmıştır. İstanbul'da ahşaptan en hızlı biçimde kagir ve çok katlı yapılaşmaya geçilen bölge, Galata ve Beyoğlu'dur. 1870 yangınıyla tamamen ortadan kalkan alanların ele alınışı, Beyoğlu'nun yeniden düzenlenmesi ve kagirleştirilmesinin önemli adımlarından biri olmuştur. Bölgenin konutları, doğrudan sokağa açılan kapıları, üst katlarla aynı pencere düzenini içeren zemin katları, arkada yer alan küçük

taşlıklarıyla, genelde dar parselasyon üzerinde gelişen kent evleridir. Sıvalı ya da taş cephelerde zaman zaman tuğla kullanımı da gözlenmekte, pencere ve balkonlarda demir parmaklıklar, tüm cephede yer alan silme, alınlık, pilastr vb. bezemeler, tarihsel biçimleri tekrarlayan bir anlayışı yansıtmaktadır. Üst katların çıkmaları, altlarındaki demir ya da taş konsollar, çıkma üstlerindeki balkonlarla 19.yy İstanbul konutunun Galata ve Beyoğlu'nda başlayan ve gelişen örnekleri olarak, yeni konut biçim ve özelliklerini sergilerler.

Bugün gördüğümüz bütün ünlü, anıtsal ve “teatral” görünümlü binalar, 1870 sonrasında eseridir. Bu yapıların içindeki hayat da, Beyoğlu tarihinin en üst düzeyde, en seçkin dönemini sergiler. Tarlabası'ndan aşağılara doğru kalite ve ekonomik düzey istiklal caddesi ve ona açılan sokaklara göre düşmekle birlikte genel tablo, kimseyi rahatsız etmeyecek kadar düzgündür.

Beyoğlu'nda, -sonraki adıyla- Çiçek Pasajı'nın 1875, Suriye Pasajı'nın 1908, D'Andria Pasajı'nın 1882, Tokatlıyan Oteli yerinde önceleri bir tiyatronun 1880, Tepebaşı'nda ilk düzgün şehir parkı ile tiyatrosunun 1881, Pera Palas'ın 1896 tarihli oluşları da bir rastlantı olmayıp bir tarih diliminin bütün sosyal ve ekonomik kesitini gösterir. Bu kesit, Şark'ta, Avrupa yaşamına en yakın düzeydeki hayatı sergiler. Şişhane Meydanı'nda görkemli bir apartman olan Freige binası ile ziyaretçilerini karşılayan bu dönem Beyoğlu'su, yine benzer binaları barındıran aşağıdaki Galata'dan, belirgin bir şekilde kendisini ayırır. Galata'daki benzer binalar banka, sigorta şirketi, ticaret ortaklığıdır. Oysa Şişhane'den itibaren yükselen taş ve özenli binaların hemen hepsi konuttur.

19.yy sonlarına doğru Beyoğlu'nda, iki-üç katlı ve içinde tek ailenin oturduğu bu konutlardan, gerek var olanların yerine yenileri yapıldıkça, gerekse boş alanlara konutlar inşa edildikçe birden fazla aileyi barındıran çok katlı apartmanlara doğru gidildiği görülmektedir. Örneğin alışverişin büyük önem taşıdığı İstiklal Caddesi üzerindeki büyük mağaza, dükkan ve pasajların üstleri bu tür apartmanlar içermekteydi. Anacade ve ona açılan sokaklarda, yoğun ticaret ve buna bağlı servet birikimiyle zenginleşen yörenin Levanten ve gayrimüslim aileleri, görkemli cephe ve kitleleriyle anıtsal konut örnekleri yaptırmış, bazıları bu ailelerin adıyla anılan ve bir ölçüde bugüne dek ulaşan bu yapılar, bölgeye ayrı bir önem katmıştır. Yine bölgenin konut örnekleri arasında rastlanan diğer bir grup, sıraevlerdir. Küçük tüccar, esnaf, sanatkar ve

bürokratların konutu olan ve 19.yy'ın ikinci yarısından sonra gayrimüslim azınlıkların ya da çeşitli kiliselerin vakıf mülkü olarak yaptırılan bu ev tipi, dönemin üslup özellikleri açısından Batılı biçimlere en çok bağlı kalan örneklerindedir.

I. Dünya Savaşı yılları; önce Balkan Savaşı sonra I. Dünya Savaşı ülke tarihinde olduğu gibi Beyoğlu tarihinde de yeni bir dönem açtı. Balkanlar'dan gelen “muhacirler”, şehre genelde bir sefalet yükü döktüler. I. Dünya Savaşı, buna kıtlığı ve karaborsayı ekledi.

1913'te ilk elektrikli tramvayın Beyoğlu'nu Şişli'ye bağlaması gibi ulaşım kolaylıkları da bölgenin İstanbul'un diğer semtleriyle iletişiminin sağlanmasının yanında, değişimi ve gelişimi açısından da önem taşımıştır.

1923-1940 arası savaş sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun bitişi, Beyoğlu için yeni ve değişik bir dönem açmış oldu. Cumhuriyet idaresi, başkenti Ankara'ya taşıdı. Elçilikler mecburi olarak bozkırda kurulan yeni başkente taşındılar. Millileştirilmeye başlanan ekonomi, yabancı sermayeyi tasfiyeye koyuldu. Tramvay-Tünel, Hava Gazı Şirketi, Düyun-ı Umumiye İdaresi ve Tütün Rejisinde çok sayıda yabancı personel çalıştıran dış kapital odakları, Beyoğlu sahnesinden birer birer silindiler. 1923-1940 arasında, Beyoğlu kendine gelmiş ve dinlenmiş bir İstanbul köşesi olarak nitelendirilebilir.

Cumhuriyet sonrası imar çalışmaları kapsamında İstiklal Caddesi'ni noktlayan Taksim Meydanı yeniden düzenlenmiş ve meydana, Mimar Kanoika'nın bir eseri olan Anıt yerleştirilmiştir. 1930'lardan sonra Büyük Mezarlığın kaldırılmasıyla boşalan alanlar apartmanlaşmaya açılmıştır. Bölgenin çevresindeki yeni semtlerin türemesi, Taksim Meydanı'nı önemli bir merkez durumuna getirmiştir.

1940-1950'lerde Beyoğlu'nun değişmeye başlayan kimliği ve belirginleşen özelliği iki yönde görüldü: Birincisi bir Karaborsa zengini dalgası, bu kez I. Dünya Savaşı'ndan daha yaygın olarak semti kapladı; buna paralel olarak, niteliksiz eğlence yerleri hızla arttı. İkinci değişim, yavaş yavaş hızlanan yeni insan akışının, eski nüfus dokusunu değiştirmeye başlamasıyla ortaya çıktı. 1955'in sonbaharında, 6-7 Eylül gecesi üç-beş saat içinde yaşanmış olan geniş çaplı tahrip olayları, bu dönemin bitiş noktasıdır. Çünkü hiçbir devlet güvencesinin kalmadığı o gece yaşanan tecrübe ile Beyoğlu'nun semte rengini veren Rumları ve yabancı nüfusu, şehir ve ülkeden ayrılmaya başladılar. 1950'li yıllarda kentin neredeyse tüm eğlence yerleri Beyoğlu'ndadır.

1960'lı yıllarda Beyoğlu'na olan ilgi giderek azalmıştır. 1960'lardan sonra açılan ve 1980'ler ortasına uzanan yeni bir dönemin, İstanbul'un bu yakasına, yeniden iki başlı bir değişim getirdiğini görürüz. Bunlardan birincisi, bir kısım Musevi'nin İsrail'e; onlardan daha fazla sayıda Rum'un da Yunanistan'a gidişleriyle boşalan binaların, harap olmaya terk edilmesidir. İkinci gelişme, nüfusun iç dokusundaki değişimdir. Her yıl artan sayıda bir insan akını, Beyoğlu'nun eski sakinlerinin gidişiyle ortaya çıkan boşlukları doldurmaya başlamışlardır. Yabancıların bu alanı terk etmeleri ve alana yeni gelenlerin, eskinin aksine düşük gelirli aileler olması, Beyoğlu'nun çehresini giderek değiştirmiştir. 1960'lı yıllarda Beyoğlu'na olan ilgi giderek azalmıştır. Tiyatroların bir kısmı kapanmış, geçen yüzyıldan kalma ünlü Tepebaşı Tiyatrosu yanmıştır. Tanınmış lokanta ve pastahaneler, lüks mağazalar, yerlerini ucuz mal satan dükkan ve imalathanelere bırakmıştır. Bölgenin 19. yy'dan kalma kagir han, konut ve otelleri giderek el değiştirmiş, buna bağlı olarak da gerek isimleri, gerekse eski görünümünü yitirmişlerdir. Bazıları ise yıktırılarak, yerlerine farklı bir mimari sergileyen yeni yapılar yaptırılmıştır.

1980 sonrasının siyasal gelişmeleri içinde, 1983'ten sonra açılan yeni dönemde, şehir bir takım imar operasyonları geçirirken, yoğun trafiği Beyoğlu kenarından akıtmak üzere, Tarlabası Caddesi bir bulvara dönüştürülmüş ve Taksim'den Şişhane'ye doğru sağ kenar binaları uzun tartışmalardan sonra yıktırılmıştır. Günümüzde, koruma bilincinin gelişmesiyle, Beyoğlu'nda, değerli binaların önemlerinin daha fazla anlaşıldığı ve münferit onarım ve güzelleştirme çalışmalarının başladığı bir dönem açılmıştır. İstanbul'un ve Beyoğlu'nun uluslararası sermayeye açılması hazırlıklarının olduğu görülmektedir.

1980 sonrasında, özellikle de 1990 dan itibaren semtte bir canlanma gözlenmektedir. Beyoğlu'nun 1950-1980 arası iyice yoksullaşmış arka sokaklarının bile nasibini aldığı bu yenileşme içinde eski apartman ve konutlar, meraklıları, özellikle de aydınlar ve sanatçılar tarafından satın alınarak onarılmaya, bazı yayınevleri Cağaloğlu'ndan Beyoğlu'na taşınmaya başlamıştır. Yeni kafe ve restoranlar, oteller, kültür yapıları, kitapçılar, sinemalarda nitelikli filmlerin gösterilmesi ve İstanbul Uluslararası Sinema Festivali, bu canlılıkta etken olmaktadır. Ayrıca trafikten arındırılarak yaya yolu yapıp uzun bir alışveriş ve kültürel aktivite aksına dönüştürülen İstiklal Caddesi, Tünel-

Taksim arasında yeniden işletilmeye başlanan tramvayla da son 10 yıl öncesinden çok daha nitelikli ve canlı bir görünüme kavuşmuştur. Bazı eski ve gelenekli pastahane, restoran, otel vb. restore edilerek yeniden açılmış; kültürel aktiviteler bu bölgede yoğunlaşmaya başlamıştır.

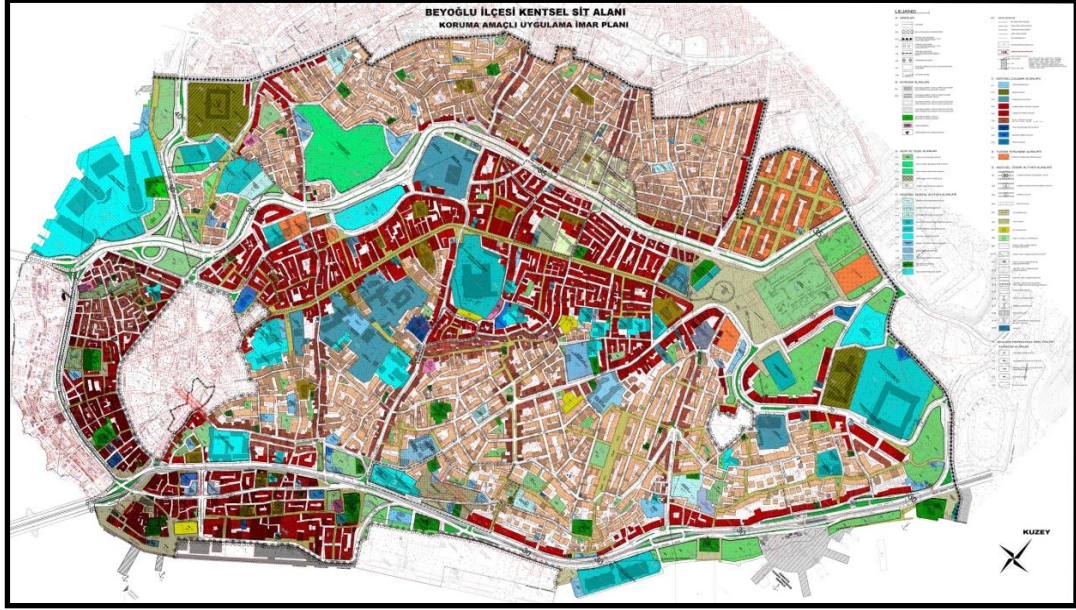
Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07.07.1993 gün, 4720 sayılı kararı ile Kentsel Sit Alanı ilan edilen bölgeye ait 21.05.2009 tastik tarihli, 1/5000 ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı doğrultusunda hazırlanan, 1/1000 ölçekli Beyoğlu İlçesi, Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar planı Büyükşehir Belediye Meclisinin 25.11.2010 tarih, 2659 sayılı kararı ile kabul edilerek 21.12.2010 tarihinde Büyükşehir Belediye Başkanınca onaylanmıştır.

Planın Amacı

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı çalışması ile mevcut olan olumsuzlukları ortadan kaldırmak; Tarihi Yarımada ile birlikte İstanbul ve bölgesel ölçekte tarih, kültür, bilim, sanat, ticaret, turizm yönlerinden özgün kimlik yapısını dikkate alan ve bu farklılıkları koruyarak öne çıkaran, bölgesel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, mimari değerlerine sahip çıkan ve tarihi kültürel değerleri ile özdeş; geçmiş ile gelecek arasında kurulabilecek sürekliliğin niteliklerinin ortaya konulmasıdır. Bu çerçevede Başkanlığımızca hazırlanan ve 21.05.2009 tastik tarihli 1/5000 ölçekli Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'na ait Plan Açıklama Raporu içerisinde belirtilen Plan Amaç-Hedef-Politika ve İlkelerinin devamlılığı ve kabulü esastır.

Şekil 4.11.: Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı U.İ.P

Kaynak:Beyoğlu Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü

Planın Hedefleri

- Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı'nın kimliği ile uyuşmayan tüm işlevlerin bölgeden çıkarılarak, bu alanlara kendi kimliği ile özdeş işlevlerin birlikte sağlanması,
- Tarihi geçmişinde çok önemli bir rol oynayan Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nın yapı ve fonksiyon olarak çöküntü bölgesi olmasından çıkarılmasını sağlayıcı kararlar alınması,
- Tarihi kent dokusunun, mutlak surette metropoliten alan alt bölge gelişme dinamiklerinin bölge kimliğine ters baskısından kurtarılması ve bu alanların imalat, depolama gibi bu mekanlara zarar veren fonksiyonların kaldırılması, dönüştürülen mekanlardaki dokuların düzenlenmesi ve sıhhileştirilmesi,
- Tarihi eserlerin yoğunlaştığı bölgelerin özelliklerinin vurgulanarak asli fonksiyonları çerçevesinde korunmasının sağlanması ve desteklenmesi,
- Beyoğlu İlçesi'nin bölgesel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel mimari öz değerleri korunarak, tarihi ve kültürel kimliği ile özdeşleşen kayıp anıtsal eserler ve önemli sivil mimarlık örneklerinin de tarihi dokuya katılması,

- Görsel yönden tarihi dokuya olumsuz etki eden ulaşım üst yapılarının oluşturduğu görüntü kirliliğinin zemin altında çözümlenmesi, (U.İ.P. Raporu)

Plan Açıklama Raporu'nda afet risklerine karşı;

İstanbul İli Sismik Mikro bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Planı Çalışmasında ve İstanbul İli Deprem Master Planı'nda da vurgulanan önlemler olan;

- Kayıtlı arkeolojik, tarihi ve geleneksel anıtların, binaların ve varlıkların korunması,
- Kentsel Sit Alanı'ndaki yapıların tarihi dokusunun korunması,
- Bölge insanının bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi,
- Gerekli olan yerlerde güçlendirme, yeniden yapılandırma vb. önlemlerin alınması,
- Güvenli tahliye yollarının oluşturulması,
- İlgili kamu kurumlarının sorunların çözümünde işbirliği içerisinde bulunması,
- Afet Yönetim Merkezlerine, Acil Müdahale Merkezlerine, Acil İhtiyaç Merkezlerine, hastanelere, deprem sonrası için oluşturulacak olan yaşam alanlarına bağlanan yolların uygun şekilde genişletilmesi,
- Alt yapı, yangın vb. sorunların önlemleri vakit kaybetmeden alınması, kararlarının bölge açıdan önem taşıdığı, şeklinde afete yönelik plan kararları geliştirilmiştir.

4.3. YASAL GELİŞİM SÜRECİ VE BEYOĞLU'NDA AFET RİSKLERİNİ AZALTMAYA ETKİLERİ

Kentsel yenilemenin yasal çerçevesi gözden geçirildiğinde, temelde, her ülkenin kentsel yenileme ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili yasaları olduğu dikkati çekmektedir. Yenileme uygulamasını tam anlamıyla hayata geçirilebilmek için, bu yasaların her birinin birbiriyle örtüşür, ya da birbirini tamamlar durumda olması gerekmektedir. Özellikle özel mülkiyet hakkından kaynaklanan sorunlar, kentsel yenileme uygulamalarının hayata geçmesinde darboğazlar teşkil ederler. Bunu aşabilmek üzere,

yasaların kentsel yenileme uygulamaları için düzenleyici ve darboğazları giderici maddeler içererek, birbirlerini tamamlayıp, bütünlemeleri gerekmektedir (Özden, 2002).

5393 Sayılı Belediye Kanunu ve Beyoğlu'na Etkileri

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu, yerel hizmetlerin yönetiminde bütünlüğün sağlanması, kamu görev birliğinin oluşturulması, toplum yararının korunması, yerel gereksinimlerin sağlanması ve afete hazırlık/acil durum planının yaptırılması konusunda İl Özel İdaresi yönetimini, belediyeleri ve köyleri yetkili kılmaktadır. Bu yasa kapsamında “Kentsel Dönüşüm” uygulamasına yer verilmektedir. Bu uygulama aracı afet zararlarının azaltılmasında, kamu yararı perspektifinin yerleştirilmesinde önemli bir uygulama aracı potansiyeli taşımaktadır (Ataöv, A. & Osmay, S. (2007).

5393 Sayılı Belediye Kanunu ile ilk kez belediyelere kentsel dönüşüm konusunda görevler verilmiştir. Kanunun arsa ve konut üretimi başlıklı 69. maddesinde, “Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapılı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir” denilmektedir.

Madde 73’e göre, “Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir (Url 15).

Belediye Kanunu’nun 73. madde hükmü incelendiğinde, dönüşüm alanının ilanında Belediye Meclisinin salt çoğunluğu ile karar alınması gerektiği, alanın en az elli bin metre kare olması gerektiği, bu alanda yapılacak yapılarda resim ve harçların dörtte bir oranında alınacağı, uygulama aracı olarak anlaşma yolu ile kamulaştırmanın öngörüldüğü ve dönüşüme konu alanın belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde olması gerektiği görülmektedir. Madde hükmü bu haliyle, dönüşüm projelerinin

uygulanabilmesi açısından bir çok belirsizliği barındırmakta, yeni uygulama araçları tanımlanmamaktadır (Kentleşme Şurası Raporu 2009).

Acil Durum Planlaması kapsamında ise; Belediye afetlere karşı önlem alma veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla beldenin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum planlarını yapmak ve ekip ve donanımı hazırlamakla yükümlüdür. Bunun yanında acil durum planlarının hazırlanmasında varsa il ölçeğindeki diğer acil durum planlarıyla da koordinasyon sağlanmasını ve ilgili bakanlık, kamu kuruluşları, meslek teşekkülleriyle üniversitelerin ve diğer mahalli idarelerin görüşünün alınmasını öngörmüştür. Yasada ayrıca, hazırlanan planlar doğrultusunda halkın eğitimi için gerekli önlemler alınması ve ilgili idareler, kurumlar ve örgütlerle ortak programlar yapması hükme bağlanmıştır. Belediye, belediye sınırları dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilecektir.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ve Beyoğlu'na Etkileri

2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu fiziki planlama, ulaşım, altyapı, içme suyu ve katı atık yönetimi konusunda büyükşehir belediyelerini; 7269 sayılı Afet Kanunu milli eğitim, sağlık, ulaştırma, çevre ve orman, enerji konularında valilikleri ve kaymakamlıkları yetkili kılmaktadır. Yerel yönetimlerin plan yapmak ve yaptırmakla yetkili kılınmıştır. (Balamir, M. 2001)

5226 sayılı Kanunla değişik 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Beyoğlu'na Etkileri

Kanununun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek olarak tanımlanmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda afet ve kültürel mirasa yönelik tehditlerinden bahsedilmemiştir. Ancak kanunun 12. maddesine dayanılarak çıkarılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik ile afet riski altındaki tarihi ve kültürel varlıkların yenilenmesine yönelik mali kaynak oluşturulmuştur.

Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik ile; belediyelerin ve il özel idarelerinin görev alanlarında kalan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u oranında tarh, tahakkuk ve tahsil edilecek katkı payının uygulama esasları belirlenmiştir. Buna göre, belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla tahakkuk ettirdikleri emlak vergisinin yüzde 10'u oranında ek vergi konulmuştur. "Taşınmaz Kültür varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" adını taşıyan bu emlak vergisi il özel idarelerinin açtığı bir hesapta toplanır. Belediyeler tarafından hazırlanan ve uygulanan projeler kapsamında kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu için bu kaynak valilik denetiminde belediyelere kullandırılır.

Belediyeler de kendilerine "Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik" kapsamında tahsis edilen katkı payları ile sınırları dahilinde bulunan tescilli ve yok olmaya yüz tutmuş taşınmaz tarihi ve kültürel varlıklarının restorasyon çalışmalarını yapmaktadırlar. "Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri Ve Bunların Uygulamaları İle Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri Ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal Ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik" çerçevesinde ihale edilerek yenilenmektedir. Böylece yıpranan ve afet riski altında olan kültürel miras, bina ölçeğinde tekil çalışmalarla bir bir yenilenmektedir.

Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik ve Beyoğlu'na Yansımaları

Yönetmelik, 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 12 nci maddesinin sekizinci fıkrasına dayanılarak hazırlanan Yönetmeliğin amacı, belediyelerin ve il özel idarelerinin görev alanlarında kalan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u oranında tarh, tahakkuk ve tahsil edilecek katkı payının uygulama esaslarını belirlemektir.

Belediyeler ve İl Özel İdarelerin sınırlarında yer alan Taşınmaz Kültürel varlıkların korunması ve gelecek nesillere aktarılması için önemli bir kamu kaynağıdır.

Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri Ve Bunların Uygulamaları İle Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri Ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal Ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik ve Beyoğlu'na Yansımaları

Bu Yönetmeliğin amacı, korunması gerekli kültür varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri, sokak sağıklaştırma, çevre düzenleme projeleri ve bunların uygulamaları ile değerlendirilmesi, muhafaza, nakil işleri ve kazı çalışmalarına yönelik mal ve hizmet alımlarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Şekil 4.12. : Projelendirme çalışmaları tamamlanmış uygulamasına geçilen bir yapı

Kaynak : Beyoğlu Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü

Bu Yönetmelik, 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki kültür varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri, sokak sağıklaştırma, çevre düzenleme projeleri tüm müzelerdeki kültür varlıklarıyla ilgili teşhir-tanzim ve bağıli işlere ait projeler ve ilgili diğeri projelerin yaptırılması,

bunlarla ilgili uygulama işleri ve bunların uygulamaları ile değerlendirme, muhafaza, nakil işleri ve kazı çalışmalarına ilişkin mal ve hizmet alımları ihalelerini kapsamaktadır.

Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik ile tahsis edilen katkı payları ve belediye bütçesinden kullanılan ödenek ile Beyoğlu'nda bu yönetmelik kapsamında birçok tescilli eski eser yapı yenilenmiştir. Bu sayede İstanbul'un büyük bir Tarihi ve Kültürel mirasını içinde barındıran Beyoğlu, bina bazındaki bu uygulamalar ile afet riski taşıyan ve yok olmaya yüz tutmuş tarihi bina stokunu muhafaza altına almaktadır.(Şekil 4.12., Şekil 4.13., Şekil 4.14.,)

Şekil 4.13. : Yenileme uygulaması tamamlanmış bir yapı

Kaynak:Beyoğlu Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü

Şekil 4.14. : Yenileme uygulaması tamamlanmış bir yapı

Kaynak:Beyoğlu Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü

5366 Sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve Beyoğlu'na Yansımaları

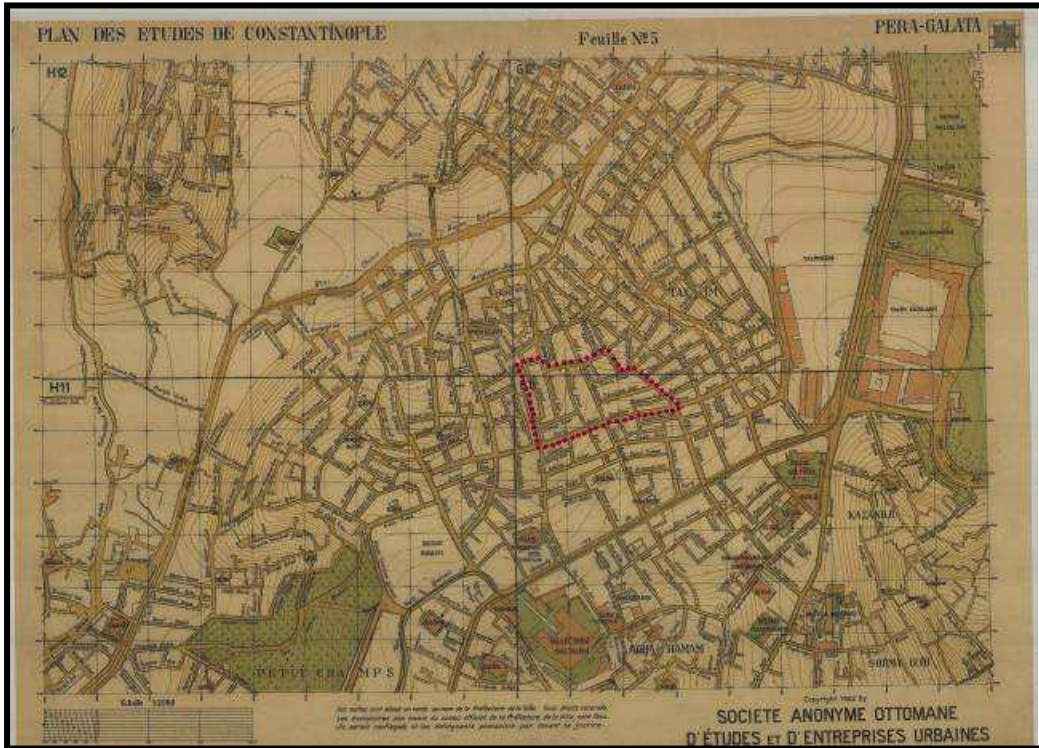
Bu Kanunun amacı, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.

5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” Kanun, bütün belediyelere sit ve/veya taşınmaz kültür varlığı niteliği taşıyan alanlarda yeni inşaat yapma ve yenileme/yaşatma başlığı altında mekânsal dönüşüm yapma hakkı vermiştir.

2005'te yasalaşan Kanun gerekçelerinde sit alanları içinde “tabii afetlere ilişkin önlemi” de içermekte ve kanunun "Uygulama" başlığı altındaki 3. maddesinde; "Yenileme alanlarında yenileme projelerinin uygulanması sırasında tabii afet riski taşıdığı Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca belirlenen bölgelerde gerekli tedbirleri almak üzere il özel idareleri ve belediyeler yenileme projelerinde tasfiye de dahil olmak üzere gerekli düzenlemeleri yapabilir, yasaklar koyabilir. Bu konudaki esas ve usûller yönetmelikte belirlenir." denilmektedir.

“Tarlabaşı kanunu” olarak da adlandırılan 5366 sayılı kanun, Tarlabaşı'nda yer alan tarihi ve kültürel mirasın afet risklerine karşı korunması için bir fırsat niteliği taşımaktadır. Bakanlar Kurulu Kararı ile 20.02.2006 tarihinde Tarlabaşı bölgesinin bir kısmını yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Belirlenen alan toplam 9 yapı adası ve 274 adet parseli sınırları içerisine almaktadır. Beyoğlu belediyesi tarafından 16.03.2007 tarihinde 5366 sayılı kanun kapsamında belirlenen alanda yenileme projelerinin hazırlanması ve fiziksel mekânın yenilenmesi ihale edilmiş ve yüklenici ile 04.04.2007 tarihinde sözleşme imzalanmıştır.

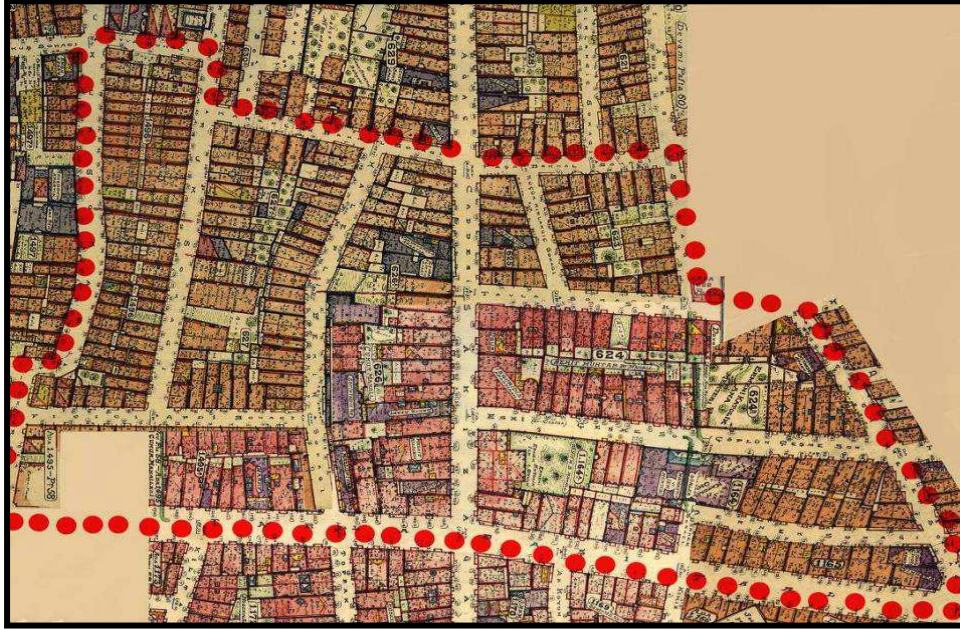
Şekil 4.15.: 1913–1914 Tarlabaşı Sokak Dokusu

Kaynak : Alman Mavileri 1913–1914 C: III İstanbul Haritaları.

Projenin fiziksel yenileme hedefinde; proje alanında, eskime ve bakımsızlık dolayısıyla yaşayanlar için sağlıklı ve tehlikeli (afet riskli) durumdaki yapı stokunu ve bütün altyapıyı yenilemektir. Bunu yaparken, bir taraftan tarihi kentsel dokunun korunması, bir taraftan da günümüzün ihtiyaçlarını ve çağın standart gereklerini bu konutlara ve yaşam alanına getirmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 4.16. : 1913–1914 Tarlabası

Kaynak: 1944–1945 Pervititch Sigorta Haritaları

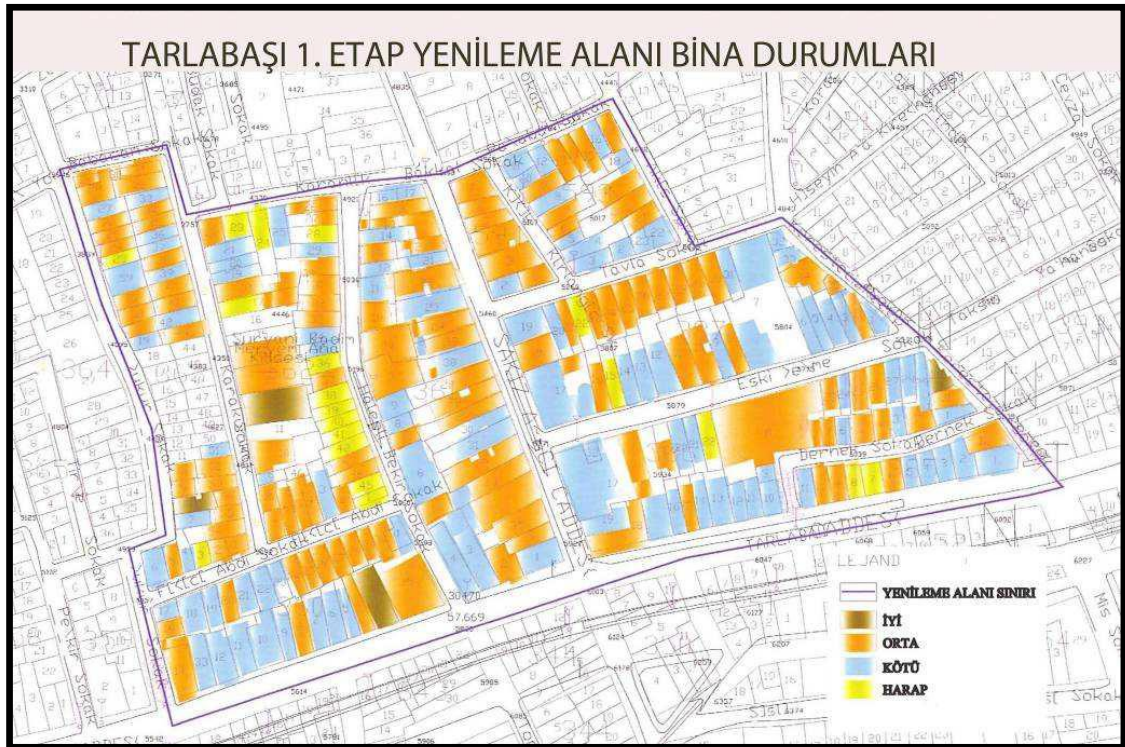

Şekil 4.17. : Tarlabasının Hava Fotoğrafi

Tarlabaşı 1. Etap Yenileme Alanı sınırları içerisinde toplam 274 adet parsel bulunmaktadır. Alanda yer alan binaların fiziksel durumlarının adalara göre dağılımı (Şekil 4.18.) de gösterilmektedir. Alanda toplam 17 parselde bina bulunmamaktadır. Alandaki binaların durumları Şekil (4.19.) de gösterilmiştir. Alanda 5 adet bina iyi, 128 bina orta, 105 bina kötü ve 18 bina harap durumdadır. Binaların birçoğu deprem karşısında dayanabilecek durumda olmadığı gibi kötü durumdaki binaların bir kısmı deprem olmasa bile çökme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Alandaki binaların yarıya yakınının kötü ve harap durumda olması ve iyi durumda olan binaların sayısının yok denecek kadar az olması bölgenin fiziksel olarak afet riskli alan olduğunun en temel göstergesidir.

Şekil 4.18.:Tarlabaşı 1. Etap Yenileme Alandaki Binaların Durumları

	360	361	362	363	385	386	387	593	594	TOPLAM
İYİ	1	0	2	1	0	1	0	0	0	5
ORTA	13	21	18	27	4	12	17	10	6	128
KÖTÜ	15	16	9	11	6	19	16	12	1	105
HARAP	0	0	11	2	2	1	2	0	0	18
BOŞ PARSEL	0	1	1	15	0	0	0	0	0	17
TOPLAM	29	38	41	56	12	33	35	22	7	273

Şekil 4.19.: Tarlabaşı 1. Etap Yenileme Alandaki Binaların Durumları Haritası (1. Etap Yenileme Avan Projesi Raporu)

da tam anlamıyla bir kültür mirası ve korunarak gelecek kuşaklara aktarılması gereken bir bölge olan Tarlabası'nın afet risklerinden arındırılması açısından büyük önem arz etmektedir.

6306 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Beyoğlu'na Yansımaları

6306 Sayılı Kanun 31 /5/2012 tarih ve 28309 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı;

" afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir."

Bu Kanunun Beyoğlu'nda afet riski altındaki tarihi ve kültürel yapılara ilişkin etkinliği, kanunun Uygulanmayacak Mevzuat başlığı altındaki 9. maddesinde;

"2863 sayılı Kanun ve 5366 sayılı Kanun kapsamındaki alanlarda uygulamada bulunulması hâlinde alanın sit statüsü de gözetilerek Kültür ve Turizm Bakanlığının görüşü alınır." bendine göre görev ve sorumluluklar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bırakılmıştır.

4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun Beyoğlu'na Yansımaları

4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun 13.08.2001 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere 13.07.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kanuna dayalı olarak çıkartılan Yapı Denetimi Uygulama Usul ve Esasları Yönetmeliği de 13.08.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 5.2.2008 tarihinde ise yeni bir Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun, "Can ve mal güvenliğini sağlamak üzere, imar planına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun kaliteli yapı yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamak ve yapı denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemeyi" amaçlamaktadır. Yasa, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 26.maddesinde belirtilen kamuya ait yapı ve tesisler ile 27.maddesinde belirtilen ruhsata tabi olmayan yapılar hariç, belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan tüm özel yapıların denetimini kapsamaktadır.

Yapı denetim kanununa göre, yapı denetim hizmeti, yapı denetim kuruluşu ile yapı sahibi veya vekili arasında akdedilen hizmet sözleşmesi hükümlerine göre yürütülür. Yapı sahibi, yapım işi için anlaşma yaptığı yapı müteahhidini vekil tayin edemez, ancak pek çok uygulamada mal sahibi ya da vekili, müteahhit tarafından yönlendirilerek denetim firması seçimi yapabilir.

Görevlerin bu şekilde dağılması, denetimin etkili bir şekilde gerçekleşmesini olumsuz etkileyebilmektedir. Denetim firmasının ücreti belediyeler vasıtası ile müteahhit tarafından ödenir. Uygulamada bu durumda sıkı ve gerçek denetim yapan firmalar tercih edilmezken, bazı hatalara göz yumabilen, ciddi denetim yapmayan firmalar daha çok tercih edilebilmektedir. Ayrıca pek çok müteahhitlik firması, denetim engeli nedeni ile zaman ve para kaybına uğramamak için, kâğıt üzerinde bağımsız görünen, ancak gerçekte müteahhit firma ile çeşitli ilişkileri olan denetim firmaları ile çalışmaktadır.(Türkoğlu, Tezer, İlki, Kundak, 2009)

4708 sayılı yapı denetimi hakkındaki kanunun denetim sisteminde çok önemli düzenlemeler getirmiş ve yasanın sağlıklı ve güvenli yapılaşma ile denetimde verimliliğe önemli katkısı olmuştur. Söz konusu kanun ile birlikte gerek Türkiye genelinde gerekse de İstanbul ve Beyoğlu'nda yeniden yapılaşmada afet riskinin göz önünde bulundurulmasını sağlamıştır. Bu mevzuat gereği kurulmuş ve amacı her türlü yapının fen, sağlık ve sanat kurallarına göre yapılmasını ilgili kanun ve yönetmelikler gereği denetlemek olan yapı denetim kuruluşlarının afete riski altında bulunan taşınmaz kültür varlıklarının denetiminde herhangi bir yetkileri bulunmamaktadır. Taşınmaz kültür varlıklarının denetim ve sorumluluğu 2863 sayılı kanunla Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Uygulama ve Denetim Büroları'na (KUDEB) bırakılmıştır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasını değiştiren 5226 sayılı yasa'nın 27. maddesi ile 2863 sayılı yasa'nın 21. maddesinde değişiklik yapılmış ve bu Kanun kapsamında tescil edilen taşınmaz kültür varlıkları için 4708 sayılı "Yapı Denetimi Hakkında Kanun" hükümlerinin uygulanmayacağı hükmü getirilmiştir.

Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik ve Beyoğlu'na yansımaları

Bu Yönetmelik 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 10, 11 ve 57 nci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin amacı:

"il özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere kurulan koruma, uygulama ve denetim büroları ile il özel idareleri bünyesinde kurulan proje bürolarının ve eğitim birimlerinin kuruluş, çalışma, usul ve esasları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü idaresindeki taşınmaz kültür varlıklarının tadilat ve tamiratlarına ilişkin esasları düzenlemektir."

Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları'nın en önemli görevi Belediyeler ile il özel idarelerin sınırlarında yer alan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının basit onarımlarına, veya bu tescilli yapıların bitişiğinde bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamirat uygulamalarına, varsa koruma amaçlı imar planı koşulları da dikkate alınarak izin vermek ve denetlemektir. Böylece basit ve küçük çaplı onarımların Koruma Kurullarına gitmeden çözümü sağlanmaktadır.

Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosunun Beyoğlu'na en büyük katkısı; basit onarım izinlerinin belediyeler eline geçmesi ile afet riski altında olmasa dahi eskimiş taşınmaz kültür varlıklarının çok hızlı ve kolay bir şekilde bakım ve onarımları gerçekleştirilebilmektedir.

Ancak ilgili Denetim Büroları afete maruz, yıkılmaya yüz tutmuş tescilli kültür varlıklarının güvenliğinin sağlanması ve gerekli yenileme çalışmalarının yürütülmesi işlemlerini koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmektedir. Afete maruz kalan yapılar ile ilgili uygulamalar Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları ve konu ile ilgili diğer mevzuat hükümleri dikkate alınarak yürütülmektedir. KUDEB, afet riski taşıyan yapıların tespiti ve onarımlarına yönelik kaynak temini çalışmaları ile Beyoğlu'ndaki tarihi yapı stokunun yenilenmesi çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun ve Galataport Projesi

Son zamanlarda işlevini yitirmekte olan liman kentlerinde yeniden canlandırma çalışmalarına büyük önem verilmektedir. Dünyada konumu nedeniyle işlevini yitiren

liman tesisleri ve çevresine yeni işlevler getirilerek aktif hale getirilmesi gerekliliği kabul edilmiştir. Tarihi potansiyele sahip terk edilmiş bu mekanların yeniden kazanılmak ve kopan şehir- kıyı ilişkisinin tekrar kurulmak istenmesi bu çalışmaların başlıca nedenleridir. (Gülersoy 2000)

Karaköy - Salıpazarı Limanı'nın tarihi, konumu, önemi, tarihsel süreçte işlevsel ve mekansal potansiyelleri ve söz konusu alanın yeniden İstanbul'un aktif hayatına katılabilmesine yönelik yapılacak planlama ve yenileme çalışmaları ile tüm bunların Beyoğlu ve İstanbul'un kentsel mekanına yansımaları büyük önem arz etmektedir.

“Beyoğlu Kentsel Sit Alanı bütünü içerisinde yer alan Karaköy Limanı tek başına değerlendirilemez.

Şekil 4.21. :Salıpazarı Görünüm

Limanı kuşatan Kemankeş Mahallesi ve mahalleyi çevreleyen Karaköy-Galata-Tophane hattı ve bu hattı kuşatan Beyoğlu'nun bir bütün içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü bir yandan coğrafi yakınlık, öte yandan megakent içindeki bütünlük ve bu bütünlüğün işlevselliği, ek olarak gerek fiziksel ve fonksiyonel bütünlük, gerekse bu sınırın sosyal-mekansal anlamda sınır dışında kalan alanla olan sürekliliği ve belirgin

bir ayrışmaya sebep olacak herhangi bir unsuru barındırmaması, bu ayrımı imkansız kılmaktadır.

Beyoğlu'ndaki bina yapımının önemli kısmı 1950 öncesinde tamamlanmış olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Liman bölgesindeki konut stoku bakımsız kalmış ve yenilenmemiştir ve sürekli nüfus kaybetmektedir. Tarihi dokunun hakim olduğu alanlardaki nüfus kaybı bu bölgelerde fiziki dokunun da hızla bakımsızlaşmasına ve bozulmasına neden olmuştur. Bu nedenle yapı stoku ile nüfus stoku birbirini tetikleyen bir yok olma sürecini tetikler görünmektedir.

Kent merkezindeki bu alanlardaki bakımsız yapı stoku, güvenlik, sağlık, koruma gibi riskler olmakla birlikte, bu alanlar önemli potansiyel alanlardır. Cumhuriyet Döneminin başında, küçülen ve nüfus kaybeden bir kentten, 1950 sonrasında hızla büyüyen ve kentleşen bir sanayi kentine dönüşümü sırasında, kontrolsüz bir gelişme süreci yaşanmıştır." (Beyoğlu Kentsel Sit Alanı UIP. Plan açıklama raporu 2010)

İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Salıpaazarı liman bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı Özelleştirme Yüksek Kurulu'na onaylanarak 22.10.2012 tarih ve 160 sayılı karar ile resmi gazetede ilan edilmiştir.

Şekil 4.22. : Salıpaazarı Bölgesinin Havadan Görünümü (www.ibb.gov.tr)

Söz konusu plana ait plan açıklama raporunda, alanın sosyo-ekonomik ve fiziksel özelliğine dair şunlar belirtilmektedir:

- "Çalışma alanı çöküntü bölgesine dönüşmek üzeredir. Yer yer bu dönüşüm ortaya çıkmış durumdadır. Çöküntü alanlarının yeni bir planlama ile rehabilitasyona ihtiyacı vardır.
- Çalışma alanı kentsel yoksulluk ve insansızlaşma emareleri göstermektedir. Bölgenin gece nüfusu dikkate alındığında durum daha iyi anlaşılacaktır. Planlama çalışması aynı zamanda alanın fiziksel bileşenine sosyal bileşeni de eklemleyecek bir içerik sağlamalıdır.
- Çalışma alanı içinde yer alan sosyal unsurların bütünlüğünün neredeyse ortadan kalktığı görülebilmektedir. Planlama sürecinin tarihsel doku ile uyumlu, kent kimliği ile barışık işlemesi önemlidir.

Buna göre kentsel çöküntü alanlarının fiziksel ve sosyal açıdan ve kentsel hizmetlerle bütünlük olarak iyileştirilmesi ve yeni arazi kullanımı kararları ile birlikte Beyoğlu'nun eskimiş endüstriyel alanı ile bu alanda yer alan tarihi ve kültürel yapıların yok olması önlenmiş olacaktır.

Plan Kararlarında yer alan;

- "Rıhtım ve rıhtım ard bölgesinin ve özellikle tescilli tarihi binaların muhtemel doğal afetlere karşı güncel deprem ve diğer ilgili yönetmelikler uyarınca yapılacak güçlendirme çalışması ile olası zararlara karşı korunması,

Hükümü ile Beyoğlu Salıpazarı Bölgesindeki kültürel mirasın olası afet zararlarına karşı korunması ve yenilenmesi amaçlanırken,

- Güçlendirme projesi kapsamında inşa edilecek kazıklı rıhtımın olası afetlerde şehrin acil çıkış ve ikmal kapısı olabilmesine imkân vermesi"

Hükümü ile Beyoğlu'nun muhtemel afetlerde acil çıkış ve ikmal kapısı olabilecek bir alan planlanmaktadır.

İstanbul İli Beyoğlu İlçesi Salıpazarı Liman Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı Plan Raporu'nda "eskimiş ve afet riski altında bulunan eski eserlere yönelik "Planlama sonrasında, tescilli yapıların hızla rölöveleri alınıp (rölöveleri de alınmış olmalıdır) restorasyon aşamasına geçilmelidir. Restorasyon aşamasında da yapıların işlevselliğine uygun olarak fonksiyonellik kazandırılmalıdır"

Şeklindeki bina bazlı restorasyona çalışmalarına yönelik öneriler ile koruma planı aynı zamanda Beyoğlu'nun bir bölgesi için önemli bir dönüşüm ve yenileme projesi niteliği taşımaktadır.

4.4. BÖLÜM SONUCU

Beyoğlu, İstanbul'un önemli bir tarihi ve kültürel mirasını barındırmaktadır. Bununla birlikte İstanbul başta olmak üzere Türkiye'deki kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında tarihi alanlardaki planlama ve dönüşüm çalışmalarında bazı örnekleri bünyesinde barındırmaktadır

Beyoğlu Bölgesinde günümüze kadar yapılan planlarda afet risklerine yönelik herhangi bir yaklaşım ortaya konmamıştır. Ancak 13.02.2009 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni planı'nda İstanbul geneline yönelik mekansal kararlarda, plan kararlarının, deprem başta olmak üzere afet riskleri dikkate alınarak üretilmesi şeklinde belirlenmiştir.

2010 yılında onaylanan Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı'nda; Kentsel Sit Alanı'ndaki yapıların tarihi dokusunun korunması, Güvenli tahliye yollarının oluşturulması, Afet Yönetim Merkezlerine, Acil Müdahale Merkezlerine, Acil İhtiyaç Merkezlerine, hastanelere, deprem sonrası için oluşturulacak olan yaşam alanlarına bağlanan yolların uygun şekilde genişletilmesi, Alt yapı, yangın vb. sorunların önlemleri vakit kaybetmeden alınması, kararlarının bölge açıdan önem taşıdığı, şeklinde afete yönelik plan kararları geliştirilmiştir.

Ülkemizde tarihi ve kültürel alanlara yönelik kentsel yenilemeni yasal gelişim sürecinin Beyoğlu üzerindeki etkilere bakıldığında; Bölgede 5393 sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde kentsel dönüşüm alanları belirlenmiş ancak uygulama aşamasına geçilmemiştir.

5226 sayılı Kanunla değişik 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde çıkarılan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik ile afet riski altındaki tarihi ve kültürel varlıkların yenilenmesine yönelik mali kaynak oluşturulmuş, bölgesel ve bina ölçeğinde rehabilitasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ile Yenileme alanları oluşturulmuş ve bu alanlara yönelik yenileme çalışmaları kapsamında Tarlabası Yenileme projesi çalışmaları başlamıştır. Buna göre Tarlabası bölgesinde afet riski altındaki tarihi ve kültürel yapılara yönelik yenileme çalışmaları Tarlabası'nın afet risklerinden arındırılması açısından büyük önem arz etmektedir.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunla tarihi ve kültürel mirasa ilişkin "2863 sayılı Kanun ve 5366 sayılı Kanun kapsamındaki alanlarda uygulamada bulunulması hâlinde alanın sit statüsü de gözetilerek Kültür ve Turizm Bakanlığının görüşü alınır." hükme göre görev ve sorumluluk Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bırakılmış ve bütüncül bir planlama ve mevzuat yaklaşımı gözden geçirilmiştir.

4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasını değiştiren 5226 sayılı yasa'nın 27. maddesi ile 2863 sayılı yasa'nın 21. maddesinde değişiklik yapılmış ve bu Kanun kapsamında tescil edilen taşınmaz kültür varlıkları için 4708 sayılı "Yapı Denetimi Hakkında Kanun" hükümlerinin uygulanmayacağı hükmü getirilmiştir. Ayrıca kültür varlıklarının denetim ve sorumluluğu 2863 sayılı kanunla Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Uygulama ve Denetim Büroları'na (KUDEB) bırakılmıştır.

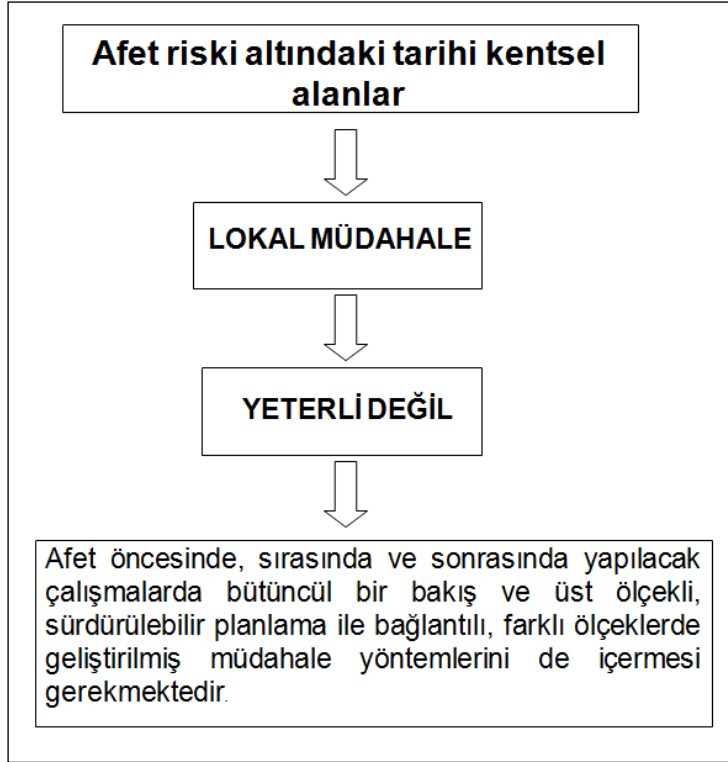
4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun ile İstanbul İli Beyoğlu İlçesi Salıpazarı Liman Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında Rıhtım ve rıhtım ard bölgesinin ve özellikle tescilli tarihi binaların muhtemel doğal afetlere karşı güncel deprem ve diğer ilgili yönetmelikler uyarınca yapılacak güçlendirme çalışması ile olası zararlara karşı korunması ve güçlendirme projesi kapsamında inşa edilecek kazıklı rıhtımın olası afetlerde şehrin acil çıkış ve ikmal kapısı olabilmesine imkân vermesine yönelik kararlar ile eski eserlerin korunması ve yenilenmesi çalışmalarına yönelik bölgedeki bütün tescilli yapıların rölövelerinin alınması kararları getirilmiştir.

5. SONUÇ-DEĞERLENDİRME

Kentsel dönüşüm ve yenilemenin tanımı, kısaca gelişimi ve afet zararlarını ve kentsel riskleri azaltmaya yönelik etkileri ile araştırmanın konusu, problemleri ve varsayımları, amaçları, katkısı, yöntem ve materyallerinin ortaya konulduğu giriş bölümünün ardından , afet ve riskli alan konularına kavramsal olarak değinilmiş ve tarihi kent mekanının kentlerimizin kent mekanı ile ilişkisi ve bu alanlara yönelik riskler ele alınmıştır. Afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda şehir planlama ve yenilemenin rolü, planlama ve kentsel dönüşüm/yenileme çalışmalarının birbirleri ile ilişkileri sorgulanarak, afet riskli kentsel alanlarda şehir yenilemeden beklentiler ve dünyada afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda şehir planlama ve yenileme çalışmalarının nasıl olduğu konusunun irdelenmesinden sonra; Beyoğlu'nda afet risklerini azaltmaya yönelik kentsel yenilemenin ele alındığı ve ülkemizde yasal gelişim süreci içerisinde ilgili mevzuatın afet risklerini azaltmaya yönelik etkileri ve eksiklikleri ele alınmıştır. Tüm bu kavramsal ve kuramsal incelemeler neticesinde, afet riski altındaki tarihi ve kültürel alanlarda kentsel yenileme politikaları çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tarihi ve Kültürel Alanlar, diğer kültürel miras alanları ve öğeleri gibi, insan yapısı ve/veya doğal afetlerin etkisi altındadır. Bu afetler kentsel kültür miras öğelerinin bütünlüklerini, taşıdıkları değerleri, özgünlüklerini tehdit etmekte ve kayıpları ya da hasar görmeleri, kültürel değerlerinin, geçmişe ilişkin bilginin, sosyo-ekonomik değerlerinin ve kolektif kimlikle bağlantılarının kaybolması anlamına gelmektedir. (Uzer Von Busch 2010)

Fiziksel çevre kaynaklı riskler (deprem, yangın ve sel ve su baskını) tarihi kentsel çevrelerde, kentsel kültür mirasını en fazla tehdit eden tehlikelerdir. Bu tehlikelerin etkisi sosyo-ekonomik kısıtlar nedeniyle kentsel kültür mirasına yönelik var olan riski artırabilmektedir. Bu durum, risk olgusunun kendisi gibi çok yönlü bir bakış açısı ve müdahale yöntemi gerektirmektedir. Afet riski altındaki tarihi kentsel alanlara yönelik zarar azaltma çalışmalarında hâkim olan, yapısal iyileştirmeler ve lokal müdahaleler ile afetlerin meydana getirdiği tehlikelerin ve yapılaşmış çevrenin hassasiyetinin ortadan kaldırılabilmesi için yeterli değildir.

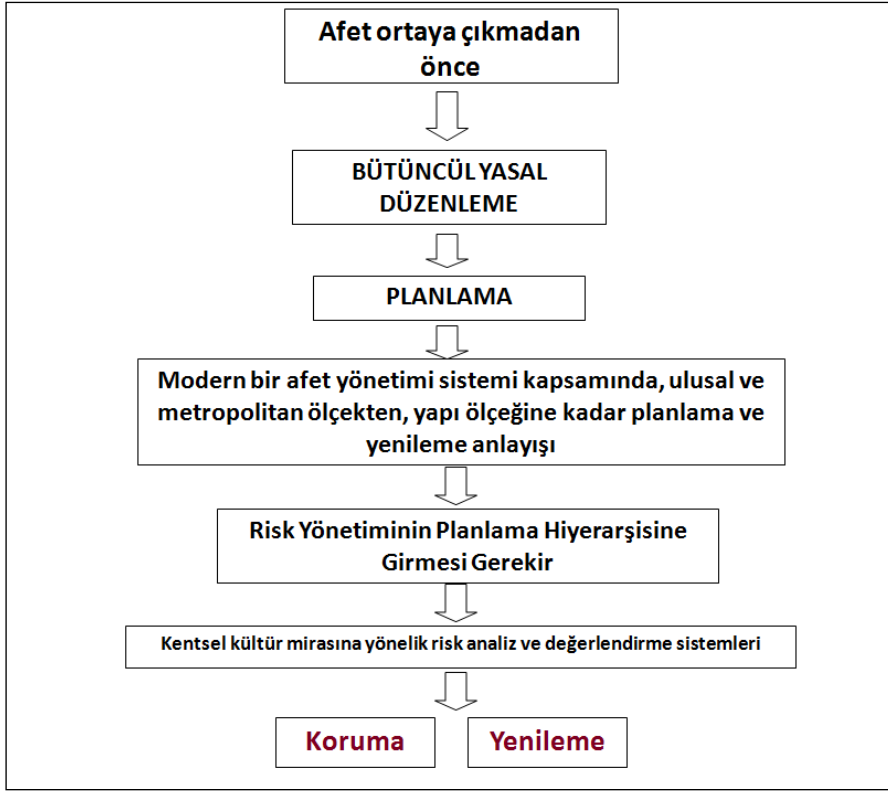

Şekil 5.1. : Afete Yönelik Müdahale

Afet öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılacak çalışmalarda bütüncül bir bakış ve üst ölçekli, sürdürülebilir planlama ile bağlantılı, farklı ölçeklerde geliştirilmiş müdahale yöntemlerini de içermesi gerekmektedir.

Afet riski taşıyan alanlara yönelik planlama uygulamalarına ilişkin tez kapsamında incelenen başlıklarda, afet kaynaklı risklere ilişkin şehir planlama kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü kent planlaması, afet ortaya çıkmadan önce düşünülmesi gereken ve hatta afet riskinin bileşenlerine göre afetin ortaya çıkmayacağı şekilde kentin planlamasının yapılması gereken bir disiplindir. Buna göre, afet zararlarını azaltmaya yönelik şehir planlama ve yenileme için belediye yönetim yapısı, nüfus yapısı, doğal yapı, kültürel ve tarihsel değerler ve şehirselleme çevre irdelenmeli ve mevcut yasal yapı ve uygulama araçları risk altındaki kentsel kültür mirasına ilişkin planlama ve uygulamalara yönelik tanımlı bir çerçeve sunulmalıdır.

Afetlerin ortaya çıkardığı etkiler sadece fiziksel kayıplar değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel devamlılığın da kesintiye uğraması gibi yapısal olmayan hasarlara da sebebiyet verdiği için dolayı kentsel yenileme/dönüşüm çalışmalarının bu tür alanlarda ne şekilde gerçekleştirilebileceği olgusuna Beyoğlu örneği üzerinden yaklaşmıştır.

Şekil 5.2. : Afet, Planlama ve Kentsel Yenileme İlişkisi

Çalışmada ele alınan başlıklar kapsamında; yenileme çalışmaları ve yasal mevzuata ilişkin düzenlemelerin Beyoğlu'ndaki tarihi ve kültürel alanlarda afet risklerini azaltmaya yönelik etkilerine bakıldığında;

- Yapılan yasal düzenlemeler Beyoğlu'nda yenileme çalışmalarına lokal çözümler getirmekten öteye gidememektedir. Buna göre çözümler ya sadece bir binayı kapsamakta ya da tarihi ve kültürel mirasın yoğun olduğu bir alanda bölgesel çözümler sunmaktadır.
- Afetler açısından hem acil durumda hem de normal dönemde özellikle özel mülkiyetteki sivil mimari için finansal ve teknik altyapı desteğine yönelik çalışmalar yetersiz kalmakta ve var olan çalışma ve destekler de yeterince kullanılmamakta ve özel mülkiyet sahiplerine de yeterince duyurulmamaktadır.
- Kentsel kültür mirasının yenileme çalışmalarında finansal kaynak olan katkı payı tahsisi belediyeler ve il özel idarelerince kaynak olarak kullanılmaktadır. Ancak yapılan yenileme çalışmalarını kolaylaştıracak ve geniş bir alana yayılmasını sağlayacak finansal araçlar halka yeterince tanıtılmamaktadır.

Mikro-kredi ya da uzun vadeli geri ödemeli onarım kredileri olası bir afet anında devlet kaynakları üzerindeki riskin transfer edilmesini sağlayacak ve kentsel kültür mirası öğelerinin yenilenmesi sürecine halkın da katılımı sağlanmış olacaktır. Sivil mimari miras yapılarının dayanımının artırılmasında ortaya çıkacak olan maliyet, yapı sahiplerinin uzun vadede karşılayabileceği bir biçimde kredilendirilerek ve fonlar ile desteklenerek karşılanabilir. Bu doğrultuda Toplu Konut İdaresince (TOKİ) taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu için kullanılacak kredilerin halka duyurulması ile yapılacak bilinçlendirme çalışmaları, halkın yenileme sürecine aktör olarak katılımı sağlanmış olacaktır.

- Planlama koruma ve risk yönetimi sistemlerinin çok parçalı yapısı, farklı aktörlerin çelişen uygulamaları, kurumlar arası iletişimsizlik ve/veya çakışan sorumluluk alanları ve yasal mevzuatın birbirleri ile çelişen kısımları nedeniyle oluşan birtakım yasal boşluklar nedeniyle kentsel kültür mirasına yönelik risklerin artması veya mirasın doğrudan zarar görmesine neden olmaktadır.
- Kentsel kültür mirası bilinci hem hal düzeyinde hem de yönetici veya karar vericiler düzeyinde eksik olması nedeniyle kültür mirasına yönelik risk boyutu da büyümektedir. Buna göre kentsel kültür mirası ve mirasa yönelik risklere ilişkin farkındalık oluşturmak, karar vericilerin ve kullanıcıların eğitim ve bilgi düzeyini artırmak, var olan sistemin şeffaflaştırılarak kullanım oranının artırılması gibi yapısal olmayan çalışmalar riskin azaltımında önemli rol oynayacaktır.
- İstanbul Deprem ve benzeri afet riskleri ile karşı karşıya bulunan bir kenttir. Dünyanın birçok bölgesinde bu tür risklere karşı önlemler alınmakta, hazırlık çalışmaları yürütülmektedir. Türkiye'de ise kentsel riskler çerçevesinde birçok dönüşüm veya yenileme çalışmaları yapılırken kentlerde çöküntü sürecine girmiş ve yüksek kentsel riskli alanlar haline gelmiş olan tarihi ve kültürel alanlara yönelik kentsel yenileme uygulamalarının kapsamı, şehir planlama ile ilişkisi ve yasal çerçevesine yönelik politikalar büyük önem taşımaktadır.
- "İstanbul Deprem Master Planı" deprem bölgesinde tarihi kentsel dokuların korunmasını ayrı bir bölümde ele almakta ve İstanbul için tarihi çevrede öncelikli müdahale alanlarını işaret etmektedir. Plan, koruma alanında var olan

yetki ve organizasyon sistemi ve yasal çerçeve için bir değerlendirme yapmış ve sorumluluk alanlarını belirleyebilmek için birtakım düzenleyici öneriler getirmiştir. Bu yapılanmalar, genel olarak afetle ilgili sorumlulukların, eşgüdümün daha iyi sağlanabilmesi amacıyla, merkezileşmesi ve organizasyon sisteminin sadeleşmesi yönündedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve üniversitelerle ortaklaşa hazırlanan İstanbul Deprem Master Plan raporunda (2003) korunacak yapılarda deprem riski azaltımına ilişkin olarak, öncelik gruplarının ve mevcut durumun belirlenmesi, taşınmazların yapısal durumları kullanıcıları ve çevreleri bağlamında değerlendirilmeleri, maliyet analizi yapılması, gibi konu başlıkları öngörülmüştür. Tarihi yapı gruplarında alt bölgeler olarak ise Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Boğaz köyleri- Haliç kıyı şeridi, Adalar gibi alt bölgeler tanımlanmıştır (İBB, İTÜ, BÜ, YTÜ 2003).

Bu doğrultuda İstanbul Deprem Master Planı kapsamında İstanbul'un planlama öncelikleri kapsamında, üç öncelik kademesi içinde "En Riskli Alanlar" olarak tarihi dokular ve bölgeler, birinci derecede öncelikli alanlar olarak ele alınmıştır. Beyoğlu, İstanbul'un en büyük tarihi eser stokuna sahip olması, başta deprem olmak üzere pek çok afete maruz kalma potansiyeli nedeniyle birinci dereceden öncelik alanı olan yerler arasına girmiş ve tarihi yapı alt grupları içinde yer almış ve afet risklerinin azaltılmasına yönelik yenileme çalışmalarının önemli odaklarından biri haline gelmiştir.

- Afet yönetiminin bir araç olarak kent planlaması içinde yer almaması başta deprem olmak üzere pek çok afete maruz kalma potansiyeli olan İstanbul ve Beyoğlu için mevcut tehlikelerin risklerini artıran önemli unsurlardan biridir. Buna göre, önemli bileşenlerinden birinden yeterince yararlanmayan bir afet yönetimi planı da çok sağlıklı olmayacaktır. Bu nedenlerden dolayı afet yönetiminin, kent planlaması uygulamaları içinde daha etkin bir yer alması gerekmektedir. Bu konuda hem afet yöneticilerine hem de kent planlaması alanında çalışan uzmanlara görevler düşmektedir. Afet yöneticilerinin kent planlamasının kendilerine sunduğu fırsatların ve olanakların farkında olup, bunlardan mümkün olduğunca yararlanması gerekmektedir. Kent planlaması uzmanlarının ise bu disiplinin afet yönetimiyle kesişen yönlerini daha ön plana çıkartıp, risk analizi sürecini afet yönetimi ekseninde yapmaları uygun olacaktır.

Kent planlamasında afet yönetiminin bir parametre ve afet yönetiminde kent planlamasının bir girdi olduğu unutulmamalıdır. Çok disiplinli bir çalışma alanı olan afet yönetiminde istenilen “bütünleşik afet yönetimine geçiş için kent planlamasının entegrasyonu çok önemlidir.

Öneriler:

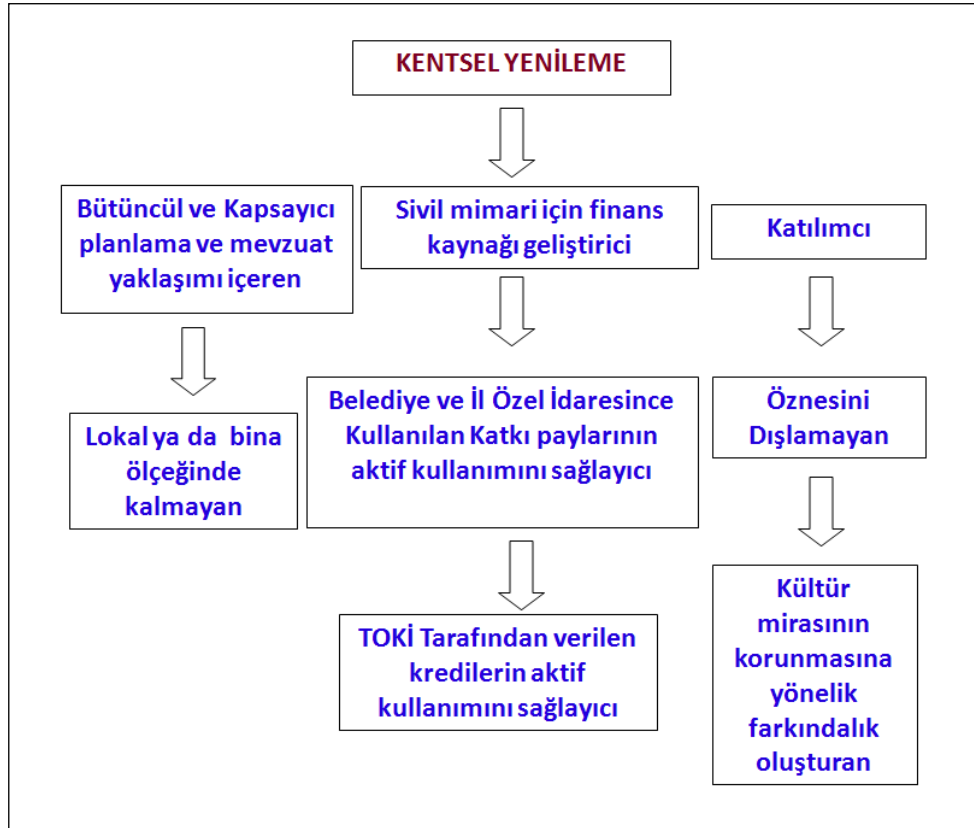
Yenileme, Türkiye’de yalnızca afet risklerini azaltmak için değil, birden fazla hedefe hizmet etmek üzere uygulanmak zorundadır. Öte yandan, konuya afetler politikası açısından bakılacak olursa, Türkiye’de deprem ve diğer tehlikelere karşı alınması gereken ilk ve tek önlem de “dönüşüm” değildir. Uluslararası afetler politikası (1990-), öncelikle risk azaltma çalışmalarından sorumlu birimlerin tanımlanmasını, sakınım etkinliklerinin programlanmasını, kentsel sakınım planlarının hazırlanmasını, ulusal ve kentsel platformların oluşturulmasını gerekli görür. Kentsel yenileme, her iki açıdan da yerel toplulukların sürece doğrudan katılımını öngörmektedir. Getirilen düzenlemenin en çarpıcı özelliği, bu temel koşula aykırı ve sert bir merkezî yaptırım gücü ile donanmış olmasıdır. Bu durum, düzenlemenin afet kayıplarını azaltma endişesi ile yapılmadığı gerçeğini açığa vurmaktadır (URL, <http://www.mo.org.tr>) .

Çalışma kapsamında tarihi ve kültürel alanlara yönelik afet risklerini azaltmaya ilişkin öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Türkiye'nin mevcut anayasasında risk, deprem ve afet sözcükleri bulunmaz. Ülkenin toplumsal yaşamında temel bir etken olan deprem gerçekliğine yeni anayasada yer verilmesi, bu konularda yönlendirici ilkelerin tanımlanıp afet öncesi sakınım etkinliklerinin sorumlu ve yetkili birimlerinin kurulması gerekir (Balamir 2012).

Risk yönetim sisteminin var olan planlama hiyerarşisi içerisinde yerleşmemiş olması, miras değerlerimizin neredeyse iz bırakmadan yok olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kentsel kültür mirası öğelerini detaylı bir envanter kaydı ile bütünüyle kayıt altına almak, planlama sistemi içerisinde koruma ve risk yönetiminin Koruma ve yenileme anlayışı ile gereken yapısal ve yapısal olmayan müdahaleleri gerçekleştirmek, kentsel kültür mirasının mevcut kaynaklarla afetlere ve diğer risklere karşı hazırlıklı hale getirilmesi gerekir (TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, 2010) .

- Bu açıdan Modern bir afet yönetimi sistemi kapsamında, ulusal ve metropolitan ölçekten, yapı ölçeğine kadar planlama ve yenileme anlayışı önem kazanmaktadır.
- Yenileme ve dönüşüm araçları, yöntem ve stratejileri iyi belirlemeli, bütünlüklü bir planlama yerine, projeler üzerinden yürütülen çalışmalardan vazgeçilmelidir.
- Yasal düzenlemelere bir bütün içinde yaklaşılmalı, depreme hazırlanmayı ve riskleri azaltmayı öngören "tehlike" ve "risk" kavramlarını da içerecek bir anlayışla, bütüncül olarak yeniden ele alınması gerekmektedir . Bu kapsamda, İmar Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Yapı Denetim Kanunu, Kentsel Dönüşüm Kanunu, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, bir bütün olarak düşünülmeli, parçacıl bir anlayıştan vazgeçilmelidir.

Şekil 5.3.:Kentsel Yenilemenin Kapsamı

- Kentsel yenileme ve dönüşümle ilgili kaynak konusu iyi belirlenmelidir. Bu doğrultuda Belediyeler ile il özel idarelerine önemli bir kaynak sağlayan, tarihi ve kültürel mirasın yenilenmesi çalışmalarında kullanılmak üzere ayrılan, emlak vergisinin %10'u oranında kesilerek valilik bünyesinde toplanan katkı paylarının etkin olarak kullanımı sağlanmalı,
- Bina ölçeğindeki uygulamalarda; halkın, Toplu Konut İdaresince (TOKİ) taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu için kullanılacak kredilerin varlığı konusunda bilgilendirilmesi ile yenileme sürecine aktör olarak katılımı sağlanmalı. Ayrıca mikro krediler ile yenileme çalışmalarının hızlandırılması hedeflenmelidir.
- Kentsel dönüşüm uygulamalarının bir bütünün bir parçası olduğu unutulmamalı, kentsel yenilemenin bir sonucu olarak uzlaşmaya dayalı olması gerektiği bilinmelidir.
- İmar ve Yapı Denetimi sisteminin risk yönetimini kapsayacak biçimde yenilenmesi, zarar azaltma kapsamında gerekli kurumsal yapılanma, mevzuat düzenlemeleri, toplumun afet tehlikesi ve riski konusunda bilinçlendirilmesi ve bu konularda Kamu kurum ve kuruluşları ile çeşitli meslek gruplarının etkin bir iş birliği gerekmektedir
- İmar yasasında; Mikro bölgeleme, Kentsel risk sektörleri, sakınım planı ve yeni imar araçlarının yer almalıdır. (TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası 2010)
- Kentsel kültür mirasına yönelik risk analiz ve değerlendirme sistemlerinin üzerinde önemle durulmalı,
- Afet riski altındaki alanlara ait tehlike haritaları yapılmalı,
- Tarihi yapılar, anıtlar, kentsel sit alanlarının risk durumları belirlenmeli,
- Hem yapısal boyutta, hem de mevcut riskler çerçevesinde yerleşme ölçeğinde arazi kullanım kontrolü, ulaşım-altyapı planlaması, şehirselle dönüşüm ve yenileme uygulamaları ile riskler azaltılarak tarihi dokunun yoğun olarak bulunduğu alanlar doğal tehlikelere karşı daha dayanıklı hale getirilmeli,
- İstanbul İli Sismik Mikro bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Planı Çalışmasında ve İstanbul İli Deprem Master Planı'nda da vurgulanan önlemler olan;

- Kayıtlı arkeolojik, tarihi ve geleneksel anıtların, binaların ve varlıkların korunması,
- Kentsel Sit Alanı'ndaki yapıların tarihi dokusunun korunması,
- Bölge insanının bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi,
- Alt yapı, yangın vb. sorunların önlemleri vakit kaybetmeden alınması hususlarının her zaman göz önünde bulundurtması gerekir. (İBB JICA Raporu, 2002).

KAYNAKÇA

- Akkar, Müge,** (2006), “*Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye*”, Planlama, Sayı. 36, ss. 31-33.
- Ataman, O. ve Tabban, A.,** (1977). "*Türkiye’de Yerleşme Alanlarının Doğal Afetler ile İlişkileri*". Mimarlık,
- Ataöv, A. & Osmay, S.** (2007). "*Türkiye’de kentsel dönüşüme yöntemsel bir yaklaşım.*" ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 24 (2), 57-68.
- Ataöv, Anlı ve Sevin Osmay,** (2007), “*Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım*”, Middle East Technical University Journal Of The Faculty Of The Architecture, Vol. 2, pp. 58-68.
- Balamir M.,** (2012), "Deprem ve Anayasa" Cumhuriyet Gazetesi, 2012
- Balamir, M.** (2001), "*Recent Changes in Turkish Disaster Policy: A Strategical Reorientation?*", P.R. Kleindorfer (ed.) "*Mitigation and Financing of Seismic Risk in Turkey*", NATO Science Series, Kluwer Academic Publishers, pp. 207-234.
- Balamir, M.,** (2002), "*Kentsel Risk Yönetimi: Depremlere Karşı Güvenli Kent Tasarımı İçin Yöntem ve Araçlar*", Komut, Emine M. (Ed.) "*Doğal Afetler Güvenlik için Tasarlama*", Armoni Matbaası, Ankara, s. 36,
- Balyemez, S.,** (2011), İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Berköz L., İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, "*Risk Azaltma, Katılım, Toplumsal Barış Ve Adalet,*" Dünya Şehircilik Günü 7. Türkiye Şehircilik Kongresi
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı,** (BİB), Afet İşleri Genel Müdürlüğü (AİGM), Türkiye Deprem Riski Haritası
- Beatley, T.,** (1998), "*The Vision of Sustainable Communities in Cooperating with Nature: Confronting Natural Hazards with Land-use Planning for Sustainable Communities,*" (Editor: Raymond J. Burby), Natural Hazards and Disasters Series, A Joseph Henry Press Book.
- Brundtland, G.,** (1989) "*Our Common Future, World Commission on Environment and Development* " Oxford University Press.

- Bumbaru ve diğ., 2000; Truscott ve diğ., 2005,** ICOMOS "*Risk Altındaki Kültür Mirası Raporları*", 2003–2004
- Busquets, J., 2005,** "*Barcelona: The Urban Evolution of a Compact City, Nicolodi*",
- Demirsoy M. S., (2006),** "*Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi*" Kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliği üzerindeki etkisi, Yüksek Lisans Tezi, 2007
- Demirtaş, Y., Esgin İ.;**(2006), "*Bir Kentsel Yenileme Deneyimi: Barselona*", Planlama 2006/2
- Dombrowsky, W.R., (1998).** "*Again and Again; Is a Disaster What We Call a Disaster? "What is a Disaster. E.L. Quarantelli "* (Eds), Rautledge New York,
- Douaidy, M., (2003)** "*Recontraction of Beirut City Center Solidere's Experience,*" Journalist Seminar in Amman
- Drabek, T. E., (1985)." Managing the Emergency Response Public Administration Review**" London.
- Eres, Z., (2004),** "*Savaş Sonrası Beyrut Tarihi Kent Merkezinin Yenilenmesi, Yaşanılır Kentler/ Yaşanılır İstanbul*", TMMOB Mimarlar Odası, Teknik Kongre,
- Ergünay, O., (2002),** "*Afete Hazırlık ve Afet Yönetimi.*" Türkiye Kızılay Derneği Genel
- Ergünay, O., Gülkan, P. Ve Güler, H., (2008),** "*Afet Yönetimi İle İlgili Terimler Açıklamalı Sözlük*", M Kadioğlu., E Özdamar. (Ed). Afet Zararlarının Azaltmanın Temel İlkeleri içinde (338-352). Ankara: Japonya Uluslar arası İşbirliği Ajansı (JICA) Türkiye Ofisi, Yayın No: 2
- Erkan, A., (2010),** "*Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar*", DPT-Uzmanlık Tezleri, Yayın No:2812, s.60-61
- Gelişmekte Olan Ülkelerde Planlama, (2004),**" *La Défense-Paris-Kentsel Yenileme Projesi,*" Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Lisans Programı, İstanbul
- Göz, Ali Cem, (2008),** "*Kentsel Dönüşümün Esasları ve İskoçya Whitfield Örneği*", Yerel Siyaset, Yıl 3, Sayı 31, Temmuz, s. 11.

- Gülkan, P., Balamir, M. ve Yakut, A.** (2003). "*Afet Yönetiminin Stratejik İlkeleri:*" "*Türkiye ve Dünyadaki Politikalara Genel Bakış*". Ankara: ODTÜ Deprem Araştırma Merkezi
- Güvel E. A.,** (2001), "*Doğal afetlerin Politik Ekonomisi. İstanbul*": İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Italy.
- İBB,** (2003), "*İstanbul Deprem Master Planı*", İstanbul.
- İmar Planı,** (2010) "*Beyoğlu Kentsel Sit Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu*", Plan ve Proje Müdürlüğü, Beyoğlu Belediyesi
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi,** (2008) "*Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu*" Planlama Müdürlüğü
- Kadioğlu, M.,** (2008). "*Modern Bütünleşik Afet Yönetim Temel İlkeleri.*" M. Kadioğlu, E. Özdamar (Ed). "*Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri içinde*" (5-6), Ankara, JICA Türkiye Ofisi Yayın No: 2
- Kentleşme Şurası,** (2009), "*Afetlere hazırlı ve kentsel risk yönetimi komisyonu raporu*", Ankara, Nisan 2009
- Kılıç, A.,** 2006. "*Dönüşüm-Kentsel Yenileme Kavramları ve Yaklaşımlar.*" Ege Mimarlık, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir, 15
- Knox, P. L.,** 1994. "*Urbanization: An Introduction to Urban Geography, Prentice Hall,*"
- Koruma Amaçlı İmar Planı,** (2012) İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Salıpazarı Liman Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı Plan Açıklama Raporu
- Levitt, A.M.,** (1997). "*Disaster Planning and Recovery*", USA: John Wiley & Sons, Inc
- Lockyer, J.** (2005). "*Risk Nedir. Sivil Savunma,*
Management and Leadership Stress". Journal of Hazardous Materials, 93(1)
- Mikrobölgeleme ve Hasar Görebilirlik Çalışmaları Metodoloji El Kitabı,** (2006) "*ABS Consulting, UCER-ALTER, MEER Projesi (Marmara depremi acil yeniden yapılanma projesi)*" Müdürlüğü Afet Operasyon Merkezi, (AFOM) Ankara., (ss. 4-17) New Jersey.

- Özden, P. P.**, (2001), “*Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği*”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No. 24, Mart, s. 219-258
- Özden, P. P.**, (2001), “*Kentsel yenileme uygulamalarında yerel yönetimlerin rolü üzerine düşünceler ve İstanbul örneği*”, İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, İstanbul
- Özden, P. P.**, (2008), "*Kentsel Yenileme*", İmge Kitabevi, Ankara.
- Roberts, Peter**, (2000), “*The Evolution, Definition And Purpose Of Urban Regeneration*”, Ed. Peter Roberts and Hugh Sykes, London, Sage Publications, pp. 9-3
- Sempozyumu.*" (569-579), Kocaeli
- Sey, Y.**, (1979). "*Afet Sonrası Barınma Sorunu ve Türkiye*", İstanbul: İTÜ Yayını
- Smith, Neil**, (2002), “New Globalism, New Urbanism: Gentrification As Global Urban Strategy”, *Antipode*, Vol. 34, p. 427.
- Sönmez, Nihan**, (2006), “*Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, *Planlama*, Sayı. 36, s. 122 *Sürecinde Ankara*”, *Planlama*, Sayı. 36, s. 112
- Şahin, Z.**, (2006), “*Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/Ayrılması*”
- Şisman A., Kibaroğlu D.**, "Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları," OMÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Taboroff, J.**, (2000): "*Cultural Heritage and Natural Disasters: Incentives for Risk Management and Mitigation. In*": Kreimer, A. and Arnold, M. (Eds.) "*Managing Disaster Risk in Emerging Economies. The World Bank*", Washington, USA.
- Tadmori, K.** (2004) "*Lübnan-Trablus Kentsel Sit Alanının Koruma Sorunsalı ve Koruma Planlaması İçin Yönlendirici Kavramsal Çerçeve*," Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul

- Tezer, A. ve Türkoğlu, H.** (2008) *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*, T.C. İçişleri Bakanlığı ve JICA, Miktağ Kadioğlu ve Emin Özdamar (Editörler), JICA Türkiye Ofisi Yayın No: 2, Mart 2008, Ankara.
- Tezgider, G.,** (2008), "*Yerel Yöneticiler Saha Uygulayıcıları İçin Afet Risk Yönetimi ve Zarar Azaltma Stratejileri.*" M. Kadioğlu, E. Özdamar (Ed). "*Afet Zararlarının Azaltmanın Temel İlkeleri içinde*" (210) Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayını
- TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası,** (2010), "*Türkiye'nin Deprem gerçeği Değerlendirmeleri*"
- Türkoğlu, H, Tezer, A., İlki, A. ve Kundak, S.,** "*Afet zararlarını azaltmaya yönelik şehir planlama ve yapılaşma*", Yerel Yöneticiler için Eğitim Kitapçığı, İstanbul İl Özel İdaresi Proje Koordinasyon Birimi ve İstanbul İl Afet Acil Durum Müdürlüğü, Yayın no:4, 2009, <http://www.guvenliyasam.org/contents/pdf/yerel-yoneticiler.pdf>
- URL,** <http://kentseldonusum.info>
- URL,** <http://kentselyenileme.org.tr>
- URL,** <http://www.guvenliyasam.org/contents/pdf/yerel-yoneticiler.pdf>
- URL,** <http://www.mimdap.org/?p=436>
- URL,** <http://www.mo.org.tr>
- URL,** http://www.tmmob.org.tr/resimler/ekler/fecb20817b38474_ek.pdf
- URL.,** <http://www.kentselyenileme.org/dosyalar/BellendenProjesi>
- URL.,** <http://www.solidere.com/solidere.html>
- Utku, M.,** (2003). "*Q100 ile Kocaeli ve Çevresinin Deprem Tehlike Analizi. Deprem*
- Uzer Von Busch,** (2010), "*Kentsel Kültür Mirasına Yönelik Risk Azaltımı İçin Bir Yönetim Modelđ Önerisi: İstanbul-Büyükkada Örneği*", Doktora tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi
- Uzun, Nil,** (2006), "*Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri*", Planlama, Sayı. 36, s. 49-50

Weisachth, L. ve Knudsen Ø. & Tonnessen A., (2002). *"Technological Disasters, Crisis*

Yıldırım, A., (2004), *"Acil Durumda Basın ve Halkla İlişkiler"*, (2004), İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Afet Yönetimi 55. Dönem Mülki İdare Amirleri Semineri, Ders Notu, Ankara.

Yılmaz, A., (2003). *"Türk Kamu Yönetiminin Sorun Alanlarından Biri Olarak Afet Yönetimi"*, Birinci Baskı, Ankara: Pegem A Yay

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :M. Sıddık SÖNMEZ
Doğum Yeri ve Yılı :Ağrı, 1981
Medeni Durumu :Evli -1 çocuk
Askerlik Durumu :Tamamladı
Yabancı Dili :İngilizce
İlk Öğretim :Ağrı Şehit Hikmet Koman İlkokulu (1993)
Orta Öğretim :Ağrı Atatürk Ortaokulu (1996)
Lise Öğretim :Ağrı Naci Gökçe Lisesi (1999)
Lisans :Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

İş Deneyimleri :

- İstanbul Metropolitan Planlama Bürosu, İstanbul 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı 2005-2006
- Beyoğlu Belediyesi 2006-2012